

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 7 лістапада 1986 г. № 45 (3351) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

СЛАВА ВЯЛІКАМУ КАСТРЫЧНІКУ!

ЮНЕСКО—40 гадоў

Адбылося пасяджэнне Камісіі БССР па справах ЮНЕСКО, прысвечанае 40-годдзю гэтай міжнароднай арганізацыі, якая займаецца пытаннямі адукацыі, навукі і культуры.

З дакладам «40 гадоў ЮНЕСКО» выступіў старшыня камісіі, намеснік міністра замежных спраў БССР А. Шэльдаў. Ён расказаў аб ролі ЮНЕСКО ў справе міжнароднага супрацоўніцтва, змагання за мір, газарыў аб удзеле Беларускай ССР у рабоце ЮНЕСКО.

На пасяджэнні выступілі таксама кіраўнік Беларускага аддзялення агенцтва друку навіны (АДН) А. Стук і член Беларускай секцыі праграмы ЮНЕСКО «Чалавек і біясфера» доктар біялагічных навук У. Саўчанка.

Узнагароды савецкім паэтам

Міжнародная прэмія імя Х. Боцева за 1986 год 3 лістапада была ўручана беларускаму паэту і публіцысту Н. Гілевічу і ўкраінскаму паэту Д. Паўлычку. Яны прымалі ўдзел у прайшоўшай у Сафіі VI міжнароднай сустрэчы пісьменнікаў пад дэвізам «Мір — надзея планеты».

Пры ўручэнні ўзнагарод намеснік старшыні Дзяржаўнага Савета НРБ Г. Джагараў падкрэсліў уклад савецкіх літаратараў у папулярызацыю твораў вядомых балгарскіх паэтаў і прэзаікаў.

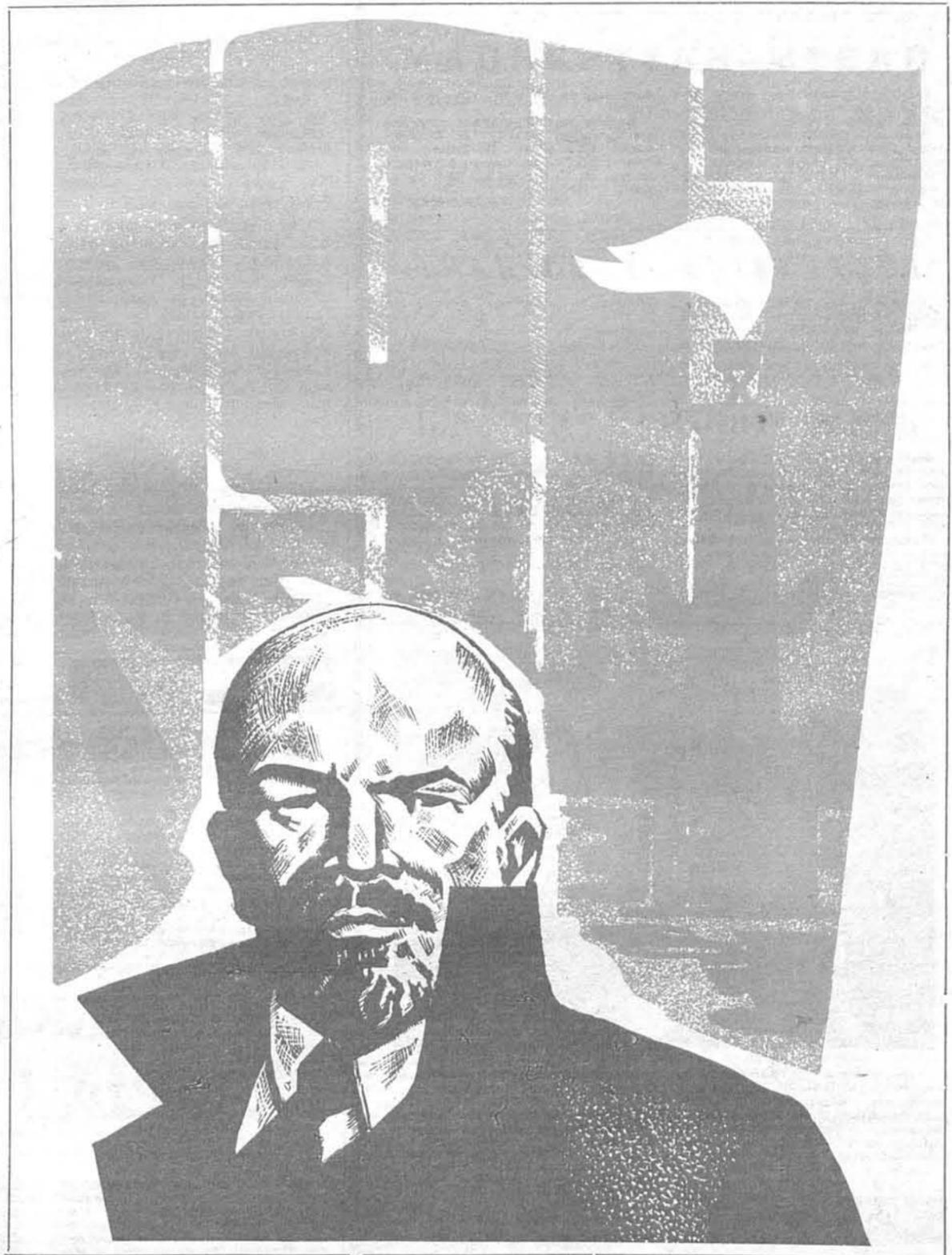
Слова за мір

Работнікі Дзяржкамвыда БССР, супрацоўнікі рэспубліканскіх выдавецтваў, Дзяржаўнай кніжнай палаты БССР, кіраўнікі кніжнага гандлю рэспублікі правялі мітынг, прысвечаны Тыдню дзеянняў за раззбраенне, які праходзіў па ініцыятыве ААН і Сусветнага Савету Міру ў рамках Міжнароднага году міру.

Мітынг адкрыў галоўны рэдактар Дзяржкамвыда БССР У. Яцко.

Старшы рэдактар выдавецтва «Беларусь» Б. Налівайка, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура» В. Спрычан, машыністка выдавецтва «Народная асвета» В. Чэрнікава, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Польмя» В. Санько, намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Юнацтва» М. Кенька ў сваіх выступленнях выказвалі пачуццё гонару за нашу сацыялістычную Радзіму, якая вылучыла канкрэтную праграму знішчэння ядзернай зброі да 2000 года, гнеўна асуджалі авантурыстычныя планы адміністрацыі Рэйгана на далейшую гонку ўзбраенняў, на дасягненне ваеннай перавагі над Савецкім Саюзам.

У мітынгу прыняў удзел старшыня Дзяржкамвыда БССР М. І. Дзялец.

УНУМАРЫ:

«Вясковыя дыспуты»

публіцыста
Васіля ЯКАВЕНКІ

2—3, 13

Славенія—
Беларусь:
дружбе мацнець

2—4

Жывое слова
песняра

Фотарэпартаж з Рэспублі-
канскага свята паэзіі

4

Раман Івана НОВІКАВА

«Ачышчэнне»

чытаюць аўтар
і крытык
Алесь МАРЦІНОВІЧ

5—7

Старонкі з новай кнігі
Янкі БРЫЛЯ

8—9

Ішлі хлапчuki
ў партызаны

Успаміны падпольшчыцы

14—15

ПРАПАГАНДУЮЧЫ РАШЭННІ З'ЕЗДА

«Рашэнні XXVII з'езда КПСС — баявая праграма партыі і на- рэда» — новая серыя, якую пачало выпуская выдавецтва «Беларусь». Як ужо відаць з назвы, ле складуць кнігі, брашуры, што прапагандуюць са- вецкі лад жыцця, растлумачаюць асноўныя напрамкі паліты- кі партыі на сучасным этапе, расказваюць, як савецкія людзі працуюць ва ўмовах пера- будовы грамадства.

А. Самалля «Курсам уда- снана- ллення сацыялізму», у якой рас- крываюцца далейшыя перспек- тывы развіцця савецкага гра- мадства. У бліжэйшы час паба- чаць свет кнігі Р. Платонава «Авангардная сіла савецкага грамадства», Ф. Баравіка «Гра- мадства сацыяльнай справядлі- васці», М. Тараткевіча «Духоў- нае ўзвышэнне савецкага ча- лака» і іншыя.

С. МАЛІВАНЧУК

АБ САМЫМ ЗАПАВЕТНЫМ

«Дзе мір, там і жыццё» — так называўся тэматычны вечар у Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы г. Мінска, аргані- заваны ўпраўленнем культуры Мінгарвыканкома, гарадской арганізацыяй добраахвотнага та- варыства аматараў кнігі, работ- нікамі бібліятэкі.

стацкага фільма «Ідзі і глядзі». Іх змяняе фільм-канцэрт «Праз усю вайну» з удзелам вакальна- інструментальнага ансамбля «Песняры».

Аб тэме міру ў сваёй творчасці расказаў мастак Л. Дударан- ка. У час сустрэчы можна было пазнаёміцца з выстаўкай яго твораў.

Працавала таксама кніжная выстаўка «У будучы век пад знакам міру», на якой былі прадстаўлены важнейшыя да- кументы партыі і ўрада аб раз- радцы, скарачэнні ўзбраенняў і раззбраенні.

П. ЯКАУЛЕУ

ПАЭТЫ—НАВУЧЭНЦАМ

Вялікі літаратурны вечар ад- быўся ў актавай зале Баранаві- цкага тэхналагічнага тэхнікума — першы з цыкла вечароў, якія Бюро прапаганды мастацкай лі- таратуры СП БССР мяркую ў далейшым рэгулярна праводзіць у гарадах, дзе знаходзяцца кнігарні — апорныя пункты

выдавецтва «Мастацкая літарату- ра».

Больш за 500 чалавек слухалі выступленні паэтаў В. Спрын- чана, Ю. Свіркі, Я. Міклашэ- ськага, У. Скарыніна, А. Зары- цкага, Н. Тулупавай. Вёў суст- рэчу Г. Пашкоў.

У. МАКСІМАУ

СУСТРЭЛІСЯ З ВОІНАМІ

Чарговая сустрэча, арганіза- ваная ваенна-шэфскай камісіяй СП БССР, адбылася ў Мінскім акруговым Доме афіцэраў. З

абаронцамі Радзімы сустрэліся Л. Пронша, М. Кругавых, А. Гра- чанікаў.

У. САКАЛОУ

ВЕЧАР ТВОРЧАЙ МОЛАДЗІ

«Ні слова пра кіно» — та- кую, крыху нечаканую назву меў вечар, што прайшоў у Доме кіно. Гасцямі кінематаграфістаў былі маладыя прадстаўнікі твор- чых саюзаў рэспублікі.

ва і Л. Караічаў. Была арганіза- вана экспазіцыя твораў маста- ка Р. Сітніцы.

Маладыя архітэктары падзялі- ліся планами забудовы Мінска, кінематаграфісты прадэман- стралі паглядзець мультфільм і слай- ды, знятыя ў час вандраван на гарадах Заходняй Еўропы.

Т. ДОУБАР

Тэатральная грамадскасць сталіцы рэспублікі адзначыла 80-годдзе народнай артысткі БССР Ірыны Фларыянаўны Ждановіч. Гэтай падзеі быў прысвечаны ўрачысты вечар, які адбыўся ў Доме мастац-

ваў. Юбілярку віншавалі ар- тысты мінскіх тэатраў.

Словы ўдзячнасці Ірыне Фларыянаўне выказваюць ку- палаўцы.

Фота Ул. КРУКА

«ЛІМ» ВЫСТУПІУ. ЯКІ ВЫНІК?

«Ці зашуміць пад ветрам?..»

Пад такой назвай рэдакцыя ў нумары газеты за 5 верасня надрукавала ліст С. Галоўкі пра занябаны стан алеі, за- кладзенай у Стоўбцах у гонар 100-годдзя з дня нараджэння Я. Коласа.

шэфства над Коласаўскай але- яй і абавязваюць сістэматычна праводзіць неабходны дагляд.

Раённаму вытворчаму аб'яд- нанню жыллёва-камунальнай гаспадаркі даручана паставіць у 1987 годзе на алеі адпавед- ны мемарыяльны знак.

Рэдакцыя атрымала адказ за подпісам старшыні Стаўбцоў- скага раённага Савета народ- ных дэпутатаў, у якім, у пры- ватнасці, паведамляецца: «Стаўбцоўскі лягас уззяў

У 1987 годзе будучы зробле- ны неабходныя работы па добраўпарадкаванні тэрыто- рыі, якая мяжуе з Коласаўскай алеяй».

ПРАБЛЕМЫ МЕРКАВАННІ

ЗЯМЛЯ РОСКВІТУ

«Рассвет» абуджаў цікаў- насць, трывожыў пачуцці, за- ханляў.

Гэтым летам у калгасе цэлы тыдзень гасцяваў «амерыканскі назіральнік», карэспандэнт ней- кай заакеанскай кампаніі, ён даследаваў сацыялістычны лад жыцця і спосаб вытворчасці. Прозвішча — Сміт. Усё фата- графаваў, да ўсяго прыглядаў- ся і на развітанне, паціснуўшы

імя выдатнага рускага пісьменніка-публіцыста лаўрэата Ле- нінскай прэміі Івана Васільева добра вядома і ў нашай рэс- публіцы. Чытачы «ЛіМа» напэўна запомнілі яго нарыс «Нема- тэрыйальны патрэбнасці», напісаны ім спецыяльна для што- тыднёвіка.

Мне асабіста ў апошнія гады пашанцавала на сустрэчы з Іванам Апанасавічам Васільевым, з якім мы разам неадной- чы падарожнічалі па Беларусі. У тых вандроўках, шчыра ска- жу, мяне таксама многае цікавіла, і падсветка І. Васільева вельмі памагла мне заглыбіцца ў жыццё вёскі, убачыць і зра- зумець многае.

Асэнсоўваючы свае ўражанні ад шматлікіх дарог, сустрэч, спрэчак, я напісаў кнігу «Вясковыя дыспуты». Праз усю кні- гу, дарэчы, праходзіць вобраз майго старэйшага калегі Івана Апанасавіча Васільева.

Прапаную чытачам старонкі з кнігі.

АУТАР

Васіль ЯКАВЕНКА

ВЯСКОВЫЯ ДЫСПУТЫ

старшыні калгаса руку, мусіў прызнаць:

— Вы, пан Старавойтаў, былі б у нас добрым камерсан- там. Ваш прыклад паказвае, што і пры сацыялізме можна паспяхова весці гаспадарку.

Усцешыў! Ажно смешна бы- ло... Аднак пан Сміт не быў дурнем, хоць ішоў да гэтага свайго прызнання, як кажучы вучоныя людзі, ад адваротна- га. Праўду сказаць, у такім яго падыходзе да сацыялістыч- най гаспадаркі было нешта ўдаўнелае, сумнае, закранаючае наш гонар сёння, як закронае яго сама паняверка ў здоль- насцяў нашай сістэмы.

Вysłухаўшы паведамленне Старавойтава пра «Сміта», Ва- сільеў падыміў цыгарку і ска- заў:

— Кесару — кесарава... Ідэй- ны бок нашай гаспадарчай па- літыкі не выклікае сумненняў, і не віна сацыялізму ў тым, што мы маем недастаткова вы- сокі ўзровень нашай вытворча-

сці, дысцыпліны, а часам і культуры. Магчымасці сацыя- лізму мы выкарыстоўваем вельмі мала, мо на дзесяць працэнтаў... Нас варта папрак- нуць у адхіленні ад прычыпаў сацыялізму. Вось вы пасылалі дэлегацыю на завод па вы- творчасці збожжавых камбай- наў, у далёкі ад свайго кута горад... Хіба гэта парадак — атрымліваць з завода камбайн і перабіраць яго да апошняга вінічка?! Або зашпаклёўваць дзіркі?! І вашы людзі перака- наліся, што там анархія. У ва- шым калгасе, паўтараю, у кал- гасе вытворчая культура ў дзесяць разоў вышэй, чым на тым прадпрыемстве, што выпу- скае тэхніку для вёскі. Вось што ўсіх павінна трывожыць...

Па кантрасту з «Рассветам» у нашым жыцці багата што здавалася аджыўшым, або та- кім, што павінна аджыць, ад- сці, каб не замінаць развіццю ні сацыялістычнай вытворчасці, ні сацыялістычных адносін у вёсцы, а таксама адносін го- рада з вёскай.

Аднак калгас «Рассвет» не быў ізаляваным востравам у шырокім Сялянскім Акіяне, і сюды дзьмулі вятры з сушы і ўлівалі на яго атмасферу. Нам варта было бліжэй пры- глядзецца, што тут, у нетрах гаспадаркі дзесяцца, што з чым стасуецца і як?

Ад нас нічога не хавалі (як і ад пана Сміта).

У «Рассвете» заканчвалася ўборка збыжыны. Па ўраджая калгас выходзіў на другое мес- ца ў рэспубліцы. Праўда, пад- лікі былі пакуль папярэднія, не вельмі дакладныя, аднак мер- кавалася ў «Рассвете» мець 43 цэнтнеры, а ў калгасах «Аснежыцкі» Пінскага раёна і імя Кірава Шклоўскага раёна, па такіх жа папярэдніх падлі- ках, было па 46 цэнтнераў з гектара.

Я пашкавіўся ўраджаем у «Чырвоным байцы», што межа- ваў з «Рассветам», і аказалася: няпоўных 25... Лічы, на 20 цэнтнераў розніца! І таму стар- шыні Афонькіну ў самы раз бы- ло б чырванец пры сустрэчы з

МЕРЫДЫЯНЫ ДРУЖБЫ

ГАСЦЯМ АДДАСЦЬ ЛЮБОУ ЛЮБЛЯНА

Вогненны дракон — персанаж легенд і паданняў балканскіх славян, ужо восем стагоддзяў горда красуецца на гербе сталі- цы Славеніі. Яго чатыры мен- шыя бронзавыя браты «ахоўва- юць» адзін з самых прыгожых мастоў праз рану паўднёвых Аль- паў і імгненна стаў галоўнай прыкметай Любляны. Плянаты з адлюстраваннем сімвалічнага гаспадарства ўпрыгожваюць унікальнае архітэктурнае збу- даванне горада — Дом імя Івана Цанкара, галоўны культурны і кангрэсавы цэнтр. Беларыяла птушка, прызямлілася і на леп- шыя гасцініцы горада — «Леў» і «Слон», у якіх размясціліся пасланцы Беларусі. Булы — на рэкламных тэмбах, у вітры- нах магазінаў і воннах кантор, на шкля аўтобусаў і на сценах дамоў — птушка міру і шчасця беларусаў адразу прышліся па душы славенцам.

— А інакш і быць не магло, — сказаў член выканкома Прэ- зідыума рэспубліканскай кан-

Сёлетні настрочнік быў багатым на падзеі. Адна з самых яркіх — Дні культуры Беларускай ССР у Славеніі. У іх пры- няло ўдзел каля 180 пасланцоў нашай рэспублікі, якія ўпісалі яшчэ адну старонку ў летапіс дружбы двух народаў. Сёння рэдакцыя прапануе чытачам «ЛіМа» нататкі спецыяльнага на- рэспандэнта БЕЛТА Р. Новікава.

СУСТРАКАЮЦЦА СЯБРЫ І МУЗЫ

дзень, калі гараджане здраділі сваёй даўняй сімпатыі і аддалі перавагу беламу буслу — сім- валу Дзён культуры Беларускай ССР у Славеніі. Ад заліўных лу- гоў Палесся ён прыляцеў у ма- ляўнічую даліну паўднёвых Аль- паў і імгненна стаў галоўнай прыкметай Любляны. Плянаты з адлюстраваннем сімвалічнага гаспадарства ўпрыгожваюць унікальнае архітэктурнае збу- даванне горада — Дом імя Івана Цанкара, галоўны культурны і кангрэсавы цэнтр. Беларыяла птушка, прызямлілася і на леп- шыя гасцініцы горада — «Леў» і «Слон», у якіх размясціліся пасланцы Беларусі. Булы — на рэкламных тэмбах, у вітры- нах магазінаў і воннах кантор, на шкля аўтобусаў і на сценах дамоў — птушка міру і шчасця беларусаў адразу прышліся па душы славенцам.

ферэнцыі Сацыялістычнага са- юза працоўнага народа, стар- шыня славенскага Аргкамітэта па падрыхтоўцы Дзён культуры БССР у Славеніі Іожа ОСТЭР- МАН. — Дзесяць месяцаў назад Беларусь так сардэчна вітала дэлегацыю нашых майстроў мастацтваў, што гэтыя любоў і добразычлівасць не маглі не стаць узаемнымі. Мінуў час, склынулі першыя пачуцці і эмоцыі, і цяпер можна смела гаварыць, што так шчыра і доб- разычліва славенцаў яшчэ не прымалі нідзе. А сёння мы па- стараемся спаўна вярнуць сяб- рам цяпло сэрцаў...

Іожа Остэрман расказаў, як творчыя саюзы рэспублікі рых- таваліся да Дзён культуры, пера- лічыў, якія за гэты перыяд дэманстраваліся праграмы тэ- лебачання і выйшлі ў свет спе- цыяльныя нумары літаратур- ных часопісаў... — У час зна- чэння ў Мінску, — працягваў ён, — нам пашчасціла пабы-

ваць на прадстаўленнях бела- рускага балета. Уражанні ад іх — незабыўныя, і цяпер мы хо- чам запрасіць танцоўшчыкаў Дзяржаўнага акадэмічнага Вялі- кага тэатра БССР на гастролі ў Люблян, Хацелася б нам па- чуць у славенскай пастаноўцы «Барыса Гадуюна» наго-небудзь з беларускіх спевакоў у галоў- ной ролі. Аб усім гэтым будзем гаварыць пры абмеркаванні па- гаднення аб культурным суп- рацоўніцтве.

У ЧАКАННІ УРАЧЫСТАСЦЕЙ

Газета «Дзела» — самае ма- савае і аўтарытэтнае выданне ў рэспубліцы: тыраж 125 тысяч экзэмпляраў, штодзённа 16 па- лос, а па выхадных днях 32 старонкі. Намеснік галоўнага рэдактара Відмар ЦІТ расказ- вае:

— Дні культуры Беларусі для нашай газеты — падзея па па- літычнай значнасці і маштабах без перабольшання — унікаль- ная, і рыхтаваліся мы да яе грунтоўна. Выйшаў штодзён- вы дадатак да «Дзела». На пер- шай старонцы апублікавалі рэ- дакцыйны артыкул аб гэтым свяце мастацтваў. Тут жа — інтэрв'ю са старшыней Арга- мітэта Дзён, намеснікам Стар- шыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай, мая гутарка з першым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Ні- лам Гілевічам — я ж таксама нядаўна вярнуўся з паездкі па

рассветаўцамі, ды няма яму часу: трэба ж спяшацца першым уключыцца ў наступную гаспадарчую кампанію, каб не злезці з раённай Дошкі гонару. Такіх шумліва-старанніх гаспадароў, як Афонькін, заўжды «падсаджвае» на Дошку нехта Груздоў.

З Груздовым я пазнаёміўся ў калгаснай канторы. Падаўшы руку галоўнаму аграному Лянкевічу, ён сказаў:

— Штосьці туга ў вас са здачай зерня. Чаму вы марудзіце?

— Ляжыць пакуль у свірнах, Сямён Рыгоравіч, даспявае, набірае вагу. Хочам здаць не на фураж, а як насенне. Лабаранты сочаць за ім.

— Ваша гаспадарка ў раённай зводцы многае значыць, — як бы апраўдваючыся, даводзіў, між тым, штурхач з Кіраўска. — Толькі па вывазцы арганікі на палі таксама адстае. Па нашай зводцы — вывезлі ўсяго 14 тысяч тон.

Лянкевіч зноў пазваніў камусьці. Аказалася, ужо 33 тысячы... Як паказала статыстыка, на рэспубліцы на гэты дзень было вывезена 92,5 працэнта ад задання. Так і пісалі газеты: «ад задання»!

— Туга плюсуеце... У панядзелак нам трэба закрываць зводку і дакладваць вышэй...

Размова працягвалася ў гэтым жа плане: нічога пра справу, зямлю, яе структуру, тэхналогію апрацоўкі, а ўсё пра зводку, у якой калгас «Чырвоны баец», напэўна, ужо і здаў, і вывез, і значыцца ў лідэрах, а «Расвет» адставаў, бачыце...

Калі Груздоў развітаўся і выйшаў, Лянкевіч сказаў з дакорам:

— Кіраваў ён у нашым раёне адной гаспадаркай — нічога добрага, дык яго начальнікам упраўлення зрабілі і выбралі старшынёй савета РАПА.

От табе маеш!
І які яшчэ парадокс! У той самы час, калі таварыш Груздоў, кіруючыся «інтарэсамі службы», рабіў зводку і паскараў вывазку зерня з гаспадарак раёна (у «Расвете», дарэчы, ён стараўся быць мяккім, бясстрасным), думкі старшыні «Расвета» працавалі з-

сім у іншым кірунку. Васіль Канстанцінавіч разважаў над тым, як паставіць справу, каб наогул не вывозіць з гаспадаркі зерне новага ўраджаю. Чаму?.. Кожны акт гаспадарчай чынасці павінен мець пэўны сэнс, якога шукаюць у эканамічных разліках. Калгасы і саўгасы здаюць збожжа дзяржаве з часоў першых пяцігодкаў. Аднак тады гэтае зерне назаўрад у гаспадаркі не вярталася, яно рабілася прадуктам, хлебам у засеках краіны, і зразумелым было імкненне сельскагаспадарчых арцелей хутчэй і па ўсіх правілах разлічыцца з дзяржавай — гэта рабіла ім гонар. Склаліся традыцыі, і яны, напэўна, не выклікаюць сумнення і сёння на Кубані і ў іншых раёнах краіны, якія кормяць нас хлебам, пшанічным і жытнім... Іншая справа ў нас, у Беларусі, дый, відавочна, у Прыбалтыцы і Нечарназёмнай зоне, дзе, у выніку рэгіянальнай спецыялізацыі, гаспадаркі перайшлі да інтэнсіўнага развіцця жывёлагадоўлі і падаюць да стала дзяржавы не хлеб, а малако і мяса. Сабранага ўвось збожжа тут не стае, каб разам з грубымі кармамі склаці рацыён жывёлы. От Старавойтаў і маракуе: калі, па завяршэнні жніва, вывезці з расветаўскіх свірнаў груз у некалькі тысяч тон на дзяржаўны элеватар, а потым забраць адтуль (і ўжо нават не столькі, а ў два разы больш!), то ці ёсць у тым сэнс? Ці не лепей змалоць зерне на месцы?! А ў гэтым годзе, пры такім рэкордным, лічы, ураджай, свайго збожжа якраз бы хапіла...

Клопат Васіля Канстанцінавіча быў пільны, стратэгічна-гаспадарчы, дзяржаўны клопат, і я ведаў, што не аднаму пераемніку Арлоўскага пра гэта галава баліць.

Уявім справу шырэй. Закупка зерня дзяржавай у гаспадарках нашай рэспублікі за гады дзесятай пяцігодкі склала 1,3 мільёна тон у сярэднім на кожнае лета, а расход канцэнтратаў, уключаючы натуральнае зерне — 5,6 мільёна тон.

Такім чынам... Ідэя захапіла Старавойтава цалкам.

— Патрэбен млын... Я зраблю. Падлічыце, колькі сэкан-

міцца працы, сродкаў і часу ў людзей... А бензіну на транспарціроўку? — І дадаў з цікаўскаруаю: — Качаем мы ўраджай, як дурань калоду!

Дык чаму гэта хвалое Старавойтава, а не Груздова? Кіраўніка нізавага звяна, а не раённага? Падпарадкаванага, а не таго, якое парадкуе і чыніць палітыку ў нізавых звоннях? Ды, мусіць, таму, што яны розна працуюць: адзін, абпіраючыся на гаспадарчы разлік, другі — на літару службовай паперы, што яны наогул выступаюць носьбітамі розных пачаткаў у працы: адзін — творчага, другі — выканальніцкага і што рупіць ім рознае: аднаму — канчатковы вынік гаспадарчай дзейнасці, другому — прэстыж выдатнага выканаўцы. Словам, нягледзячы на адну гаспадарчую сістэму, яны працуюць як бы ў розным ключы. Але ж зямля ў іх адна, і яны не могуць мірна разысціся на ніве, падуладнай іх рупнасці, і кожны імкнецца падпарадкаваць сабе, свайму пачатку другога. Таму яны нярэдка бачаць адзін у адным свайго супраціўніка, а то і шкодніка агульнай справе.

Цікава, што сістэма, стыль, дух адміністравання ствараюць умовы, у якіх любую пасаду можа займаць самы здольны або самы выдатны спецыяліст; і працаваць яны будуць з адвольным поспехам. Толькі гэтым можна вытлумачыць факт з'яўлення ў раённым кіруючым звяне самога Груздова.

Васіль Канстанцінавіч Старавойтаў — наогул чалавек вытрыманы, абыходлівы ў адносінах з начальствам, таму, калі ён паўставаў супраць чаго-небудзь, то гэта азначала, што яго душэўны лад канчаткова парушаны і няма як болей трываць.

За адным фактам стаяў другі, за Груздовым бачылася з'ява, якая сваёй шэрацю і безаблічнасцю закрывала і азмрочвала ладны кавалак неба над Мышкавічамі і Кіраўскам; тады Васіль Канстанцінавіч і надумаўся даць груздоўшчыне бой. А памог выпадак: на пленуме Магілёўскага абкома партыі якраз разглядаўся стыль работы кіраўскага раённага кі-

раўніцтва, і яму прапанавалі выступіць.

— Калі дазволіце гаварыць начыстую — выступлю. Інакш — не хачу і лічу непатрэбным.

— Толькі так! — падтрымаў яго сакратар абкома.

З прамовы на пленуме старшыні калгаса «Расвет» імя Арлоўскага — В. К. Старавойтава:

«Я з'яўляюся членам бюро райкома партыі і за многія недахопы ў яго рабоце таксама нясу сваю меру адказнасці.

Ключавым для нас, камуністаў, заўсёды было і будзе пытанне аб падборы, расстаноўцы і выхаванні кадраў.

Адказныя работнікі высокага рангу ў размовах паміж сабой часам наракаюць: няма, маўляў, у нас такога рэнтгену, каб загадзя вызначыць, як будзе працаваць той або іншы таварыш на новай пасадзе.

Думаю, што меркаванне такое памылковае. Такі рэнтген ёсць. Гэта — думка калектыву пра чалавека, дзе ён працуе, думка таварышаў па партыі, калег. Астаецца толькі шкадаваць, што гэтаму калектыву выпраменьванню мы не надаём пакуль належнай увагі.

Практыка апошніх гадоў, не толькі ў нашым раёне, дае нам дастаткова прыкладаў, калі палітычна нясмелыя, у сучаснай грамадскай вытворчасці абмежаваныя і непісьменныя людзі, робячыся начальнікамі, наносяць нашай справе непапраўныя страты.

У Кіраўскім раёне ўзяты курс на абнаўленне кіруючых кадраў. Заменены многія старшыні калгасаў, дырэктары саўгасаў, прадпрыемстваў і устаноў, начальнікі службаў. Тамсям кіраўнікоў спешна давялося мяняць другі раз, а справа ад гэтага не паляпшаецца. Такая кадравая чахарда, на мой погляд, сведчыць пра грубае парушэнне партыйных прынцыпаў у рабоце з кіруючым персаналам і наогул людзьмі. Сакратар райкома Рыгор Емяльянавіч Папкоў пры вылучэнні чалавека на тую або іншую пасаду кіруючага не дзелае вышэйшымі якасцямі таго, а сваімі сімпатыямі, сяброўскай пры-

хільнасцю. Вынікам шматгадовых асабістых адносін стаў факт вылучэння на пасаду начальніка ўпраўлення сельскай гаспадаркі былога старшыні праўлення калгаса «III з'езд Саветаў» Сямёна Рыгоравіча Груздова. На бюро райкома партыі гэтае пытанне папярэдне не абмяркоўвалася. Таварыш Груздоў дзесяць гадоў кіраваў гаспадаркай. Па ўзроўні вытворчасці малака і мяса гэтая гаспадарка не дасягнула нават сярэдніх раённых паказчыкаў. Затое грашовая запачытанасць намнога ўзрасла. Адсюль узнікае пытанне: ці можа гэты начальнік зрабіць глыбокі аналіз гаспадарчай дзейнасці калгасаў і саўгасаў раёна? Або ад яго гэта не патрабуецца? Або таварыш Папкоў за яго гэта зробіць?..

Вясной 1983 года два гэтыя начальнікі вылучылі на пасаду старшыні праўлення калгаса імя Калініна ўжо нейкага Рыжкова, які працаваў сем гадоў поруч з Груздовым у калгасе «III з'езд Саветаў» і пачынаў на сабе нядобраю памяць у людзей. Пытанне вылучэння Рыжкова таксама не абмяркоўвалася на бюро. І што далей?

Стаўшы старшынёй гаспадаркі, Рыжкоў мала клапаціўся пра яе поспех, дапускаў грубыя пралікі і абражаў людзей, а Папкоў і Груздоў, і старшыня камітэта народнага кантролю Карпук пастаянна, днём і ноччу, апякалі яго, аберагалі ад крытыкі камуністаў і простых калгаснікаў. Скончылася справа тым, што гэты нашчадак Астана Бэндэра, лапрацаваўшы трохі, вынайшаў камбінацыю і запусціў рукі ў калгасную касу. Цяпер ён павінен прадстаць перад народным судом і ўсяляк віхляе, шукае заступніцтва, дарэчы, ездзіць штораз у абласны цэнтр на службовай машыне начальніка сельгасупраўлення. А ну ж ці не знойдуцца там абаронцы, заступнікі яму?

На жаль, часам знаходзяцца. Нават — нярэдка. Па сутнасці, груздоўшчыну паказаў Іван Васільеў у сваёй апавесці «Землякі».

(Працяг на стар. 13)

вашай рэспубліцы, дзе збіраў матэрыялы для спецыяльнага...

Шмат спраў у гэтыя дні ў работнікаў Дома імя Івана Цанкара. Яны ўзялі на сябе ўсе клопаты па мантажы беларускіх выставак і забеспячэнні гасцей транспартам. Мінскіх артыстаў яшчэ не было ў Любляне, і так падрыхтавалі ўжо да іх выступленняў інструменты, прывялі ў парадка канцэртныя касцюмы. Рабочыя тэрмінова абнавілі пакрыццё сцэны.

У штабе Дзён культуры, які размясціўся ў атэлі «Лей», рабочы дзень заканчваецца апоўначы. Паўсюль карты, схемы, графікі, не змаўкаюць тэлефонныя званкі. Перад арганізатарамі стаіць няпростая задача: падзеі — штодзень у паўтара дзесятках месцах, аддаленых за сотні кіламетраў, і трэба з дакладнасцю да мінутой разлічыць: калі і куды падаць транспарт, размясціць артыстаў так, каб хапіла месца для рэвізиту, накарміць гасцей, і не толькі смачна, але і хутка. А ў такіх масавых мерапрыемствах гэта нялёгка.

Кіраўнік штаба — дырэктар культурных праграм Дома імя Івана Цанкара Сяргей ДОЛЕНЦ гаворыць:

— Я быў на Днях культуры Славені ў Беларусі і застаўся ў захапленні ад таго, як яны былі арганізаваны. Таму нам давялося вельмі многа працаваць, каб падрыхтаваць для беларускіх сяброў такі ж прэям.

НАВАТ СОНЦА УСМІХНУЛАСЯ...

У Любляне сонца не ўстае з-за гарызонта, як, скажам, над віцэбінскімі лясамі азёр або палескімі прасторамаі, а, быццам шар, выкатаецца ў вузкую даліну між дзівосна прыгожых, лясістых гор. Перавалішы цераз альпійскі хрыбет, свяціла спрабуе прабіцца сваімі промянямі праз густое малако ранішняга туману, які шчыльна ахутвае распасцёртую ля падножжа ўзгоркаў сталіцу Славені. Але сірозе густую заслоную святло-

ледзь прабіваецца, і раіцца прыходзіць сюды са спазненнем. Для гараджан гэта ўжо прывычная з'ява, але з ёй з цяжкасцю звязваюцца прыезджыя.

Папулярны славенскі пісьменнік, прафесар, доктар, член Прэзідыума ЦК Саюза камуністаў Славені Маціж КМЕЦЦ прыгадаў люблянскі туман не выпадкова. Блізіцца поўдзень. Хутка павінен прыбыць самалёт з дэлегацыяй беларускіх майстроў культуры, але надвор'е нялёгкае — даліна і горы, якія абступілі паўнальцом аэрапорт Брнін, што за 25 кіламетраў ад Любляны, так шчыльна пакрыты туманам, што нават светлабелы дыск сонца ледзь відзён.

— Абцяжало, што праз паўгадзіны будзе яснае сонца і чыстае неба — спецыяльна для беларускіх сяброў мы заказалі на тыдзень наперад выдатнае надвор'е, — усміхаецца ў высь Маціж Кмецц. — Сіноптыкі цвёрда запэўнілі нас: будзе ясна і значна цяплей, чым звычайна ў гэтую пару года...

Жарт пісьменніка аказаўся чыстай праўдай — яшчэ не прайшоў вызначаны ім час, як туман рассяўся, стала бачна і нібыта бясконца ўзлітна-пасадачная паласа, гаі на сініх горных кручах, яркая чараліца дамкоў ля падножжа далёкіх пагоркаў. Забгаючы наперад, скажу, што сіноптыкі стрымалі слова — усе дні свята былі такімі ж цёлымі і яснымі, як і сусрэчы на славенскай зямлі.

Урачыста і святочна ўпрыгожаны аэрапорт Брнін, узяты Дзяржаўныя флагаі СССР, СФРЮ, БССР і СР Славені. Тут жа транспаранты «Сардэчна запрашаем, дарагія беларускія сябры!» на славенскай і беларускай мовах. «ТУ-154», зрабіўшы спецыяльны рэйс Мінск — Любляна, вырвалася на стаянку перад аэраваззалам. Медзь духавога аркестра паступова выцясняе гул авіяцыйных рухавікоў.

Цёпла, ад усёй душы, па-братэрску, як і належыць у старых і добрых сяброў, сустрэклі намеснік Старшыні выканаўчага

Веча Скупшчыны СР Славені, прафесар, доктар Барыс Фрлец, іншы славенскія таварышы членаў афіцыйнай дэлегацыі Беларускай ССР, а таксама артыстаў Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР, Мінскага камернага аркестра, фальклорнага калектыву «Святая», акадэмія-інструментальнага ансамбля «Верасы», Дзяржаўнага тэатра лялек БССР, салістаў Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра БССР і Беларускага тэатра оперы і балетаў творчых саюзаў рэспублікі, Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

Члены афіцыйнай дэлегацыі Беларускай ССР пабывалі на Люблянскім тэлебачанні — далі інтэрв'ю журналістам інфармацыйнай праграмы «Дзёнінкі». Гутарка, пачатая ля тэлекамер, працягвалася на прэс-канферэнцыі ў Доме імя Івана Цанкара, на сустрэчы з дзеячамі культуры Славені.

І ЗНОЎ ГУЧАЦЬ ПЕСНІ

Першы дзень свята беларускай культуры ў Славені — гэта не толькі першыя сустрэчы і першыя знаёмствы. Многіх майстроў мастацтваў нашай рэспублікі з нецярпеннем чакалі не толькі глядзчы, але і асабістыя сябры. А іх у тых, хто прыбыў у Любляну, нямала. У народнага мастака БССР скульптара А. Анікейчыка, народнага артыста СССР, сакратара Саюза кінематаграфістаў рэспублікі В. Турава, першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Н. Гілевіча... Кантаны, якія завязаліся ў час Дзён культуры Славені ў Беларусі, пашыраюцца і ўмацоўваюцца.

13 настрычніка галоўным месцам сустрэч і гутарак старых сяброў стаў Дом імя Івана Цанкара. Тут кінаражысёр І. Дабралоўаў сустрэў свайго калегу і знаёмага Франца Штыгліца, які прадстаўляў у канцы мінулага года ў Мінску славенскі кінематограф. Было

аб чым пагаварыць першаму намесніку старшыні Дзяржкамвыда БССР Р. Ткачуку і камерцыйнаму дырэктару паліграфічнай фірмы «Гораньскі ціск» Пётру Тробоцу. Без перакладчыка абыходзіліся дырэктар Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек Я. Клімакоў і яго калегі з Любляны Ігнацы Суніч.

А вечарам у Доме імя І. Цанкара адбылося урачыстае адкрыццё Дзён. Прамоўца, намеснік Старшыні выканаўчага Веча Скупшчыны СР Славені, прафесар, доктар Барыс ФРЛЕЦ падкрэсліў: мы хочам, каб умацоўвалася дружба і ўзаемараўменне паміж нашымі народамі. Толькі цесная і шчырная кантакты паміж усімі народамі свету, усё менш утульнага і усё больш пагрозлівага, могуць забяспечыць нам мір, жыццё і шчасце. Ва ўсіх народаў цяпер агульны лёс — або пагібель, або жыццё. Стане наша зямля Хатыню або ператворыцца ў квітнечы сад — рашаць нам. Ваша і наша гісторыя настолькі поўныя пакут і гора, што забываць пра гэта нельга.

Кіраўнік афіцыйнай дэлегацыі Беларусі намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. МАЗАЯ перадала прысутным сардэчнае прывітанне і найлепшыя пажаданні ад працоўных Саветаў Беларусі, майстроў культуры і мастацтва рэспублікі.

Пасля чырмомоні ўрачыстага адкрыцця Дзён майстры мастацтваў Беларусі далі канцэрт. Ён пачаўся музычна-паэтычнай кампазіцыяй, у якой прагучалі вершаваныя радкі Пімена Панчанкі ў перакладзе Тоне Паўчакі «Зорны час Беларусі». Дзяржаўны акадэмічны народны хор БССР, ансамбль цымбалістак і народная артыстка БССР М. Захарэвіч перадалі прывітанне славенцам ад беларусаў, мовай пазіі і музыкі расказалі пра нашу рэспубліку. Адзін самабытны нумар замяняе другі. І вось ужо са сцэны льецца мелодыя «Беларусь, мая песня». «Заходзь, ясна сонейка», гучаць цымбалы, нараджаецца

насклад беларускіх найгрышаў і танцаў.

Парадавалі глядачоў сваім мастацтвам Мінскі камерны аркестр, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, лаўрэат Усесяознага і міжнародных конкурсаў заслужаная артыстка рэспублікі Л. Колас, лаўрэат Усесяознага і міжнародных конкурсаў Г. Забара, заслужаная артыстка УССР В. Пархоменка, лаўрэат Усесяознага і міжнародных конкурсаў М. Гулегіна, салісты ДАВТА БССР І. Душкевіч і А. Курноў, піяніст Ю. Гільдзюк.

Пад зводамі Дома імя Івана Цанкара загучалі трысняговы жалейні. Фальклорную кампазіцыю на тэмы беларускіх народных абрадаў, песень і карагдаў паназваў ансамбль «Святая». Цёпла прынялі гледзчы верш Н. Гілевіча «Братам славенцам», які прагучаў на іх роднай мове.

Канцэрт заканчваецца. На сцэне — Дзяржаўны акадэмічны народны хор БССР. І вось нумар, які не значыцца ў праграме, — своеасаблівы сюрпрыз беларускіх артыстаў — песня «Славенія» на славенскай мове. Яе тут любяць людзі ўсіх узростаў, шануюць нароўні з гімнам. Загучалі яе першыя акорды, і разам з беларускімі спевакамі «Славенія» падхоплібае ўся зала, а сёй-той з памылі людзей нават употай змахнуў слязу.

ВЕРНІСАЖЫ КАНЦЭРТЫ, КАНТРАКТЫ

... Трохмове — стары, утульны, любімы люблянцамі і гасцямі куток сталіцы Славені. Назвалі яго так з-за трох паралельных мастоў праз Люблянцу. Па іх да плошчы і бліжэйшай ад гарадской ратушы вуліцы ў гэтую раніцу спяшаецца шмат людзей — іх увагу прыцягнулі чыстыя і высокія гуны незвычайных інструментаў, не-

(Заканчэнне на стар. 4)

Ёсць на Стаўбцоўшчыне куточак, які асабліва блізкі і дарагі сэрцу кожнага беларуса. Хораша гукаць з маленства знаёмыя назвы: Акінчыцы, Альбуць, Ласток, Смольня, Мікалаеўшчына... Усе яны звязаны з імем народнага песняра Якуба Коласа. «Мой родны кут, як ты мне мілы...» — сказаў калісьці пра гэты куток нашай зямлі паэт. У мінулую суботу тут праходзіла чарговае Рэспубліканскае свята паэзіі.

На зямлю, што памятае крокі песняра, прыехалі вядомыя беларускія пісьменнікі, госці з Ленінграда, саюзных рэспублік. Пры ўездзе ў Стаўбцы гасцям былі ўручаны хлеб-соль, іх віталі ўдзельнікі народнага агіттэатра «Полымя» Стаўбцоў-

Выступае Васіль Зуёнак.

Госці ў Мікалаеўшчыне.

Фота Ул. КРУКА

Ля Нёмана, на зямлі Коласа

З Рэспубліканскага свята паэзіі на Стаўбцоўшчыне

скага РДК і народнага фальклорнага хору Новадзержанскага лесазавода.

Наступны прыпынак — у Акінчыцах, дзе 3 лістапада 1882 года ў сям'і лесніка Міхала Казіміравіча Міцкевіча нарадзіўся будучы паэт. Гасцей і шмат-

лікіх аматараў паэзіі сустракаюць артысты фальклорнага ансамбля вёскі Узла Мядзельскага раёна.

Людна ў цэнтры Мікалаеўшчыны, ля помніка народнаму песняру. Сабраліся тут, як кажучы, старыя і малыя. Плыве

над наваколлем песня «Мой родны кут...» — гэта спяваюць удзельнікі піянерскага хору Коласаўскай сярэдняй школы. Да мікрафона падыходзіць сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак. Зноў завітала свята ў тутэйшыя мясціны, гаворыць ён, зноў сабраў усіх нас ваш вялікі зямляк. Зноў гучыць і будзе гучаць несьміротная песня, а ўсе мы будзем кідаць позірк туды, дзе слаўны Нёман, берагамі якога хадзіў пясняр, збіраючы адметныя, аднаму яму вядомыя словы, каб склаці неўміручыя строфы... Нараджаліся творы, якія потым адгучыліся ў сэрцы самога народа, мільёнаў працоўных.

Аб любові да творчасці зямляна, аб тым, як сённяшнія школьнікі вучаюцца літаратуры, любяць паэзію, расказвае вучаніца Лена Белая. Эстафету прызначанні ў любові да песняра.

да яго несьміротнай творчасці працягвае М. Малюка, таксама колішні мікалаеўец.

Украінскі паэт У. Броўчанка чытае ў сваім перакладзе верш А. Вялюгіна «Партызанская школа», адзначае, што паэзіі беларускага песняра на кананавана вечна жыць у народзе. Як бы ўзрадаваўся Якуб Колас, заўважае гасць з Украіны, калі б ён мог быць тут, на гэтым свяце, сярэд сваіх землякоў, убачыць, як папрыгажэў яго край, як квітнее яго родная мова, якой жыць у вяках.

У Смольні, дзе знаходзіцца філіял Літаратурнага музея Якуба Коласа, гасцей чакаюць фальклорны інструментальны ансамбль Бярэзінскага раённага Дома культуры, фальклорны хор і аматарскае аб'яднанне «Гаспадыня» калгаса «Радзіма Коласа». Пад гармонію, цымбалы, бубен разам з самадзейнымі артыстамі ідуць у сьпекі і госці.

Знаёмства з экспазіцыяй філіяла дае магчымасць яшчэ раз далучыцца да старонак жыцця і творчасці песняра, убачыць той дзень, калі ўпершыню ў 1912 годзе ў слянскай хаце, якая і сёння стаіць маўклівым сведкам гэтай сустрэчы, спаткаліся Якуб Колас і Янка Купала, каб назаўсёды паслабраваць, пранёсшы праз усё жыццё ўзаемную павагу і любоў.

А ў гэты час у Палацы культуры калгаса «Нёман» збіраюцца працаўнікамі палёў і фермаў, вучні, аматары літаратуры са Стаўбцоў. Хлебам-солью вітаюць гасцей нёманцы, а старшыня праўлення Ю. Цвірка расказвае аб працоўных поспехах калгаса, аб тым, як ажыццяўляюць хлебавы рашэнні XXVII з'езда КПСС, заданні дванацатай пяцігодкі.

Дружнымі апладысмантамі сустракае перапоўненая зала пісьменнікаў, прадстаўнікоў партыйных і савецкіх органаў, перадавікоў сельскагаспадарчай вытворчасці. Адкрывае свята і вядзе лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа Максім Лужанін. Звяртаючыся да пры-

сутных, ён падкрэслівае, што правядзенне Рэспубліканскага свята паэзіі супадае з 80-годдзем з дня надрукавання песняром свайго першага твору.

Верш «Наведанне дома Якуба Коласа» чытае Максім Танк.

Народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль прыгадвае, што Наднямонне стала жыватворнай крыніцай для Адама Міцкевіча, Уладзіслава Сыракомлі, іншых пісьменнікаў. Але менавіта Колас сваёй творчасцю ўзняў значэнне нашай зямлі, народа, слова на сусветную вышыню.

На мове ўзаемнасці, шчырасці і даверу вядуць з залы дзялоў У. Броўчанка, І. Сабіла (Ленінград), А. Вярцінскі, Д. Джабарав (Узбекістан), Р. Бардулін, Р. Скучайтэ (Літва), А. Грачанікаў, К. Цвірка, С. Пінчук (Украіна), Ю. Свірка, Н. Тулупава, Т. Бондар, М. Пранкаповіч, У. Паўлаў.

Пасля невялікага перапынку гукі сурмы зноў клічуць усіх у залу. Пачынаецца вялікі канцэрт мастацкай самадзейнасці, у якім прынялі ўдзел многія вядомыя калектывы Міншчыны. Праграма яго (аўтар сцэнарыя і галоўны рэжысёр свята паэзіі заслужаны дзеяч культуры БССР У. Таран) атрымалася маляўнічай, багатай і шчодрой на адкрыцці.

Да позняга вечара было людна ў калгасным Палацы культуры. Гледачы доўга не разыходзіліся — яны маглі набыць тут кнігі гасцей і атрымаць памятны аўтограф.

У свяце паэзіі прынялі ўдзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч, загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ С. І. Законнікаў, сакратар Мінскага абкома партыі К. К. Дзягілеў, першы намеснік старшыні аблвыканкома Р. І. Конан, старшыня Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец, партыйны і савецкія работнікі Стаўбцоўскага раёна.

НАШ КАР.

Таіса Вондар, Янка Брыль, Нэла Тулупава знаёмяцца з экспазіцыяй філіяла Літаратурнага музея Якуба Коласа ў Смольні.

Аўтографы дае Яўген Міклашэўскі.

СУСТРАКАЮЦА СЯБРЫ І МУЗЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2—3)

знаёмыя мелодыі песень. Ля ўваходу ў карцінную галерэю хлопцы і дзяўчаты ў беларускіх нацыянальных касцюмах выконваюць іскрысты танец, звонкія галасы выводзяць «Ой, Лявоніху Лявон палюбіў»... Гэта артысты Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР наладзілі канцэрт для прысутных на вернісажы «Беларускія жывапіс, графіка і народныя мастацтвы прамыслы». Праз некалькі мінут вуліца ператварылася ў перапоўненую канцэртную залу, у якой нават на галерэі не было свабодных месцаў — не толькі на тратуары, але на балконах дамоў і ў вокнах — зацікаўленыя гледачы і слухачы. Разам з некалькімі сотнямі гледачоў у далоні прыхлывалі нават манашкі. Мясцовыя журналісты сцвярджаюць, што столькі людзей не збіраецца нават на папулярны міжнародны фальклорны спектакль «Вяселле ў Любляне», які праходзіць на гэтай жа ратушнай плошчы.

Адгучалі цымбалы і жалейкі, і гледачы імправізаванага канцэрта пад адкрытым небам сталі гледачамі мастацкай выставы. Праз некалькі гадзін пасля яе адкрыцця дырэктар галерэі Банжэна ПЛЕУНІК прызналася:

— Столькі гасцей мы не чакалі. Сёння да нас прыйшлі не толькі спецыялісты, але і людзі, далёкія ад мастацтва, і гэта радуе. Прыемна адзначаць, што ў тых, і ў другіх думка адна: жывапіс і графіка Беларусі вызначаюцца беражлівымі адносінамі да народных традыцый і актыўным пошукам сучасных

выяўленчых сродкаў. Асабліва высокія ацэнкі — усіх без выключэння твораў народных промыслаў. Мы нямала былі здзіўлены, даведаўшыся, што гэта — не арыгінальныя творы, а серыйная прадукцыя мастацкіх прадпрыемстваў і арцелей.

А ў Доме імя Івана Цанкара поспехам карысталася выстаўка кнігі выдавецтваў БССР.

14 кастрычніка паказам фільма «Ідзі і глядзі» пакаўся Тыдзень беларускага фільма. Майстры экранна нашай рэспублікі прывезлі славенскім гледачам 5 мастацкіх, 5 дакументальных і 2 мультыплікацыйныя фільмы.

ВУЧЫМСЯ АДЗІН У АДНАГО

Калі была выканана большая частка праграмы Дзён культуры, мы звярнуліся да арганізацыйнага свята мастацтва. Што ім запомнілася? Што чакаюць ад будучых сустрэч? На гэтыя пытанні адказваюць:

Тонэ ПАРТЛІЧ, старшыня Саюза славенскіх пісьменнікаў:

— Мы можам многаму адзін у аднаго павучыцца. Гэту думку выказаў на сустрэчы за «круглым сталом» у Саюзе славенскіх пісьменнікаў і наш гасць, паэт і перакладчык Ніл Гілевіч. Не магу не пагадзіцца з калегам. І для гэтага ўсім неабавязкова, каб дакладна ўсё, што напісана вашымі пісьменнікамі, нам падабалася і было варта пераймання. У кожнай літаратуры, калі яна стаіць на народных традыцыях, а менавіта такой мне ўяўляецца сучасная беларуская літаратура, абавязкова

ёсць тое, што можа іншым паслужыць добрым прыкладам.

Нашы думкі супадалі па ўсіх праблемах, аб якіх заходзіла размова. Думаю, гэта не выпадкова. Мы разумелі сабратаў па пярэ не толькі таму, што блізкія нашы славянскія мовы. Родніц нам многае іншае — нашы мэты і задачы, падабенства гісторыі народаў, ды і тое, што нашых гасцей мы добра ведаем або асабіста, або па іх творчасці. Думаю, што ў бібліятэках удзельнікаў гаворкі за «круглым сталом» знойдзецца месца і кнігам вершаў Отана Жупанчыча на беларускай і Янкі Купалы на славенскай мовах, пераклады якіх падрыхтавалі мы з Гілевічам. Гэтыя навінкі, падараныя на памяць аб сустрэчы удзельнікам дыспуту, — сцвярджаюць, што супрацоўніцтва наша цалкам рэальнае і дастаткова плённае.

Ігнацэ ШУНІЧ, дырэктар Люблянскага лялечнага тэатра:

— Заўсёды з павага стаўлюся да крытыкі і прэсы — яны вырашаюць, ці добры той або іншы спектакль, фарміруюць грамадскую думку. І разам з тым абсалютна перакананы, што канчатковую ацэнку ставяць нашы гледачы — дзеці. А на спектаклях нашых беларускіх калег-лялечнікаў усе гэтыя дні — аншлаг, і я не бачыў ніводнага малага, які б застаўся раўнадушным. Вышэйшай, пачытай, ацэнкі быць не можа... З нецярпеннем чакалі таварышаў па мастацтве і мы, бо такія кантакты — выдатная школа прафесійнага майстэрства. У мінчан, напрыклад, мы запазычылі іх арыгінальную тэхналогію вырабу эскізаў, раскрой і пашыву лялек. Гэта адразу заўважылі і адзначылі і гледачы, і крытыка... Пляны ў нашых тэатраў вялікія. Скажаў «нашых», бо за гэтыя дні мы падрыхтавалі пагадненне аб працягу абменных гастроляў. Таму тым, хто не змог трапіць на спектаклі беларускага лялечнага, не трэба за-

смуцацца — ён яшчэ прыедзе ў Славенію.

СВЯТА НЕ КАНЧАЕЦА

«Сяброўства» і «прыязельства» — гэтыя словы зразумелыя без перакладу беларусам і славенцам. Пасля першых жа канцэртаў Дзён культуры ў гледачоў і прэсы папулярным стала і слова «святая».

Святам дружбы і святам культуры былі амаль 40 канцэртаў, спектакляў, сустрэч творчых работнікаў, якія адбыліся ў гарадах рэспублікі. Але святы мінуюць хутка, і надышоў час пасланцам муз Беларусі развітацца са Славеніяй — дзівіўся па прыгажосці краем, яе невядлікім, але гераічным, працавітым і таленавітым народам.

18 кастрычніка ў Любляне, у Доме імя Івана Цанкара, адбылося ўрачыстае закрыццё Дзён культуры БССР у Славеніі. На ім была дадзена высокая ацэнка гэтаму свята ў выказана ўпэўненасць, што кантакты дзеячаў мастацтваў нашых рэспублік і надалей будуць такімі ж плённымі.

Але Дні культуры — гэта не толькі канцэрты, кветкі, апладысменты. Дэлегацыя Беларускай ССР і прадстаўнікі творчых саюзаў правялі нямала дзелавых сустрэч, у выніку якіх у Любляне падпісан пратакол аб пашырэнні супрацоўніцтва паміж нашымі рэспублікамі ў галіне культуры. Пасля падпісання гэтага дакумента памочнік дырэктара Інстытута СР Славеніі па міжнародным навуковым, тэхнічным, асветным і культурным супрацоўніцтве Таня ОРЭЛ-ШТУРМ коротка расказала аб яго змесце.

— Славенія яшчэ не падпісвала такіх сур'ёзных пагадненняў аб культурным абмене, як гэта. Дастаткова сказаць, што ў адпаведнасці з падпісаным сёння пратаколам будзе працягвацца супрацоўніцтва БДУ імя У. І. Леніна з універсітэтам імя Э. Кардэля, Белдзяржфілармоніяй

і Домам імя Івана Цанкара, нашай кансерваторыяй і нашай музычнай акадэміяй, паміж мінскім і люблянскім лялечнымі тэатрамі, музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і Люблянскім музеем народнай рэвалюцыі, купалаўскім тэатрам і іх калегам з Марыбара, Дзяржаўнай бібліятэкай БССР імя У. І. Леніна і кніжнымі сховішчамі Любляны і Марыбара, Беларускай таварыствам дружбы і культурнай сувязі з зарубешнымі краінамі і Саюзам культурных арганізацый Славеніі. Не бяруся пералічваць усё выстаўкі і мастацкія калектывы, якімі ў адпаведнасці з пратаколам і праграмай у бліжэйшыя два гады маюць намер абмяняцца нашы рэспублікі. Намечаны ў ім і канкрэтныя мерапрыемствы, што дазваляюць расшырыць сувязі паміж беларускімі і славенскімі літаратарамі, мастакамі, кампазітарамі, кінематаграфістамі, выдавецтвамі.

— Рыштучок пратакол, — працягвае гутарку намеснік міністра культуры БССР У. П. СКАРАХОДАУ, — мы ўжо ў апошні момант унеслі ў яго праект карэктывы — у план будучых гасцельных абменаў уключылі тых калектывы, якія ў гэтыя Дні карысталіся асаблівай папулярнасцю ў славенцаў. Так, напрыклад, было з народным хорам. Ён выступаў больш за іншых і, трэба дадаць належае, з найбольшым поспехам. Тое ж можна сказаць аб нашых спявачках Л. Колас і М. Гулегінай, іншых салістах опернага. Менавіта сённяшнія сімпаты гледачоў і вызначылі, каму надалей трэба будзе прадстаўляць беларускае мастацтва ў Славеніі. У сваю чаргу пратаколам намечаныя гастролі ў Беларусь такіх выдатных калектываў з братаў рэспублікі, як аркестр Славенскай філармоніі, камерны ансамбль «Тры-Лорэнс», славянскага духавога квінтэта, трыо «Тэрлей», вядучых выканаўцаў і дырыжораў...

Ад'язджаючы са Славеніі, удзельнікі Дзён не развіталіся з яе народам і мастацтвам, а гаварылі ім «Да пабачэння! Да новых сустрэч!»

Р. НОВІКАУ, спецкар. БЕЛТА для «ЛіМа»

Мікола ЯНЧАНКА

Полымем Кастрычніка гарэлі

Дзєразы зялёная вада
Павяла ў засмужаныя далі.
Прыгадаў дзяцінства, прыгадаў,
Як тады Кастрычнік святкавалі.

Косы кучаравыя нясу
(У той час жылі мы небагата
І хадзілі ў лес па дзєразы,
Каб аздобіць дарагое свята).

З дзєразы гілянды мы елі,
Спавівалі кла.ы, воіны,
дзєзеры,

Ля партрэта Леніна цвілі
Кветкі самаробныя з паперы.

Чырвані паводкі не было,
Бо не мела лішняга Радзіма,
І на ўсё вялікае сяло
Палымнеў над шыколай сцяг
адзіны.

Россыпаў салютаў і ў кіно
Бачыць мы магчымаці не мелі,
Ды затое сэрцы, як адно,
Полымем Кастрычніка гарэлі.

Ад кітайскіх, абісінскіх ран,
Ад іспанскіх ран крывёй
сцякалі,

З воклічам: «Фашызм
но пасарані!»
Кулачкі маленькія ўзімалі,

Як сягоння, у страі стаю,
Салютую радаснаму свята.
Між сяброў старэйшых пазнаю
Мужных Смалячкова і Марата.

...Дзєразы зялёная вада,
Баравіны кучаравыя хвалі.
Прыгадаў дзяцінства, прыгадаў,
Як калісь Кастрычнік святкавалі.

Выйшаў з хаты
дзядуля

Са шчырага павагай
Георгію Ільічу ГУСЬКОВУ
Сонца поўны завулак.
Лісце ў зыркай расе.
Выйшаў з хаты дзядуля
І на ганку прысеў.
Быццам хто іх паклікаў,
Тут жа клён-ветэран,
Стогадовая ліпа,
Стогадовы каштан.
Нахіліліся тры,
Вось і ў зборы сябры.
Можна ўспомніць былое,
Можна пагаварыць.
«А было», — шэпча ліпа.
Клён шуміць: «А было.
Ды з паводкай імклівай
У былое сплыло...»
«А было», — шум каштана
Усхапіўся і згас,
Часу новага ранак
Палымнеў у сцягах...
І стары ў пошум лісця
Слова ўставіў тады:
«Выступай тут калісьці
Камісар малады.
Як шырока лілося
Зорнай мары святло,
Што сягоння збылося,
Што сягоння прыйшло...»
Сонца поўны завулак.
Дзень асенні наўздзіў.
Выйшаў з хаты дзядуля
І на ганку сядзіць.
Ні хмурыначкі суму.
Кулачок пад шакокой.
Ды высокая дума,
Ды глыбокі спакой.
У задуме вялікай
Сціхлі клён-ветэран,
Стогадовая ліпа,
Стогадовы каштан.

У АПОШНІ час многія крытыкі, а нярэдка і самі пісьменнікі-дакументалісты гавораць аб пэўнай перавазе дакументальнай літаратуры над мастацкай. Пры гэтым спасылаюцца на тое, што сама інфармацыйная насычанасць жыцця вымагае вельмі ўважлівага стаўлення да факта, якому чытач асабліва давярае. Ды і рэчаіснасць прапагуе такія складаныя, напружаныя, а часам і драматычныя калізій і сітуацыі, якія не можа прадбачыць нават самая багатая аўтарская фантазія. Адным словам, сустракайся з патрэбным чалавекам, запісвай яго ўспаміны, і... твор народзіцца.

І надалей мусіў заставацца дакументалістам, трымацца законаў дакументальнага жанру. Між тым, не пра кожны фант, не пра кожнага героя можна напісаць так адкрыта, шчыра, як гэта магчыма ў мастацкім творы. Некаторыя людзі, пра якіх я хацеў напісаць, адмовіліся раскаваць пра сябе, нават прарэчылі: не пішы! Той, каму давялося хоць крыху мець справу з дакументальным жанрам, добра ведае пра такіх абмежаванні. Снажан, калі б Ніна Касач-Караневіч была жывал, хіба яна дазволіла б, каб я напісаў пра яе тое, што напісана ў раманах? А мне так хацелася раскаваць пра людзей, якія змагаліся з фашызмамі, і больш поўна, і больш глыбока. Так, як яны таго заслужылі. Такім чынам, задуму рамана можна аднесці да шасцідзясятых гадоў, калі я пачынаў пісаць «Дарогі сирываваліся ў Мінску». Але час унёс свае папраўкі.

Зноў слова аўтару рамана: — Прайшло больш як сорак гадоў пасля вайны. Вырасла адно пакаленне людзей, падмаецца другое. І гэта ў мяне на вачах. Прызнаюся, я з хваляваннем сачу за тым, што закладваем мы ў памяць гэтага пакалення, дыце, на шчасце, ведае пра вайну і пасляваенны час толькі тое, што мы яму раскажам вусна, выявім у мастацтве. Янаў ў яго будзе памяць пра тых, хто хадзіў у атаку, хто паміраў у засценках СД, хто накіроўваў падбіты самалёт на калону варожых танкаў? Мне здаецца, што памяць у іх пра той час будзе зусім іншая, чым у нас, якія прайшлі вайну, яе пенка. Натуральна, слабейшая. Але моц яе будзе залежаць ад нас — наколькі эмацыянальна мы раскажам пра тое, што ведаем. Ад нас патрабуецца шчырасць і яшчэ раз шчырасць. І ўменне бачыць і

Ягораўна, пачуўшы суровае абвінавачванне дачкі... — Вобраз Ніны Ягораўны быў для мяне самы складаны, Колькі разоў з'яўлялася спуска на дзядзіліце яе другімі рысамі, паставіць у другія сітуацыі. Хто яна: ахвяра фашызму ці гераіня? Паказаць яе гераіняй справы, ці вывесці яе проста маральна няўстойлівай, слабай, бязвольнай? Былі ж у жыцці і такія... Калі пісаў, здавалася, што сам вобраз дыктуе мне, як гераіня мусіў трымацца, што рабіць. Калі спуска адоўвала і я пачынаў адступаць ад такой дыктоўкі, адразу ж адчуваў ненатуральнасць, фальш. Мне бачылася, што жанчына такога характару павінна дзейнічаць толькі таі, як атрымалася ў раманах. Словам, я нібыта ўвесь час прыслухоўваўся да самой Ніны Ягораўны. Мне цяжка меркаваць, як успрымаецца чытачом канфлікт Ніны Ягораўны з дачкой Кацяй. Адно снажу: яна бачылася мне такой, як паказана. Дачка-раць дачку за яе бяздушнасць? Ші была падстава? Ніна ж ніколі не адкрылася ёй са сваім мінулым. Берагла душэўны спаной, берагла ад таго бруду, у якім сама вымушана апынулася. Выхавала Каця сумленным чалавекам. І калі дачка раптам дазналася, што было з маці, хіба яна магла астацца аб'янавай? Гэта па-першае. А па-другое, як бы там ні было, але аберагаючы дачку ад усялякіх жыццёвых турбот, Ніна выхавала ў яе і эгаізм, і чэрстваць. Хоць і не падкрэслена, але я паказваю гэта.

НАШАЛЯХ СУМЛЕННЯ

Раман Івана Новікава «АЧЫШЧЭННЕ» крытык чытае разам з аўтарам

Не будзем ні пацвярджаць гэтую думку, ні аспрэчваць яе. Скажам толькі, што ўсё ж ад выамага пісьменніка-дакументаліста неяк падсвядома чакаеш і «чыста» мастацкага твора. Справа тут, зноў жа, не ў перавазе аднаго жанру над другім. Прычына ў іншым: верачы ў талент пісьменніка, хочацца, каб ён выйшаў і на новыя творчыя абсягі. Прынамсі, падставы так меркаваць дае творчасць Івана Новікава. Такія яго кнігі, як «Руіны страляюць ва ўпор», «Дарогі скрыжаваліся ў Мінску», «Тварам да небяспекі», «Да святання блізка» — не проста дакументальная літаратура, а літаратура дакументальна-мастацкая. Умела абыходзячыся з матэрыялам фактычным, І. Новікаў «асвойвае» і матэрыял мастацкі. Ураджаюць дынамічнасцю дыялогі герояў, пластычнай выразнасцю прывабліваюць пейзажы; мастацкі домysel мацуецца на псіхалагічнай дакладнасці.

Таму і чакалася, што з-пад пера пісьменніка абавязкова народзіцца і кніга мастацкая. Спадзяванні спраўдзіліся. Сёлет у першых трох нумарах «Полымя» змешчаны раманы І. Новікава «Ачышчэнне», які ўжо значна шырокі чытацкі рэзананс, чаго, на жаль, пакуль не скажаш аб водгуках крытыкі. Сам факт з'яўлення рамана радасны: першы твор у новым для яго жанры ў І. Новікава атрымаўся. Навідавоку выразнасць, зладжанасць кампазіцыйнай пабудовы рамана і псіхалагічнай матывіроўкі ўчынкаў персанажаў. Па ўсім відаць, задума твора выкрышталявалася ў працэсе работы над згаданымі ўжо дакументальна-мастацкімі кнігамі пра камуністычнае падполле ў Мінску і Віцебску.

Аднак пра гэта лепш паслухаць самога аўтара. — Шчыра кажучы, — прызнаецца Іван Рыгоравіч, — мне ўжо даўно хацелася ўзяцца за мастацкі твор. Калі працаваў над дакументальнай аповесцю «Руіны страляюць ва ўпор», у архіве знайшоў дакладныя запіскі партызанскіх разведчыкаў, баевікоў і сувязных Аляксандра Камінскага, Яўгена Куцэвіча, Івана Шнігіра, Ядвігі Дубіцкай і іншых. Документы вельмі цікавыя, яны давалі добрую аснову для рамана ці аповесці. Я ўжо ўзяўся пісаць, але... апанавалі сумненні. Навошта мяняць прозвішчы сапраўдных герояў на выдуманых? Гэтыя ж людзі жылі, змагаліся, паміралі, спадзеючыся, што народ не забудзе іх. Мы, жывыя, не маем права забываць пра загінуўшых. Сумленне не дазваляла мне рабіць ананімнымі сваіх герояў. Так я

Некаторыя канфліты, вострыя калізій, што ўзніклі ў вайну, з ёю не скончыліся. Яны мелі працяг і ў мірны час, таму што змяніўся час, але засталіся тыя ж самыя людзі.

Перада мной цяпер паўставала задача — напісаць твор не столькі пра вайну, колькі пра людзей, якія ў экстрэмальных умовах вайны і міру па-рознаму праяўлялі сябе. Я не мог, ды і не меў жадання абмяжоўвацца ваеннай тэмай, хоць і лічу яе вельмі важнай. Мне хацелася паставіць сваіх герояў у не менш вострыя, чым ім даводзілася перажываць у вайну, канфліктныя сітуацыі мірнага часу. Толькі так можна выразней высветліць маральна-этычныя прыкметы людзей, іх, як цяпер гавораць, жыццёвыя пазіцыі.

Вобраз галоўнай гераіні Ніны Ягораўны — таксама, думаецца, невыпадковы. (Разумею, у творчасці пісьменніка выпадковасцей наогул быць не можа, усё падпарадкоўваецца агульнай задуме твора, але пад словам «выпадковасць» — «невыпадковасць» тут маецца на ўвазе свядома арыентацыя аўтара на персанаж, выключны ў сваёй сутнасці).

— Вывучаючы падполле Мінска, Віцебска, Магілёва, Гомеля і некаторых іншых гарадоў рэспублікі, — працягвае І. Новікаў, — я сустракаў шмат жанчын, якім вайна скалечыла асабісты лёс. Дзесяткі жанчын трапілі ў такія сітуацыі, праз якія прайшла Ніна Ягораўна. Яны перш за ўсё ахвяры вайны, якая нявечыла людзей не толькі фізічна, але і маральна. Матэрыялу ў мяне назапасілася шмат. Я ведаю многа трагічных і гераічных лёсаў. Выбар у мяне быў вялікі. І я выбраў — ствараў мастацкі вобраз...

Неардынарнасць лёсу Ніны Ягораўны, у нейкай ступені выключнасць яго, патрабавалі ад аўтара надзвычай прадуманай кампазіцыйнай пабудовы твора. На пачатку рамана І. Новікаў свядома арыентуецца на дэтэктыўны жанр. І гэта не даніна літаратурнай модзе, а ўсвядомленая неабходнасць. Усё ў жыцці Ніны Ягораўны, здавалася б, усталявалася. Вайна паступова забываецца. Есць любімая праца, павага і аўтарытэт сярод калег. Ды і дома ўсё добра, гадуецца любімая ўнучка Волечка. Мінулае — страшнае, жудаснае — знаходзіцца недзе далёка за небасхіламі пражытага. Яно пакуль жыве толькі ў душы самой Ніны Ягораўны, іншым яно не падуладна. Але — нішто не забыта. Гэтая ісічна ўспрымаецца і як запознены удар лёсу, які рана ці позна, але павінен быць адбыцца.

Ветлівы выклік з Камітэта дзяржаўнай бяспекі — сустрацца, пагаварыць — прыўзнямае заслону над забытым. Не, вайна для Ніны Ягораўны не скончылася.

паказваць людзей у тых складаных абставінах, у якія ставіла іх жыццё.

Мы абавязаны адлюстраваць усё такім, як было, не падганяючы характары і сітуацыі пад зададзеныя шаблоны. Памяць патрэбна для таго, каб ведаць праўду і адстойваць яе. Хоць для Ніны Ягораўны яна цяжка, пакутлівая, страшная, але мал гераіня ведае: калі людзі будуць знаць праўду, то даруюць ёй нават тое, што яна, магчыма, сама сабе не даруе. Ёй памяць патрэбна для ачышчэння душы.

Раман, што ўжо бачна з яго назвы, — гэта перш за ўсё расказ пра ачышчэнне душы самой Ніны Ягораўны. Нялёгкае, балючае, але такое неабходнае, каб чалавек мог спакойна жыць далей, не адчуваючы віны. Не, не перад іншымі людзьмі, а віны перад Радзімай. У гэтым сцвярдзенні парадоксу няма. Не можа дараваць Ніна Ягораўна таго, што яна вымушана была жыць з немцамі, яе былі муж Аляксей Караневіч, сурова асуджае дачка. Закрануты іх асабістыя пачуцці, асабістыя ўзаемаадносіны. Радзіма даруе, таму, што, кажучы юрыдычнай мовай, аднакі злачыства няма. Ніна Ягораўна лічылася агентам фашыстаў, але выконвала заданні партызан. На яе шчасце, засталіся людзі, якія пра гэта ведаюць. Інакш — паспрабуй даказаць, што, здрадзіўшы блізкаму чалавеку, не здрадзіла Радзіме.

У творы і ідзе высвятленне таго, хто ж на самой справе Ніна Ягораўна Касач. Слабахарактарная, бязвольная жанчына, якая, ратуючы ўласнае дзіця, пераступіла мяжу дазволенага і недазволенага? Ці патрыётка, якая ўнесла свой уклад ва ўсеагульную барацьбу з фашызмам?

Няпростыя пытанні ўзімае І. Новікаў. Ставіць іх прычпыа, публіцыстычна завострана. Сам-насам з уласным сумленнем і з часам застаецца яго гераіня. Яе роздум над пражытым і перажытым — пакутліва-балючы, але неабходны. Гэта крок да самаачышчэння. Пакуль што — да самаачышчэння.

«А ці вінавата яна? Хіба можна вінаваціць за тое, што прынесла вайна? Не было б яе, не было б усяго, што сталася...» — не як збавенне прыходзіць такая думка — як пошук адказу на балючыя пытанні.

Ніна Ягораўна — вобраз мастацкі. Але ўзімае пытанне: ці не было ў працэсе працы над раманам і так, што аўтару хацелася крыху інакш падаць сваю гераіню? Мне, напрыклад, здаецца, што больш рашуча павінна была павесці сябе Ніна

Лёс Ніны Ягораўны прасочваецца паралельна з лёсам Аляся Раманавіча Караневіча, яе колішняга мужа. У хвіліны роспачы, калі адчула, што яе мінулае вось-вось стане вядома іншым, ледзь не з пагардай думае пра яго: «Варушыць перажытае. Герояў шукаць будзе. Чысценькіх, як шкло. Ён такі: кампрамісаў не прымае. У яго — як у малаго дзіцяці: адны людзі бліягі, а другія добрыя, свае і ворагі, нашы і вашы. Без аддзенняў. Так і крочыць па жыцці рафініраваны прадвільк».

Аднак гэта хутчэй выдаткі эмоцый. На самой справе Алясей Караневіч — чалавек, у характары якога ўвасоблены і партыйная прычыповасць, і грамадзянская смеласць, і сацыяльная актыўнасць. У яго таксама была свая вайна — пакрычастыя франтавыя дарогі. У яго таксама ёсць свой рахунак фашызму. Ці не таму з такой апантанасцю далучаецца ён да работы камісіі па высвятленні вынікаў дзейнасці гарадскога камуністычнага падполля, якое, як меркавалася доўгі час, стварылі самі фашысты ў правакацыйных мэтах. Караневіч ведае — нішто і нішто не павінны быць забыты. «Самым вялікім аўтарытэтам для яго была ісічна, непапярэджанай, святой праўдзе. Калі трэба будзе за яе пастаяць — не задумаецца. Толькі б знайсці тую ісічну. Шлях да яе адзін — вывучаць факты самому, колькі б на гэты ні патрабавалася часу і сілы. Пакуль сам не разбярэцца, не пераканаецца, друкаваць нічога не стане».

Вобраз Караневіча — таксама відавочная аўтарская ўдача. Ён у нейкай ступені аўтабіяграфічны, але гэта не значыць, што аўтар пісаў яго з сябе.

— Я і не збіраўся ў вобразе Аляся Караневіча паказаць сябе. І характары ў нас не адвольнавыя, і сітуацыі, у якіх ён трапляе, адозніваюцца ад таго, што пераняў я. Хіба што сфера дзейнасці ў нас агульная. Я паставіў свайго героя ва ўмовы, якія добра ведаю, у якіх ён можа адчуваць сябе натуральна. А факты стараўся браць я мага далей ад таго, з чым меў справу сам. Алясей Караневіч, як і яму і належыць, — мастацкі вобраз, за ім неалькі прататыпаў.

Але разам з тым гэта і абагульнены вобраз журналіста, які бачыць свой галоўны прафесійны і маральны абавязак высветліць ісічну, вярнуць з набываць імёны добрых людзей, а здраднікаў назваць здраднікамі. Праўда, звесці гаворку пра рамана да двух вобразаў — Ніны Ягораўны і Караневіча, значыць, спрасціць сутнасць аўтарскай задумы. Есць у творы яшчэ адзін герой — абагульнены, маштабны — чалавечая

(Зананчэнне на стар. 6—7)

ГЕНІЯЛЬНЫ беларускі паэт і бясстрашны рэвалюцыянер Хрыста Боцеў не толькі сваю творчасць, але і жыццё аддаў барацьбе за незалежнасць роднага краю. Сягоння Хрыста Боцеў—нацыянальны герой балгарскага народа. За высокую дасягненні ў галіне рэвалюцыйнай паэзіі і публіцыстыкі заснавана міжнародная прэмія яго імя. Сёлета міжнароднай Боцеўскай прэміяй адзначаны ўкраінец Дзмітро Паўлычка, уругваец Марыю Бенедэці, немец Гюнтер Вальраф (ФРГ) і беларус Ніл Гілевіч.

«Я не ведаю, ці ёсць балгарын, які мог бы сказаць, калі ўпершыню пачуў імя Хрысты Боцева. Яго вобраз увайшоў у нашы сэрцы з вобразам маці, вобразам хлеба, вобразам неба. Боцеў—значыць самазабыццё. Боцеў—значыць балгарын. Боцеў—значыць паэт. Для малага і для старога, для прафесара і для пастуха ён Паэт»,—гаварыў Любамір Леўчаў. Новы лаўрэат Боцеўскай прэміі Ніл Гілевіч дадае: «І Рэвалюцыянер, бо яго творчасць і яго рэвалюцыйная дзейнасць неаддзеленыя... Боцеў сёння—і найвышэйшы маральны аўтарытэт нацыі, яе непадкупнае сумленне і яе баявы сцяг. На Боцева раўняюцца, да Боцева звяртаюцца, пра Боцева думаюць і тады нават, калі яго імя не вымаўляецца—так глыбока ён у свядомасці, у самой крыві мільёнаў працоўных».

Трыццаць гадоў назад Ніл Гілевіч адкрыў для беларускага чытача мацярык балгарскай літаратуры. Менавіта ён падарыў беларусам «Вечер вьне Балкан стогне» Д. Чынтулава, «Хаджы Дзімітр» і «Развітанне» Х. Боцева, «Помніш ты, помніш ты цікі наш двор...» і «Вярнуцца ў хату бацькаву далёку» Д. Дзэбелянава. Менавіта ён паказаў, як «галапіруюць» дакціры Н. Фурнаджыева, як нястрымна кіпяць акіянічныя «стыхіі» Э. Баграны, як зрываюцца рытмы Г. Мілева, як уздыхаюць радкі Н. Лілева.

У творчай асобе Ніла Гілевіча шчасліва зліліся талент паэта і перакладчыка, сатырыка і драматурга. Яго пярэ належаць каля двух дзесяткаў манаграфій, літаратурна-крытычныя артыкулы, а таксама даследаванні па гісторыі балгарскай літаратуры. Неаднойчы балгарскія літаратуразнаўцы спасылаюцца на работы Н. Гілевіча, лічацца з яго думкай па многіх пытаннях, якія датычаць літаратурнага працэсу ў Балгарыі.

Народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў, гаворачы пра гэтыя «беспрэцэдэнтныя» ў беларускім літаратурным жыцці сувязі з балгарскай літаратурай, так характарызуе дзейнасць Ніла Гілевіча—пера-

кладчыка і балгарыста: «Ніла Гілевічам зроблена столькі, колькі, відаць, не зроблена ўсёй нашай нацыянальнай літаратурай за ўвесь час яе існавання» [В. Быкаў. Праўда адзінай. Мінск, Мастацкая літаратура, 1984, с. 230].

Сёння па інтэнсіўнасці абароту паэтычных і празаічных перакладаў балгарскай літаратуры займае першае месца сярод замежных у Беларусі. Амаль паўтары тысячы вершаў і паэм 300 балгарскіх паэтаў ад Георгія Ракоўскага, Петкі Славейкава, Івана Вазова да самых маладых сучасных аўтараў, шэсць анталогій балгарскай паэзіі і прозы. За гэтымі

шта? Ды таму, што гэта ўжо мяне цікавіла, у душы ўжо нешта жыло. Але, калі падумаць, ці ж гэта здзіўна, што ва ўсім «вінаваты» Боцеў, што тое зярнятка ў душы закінуў ён?

Не проста адказаць, чаму я выбраў менавіта балгарскую літаратуру, хоць і не веру, што справу вырашыла выпадковасць. Цяпер, шчыра кажучы, нават не магу ўявіць, што гэта магло быць інакш. Калі я ўжо пачаў перакладаць з балгарскай і ўпершыню адчуў задавальненне, тады наступнае захапленне можна растлумачыць менавіта гэтым задавальненнем, радасцю, якая складалася з радасці адкрыцця для ся-

да. Шчыра кажучы, сёння проста не верыцца, што так было. Цяжка ўявіць, што наш прагны да паэзіі чытач па сутнасці зусім не быў знаёмы з такой вялікай паэтычнай дзяржавай у перакладах на родную мову. Сягоння амаль палова прадстаўленых у Беларусі вершаў і паэм апублікаваны двойчы, вельмі многія—тройчы, многія—па чатыры разы, а некаторыя маюць на пяць і больш публікацый у розных анталогіях, альманахах, часопісах і рэспубліканскіх газетах. Гэта некалькі ўдакладняе ўяўленне аб ступені вядомасці і папулярнасці балгарскай паэзіі ў Беларусі.

«ХІБА ГЭТА НЕ ПРЫЗНАННЕ?!»

лічбамі—самаахвярная праца Ніла Гілевіча і яго паслядоўнікаў у справе прапаганды і перакладу балгарскай літаратуры [такіх, як Рыгор Барадулін, Анатоль Вярцінскі, Генадзь Бураўкін, Васіль Зуёнак, Алесь Разанаў, Анатоль Грачаникаў, Васіль Сахарчук—у галіне паэтычнага перакладу, Ванкарэм Нікіфаровіч і Уладзімір Анісковіч—у галіне празаічнага].

А пачалося ўсё з Боцева, з яго геніяльнай балады «Хаджы Дзімітр», пра якую Леў Озераў піша, што калі б была анталогія сусветнай паэзіі, у якой кожны народ меў права толькі на адзін верш, то Балгарыя магла б «быць прадстаўлена вершам Хрысты Боцева «Хаджы Дзімітр»».

На другім курсе ўніверсітэта Ніл Гілевіч вывучаў, «хоць і зусім мала», балгарскую і, чытаючы» на практычных занятках вершы і апавяданні балгарскіх класікаў, «наспей адчуць і прыгажосць мовы, і веліч створаных на гэтай мове твораў». Асабліва моцнае ўражанне зрабіла на яго балада Хрысты Боцева «Хаджы Дзімітр», да якой ён падабраў нейкую мужнюю мелодыю і спяваў па-балгарску.

—Думаю, што ў той час і адбылося самае галоўнае, што вызначыла мой выбар, што менавіта тады запала ў душу тое зярнятка, якому суджана было прарасці і ператварыцца ў справу ўсяго майго далейшага жыцця. Ва ўсякім разе, я ўжо стаў нераўнадушны да Балгарыі і балгарскай літаратуры. Успамінаю, напрыклад, што яшчэ гады за два як пачаў перакладаць і яшчэ зусім не думаючы, што калі-небудзь буду перакладаць, я купіў у букіністаў «Выбранае» Хрысты Смірненскага на балгарскай. Наво-

бе цудоўнай балгарскай паэзіі і прозы, радасці ўсведамлення, што адкрываю яе і для сваіх суайчынікаў—для беларускага чытача, і звычайнай радасці творчай працы.

—Ніл Сямёнавіч, скажыце, калі ласка, хто з балгарскіх паэтаў ці празаікаў першы загаварыў з вайшай дапамогай на беларускай мове?

—Гэта быў празаік. Але які празаік! Якой паэтычнай душы і якой паэтычнай мовы празаік! Праўда, гэтыя якасці і для мяне, і для балгарскага чытача адкрыліся крыху пазней. Тады ж, летам 1956 года, перада мною было невялікае і зусім звычайнае гумарыстычнае апавяданне, зусім не шэдэўр, хоць адчуванне жывой народнай мовы і там ужо было прыкметна. Аўтар гэтага надрукаванага ў «Стрышеле» апавядання быў Нікалай Хайтаў. Прыемна ўсведамляць, што і пачынаючаму перакладчыку густ не здрадзіў.

—А як шырока прадстаўлена балгарская паэзія ў Беларусі і якія яе ідэйна-мастацкія вартасці найбольш прывабліваюць беларускага чытача?

—Колькасныя паказчыкі, зразумела, самі па сабе ў літаратуры і мастацтве не з'яўляюцца вызначальнымі і галоўнымі, тым не менш хочацца пачаць з лічбаў. З 1917 па 1956, гэта значыць, амаль за сорак гадоў было перакладзена на беларускую мову і апублікавана ў перыядычным друку ўсяго толькі восем вершаў шасці балгарскіх аўтараў, а менавіта: адзін верш Х. Боцева, адзін Смірненскага, адзін Л. Стянава, два Кюляўкава, два Ланкава і адзін П. Мацеева. Вось усё, што мог прачытаць беларускі чытач з балгарскай паэзіі на роднай мове да 1956 го-

Гаворачы аб маштабах знаёмства беларускіх чытачоў з балгарскай паэзіяй, варта прыняць пад увагу і тое, што на яе прапаганду і папулярнасць працуюць і наша літаратуразнаўства, і крытыка, і радыё, і тэлебачанне, гэтаму служаць літаратурныя вечары і сустрэчы, дзе вельмі часта гукаць балгарскія вершы ў перакладах на беларускую мову.

Што прываблівае ў балгарскай паэзіі беларускага чытача? Чым уваходзіць яна ў духоўны свет беларуса? Чым хваляе яго, якімі матывамі, ідэямі, пачуццямі яму цікавая? На маю думку, гэта, па-першае, яе сапраўднае народнасць і дэмакратычнасць. Балгарская паэзія—гэта паэзія, якая ніколі не служыла, гаворачы словамі У. І. Леніна, «сумуючым і пакутуючым ад атлусцення «верхнім дзесяці тысячам», якая ніколі не была гурманскай і снабіскай, а заўсёды адрасталася простаю народам, чалавеку працы, ад чыйго імя і гаварыла. Па-другое, яе высокі грамадзянскі тэмперамент. Яна заўсёды была паэзіяй грамадзянскага гучання, паэзіяй барацьбы за перамогу новага свету, за свяржэнне самых высякародных і прыгожых ідэалаў чалавецтва; яна заўсёды была паэзіяй глыбока сацыяльнай. Была—і ёсць, такая яна і сёння. Сучасныя майстры балгарскага паэтычнага слова—дастойныя прадаўжальнікі традыцый Боцева і Вазова, Яварава і Дзэбелянава, Смірненскага і Вапцарава. Гэтымі якасцямі яна, канечне ж, вельмі блізкая нам, беларусам, блізкая і прывабная. Больш таго—менавіта такая яна сёння патрэбна нам. Думаю, што не будзе перабольшаннем сказаць, што сучасная балгарская паэзія ў Бе-

Разважаючы пра лёс Бараноўскага, Караневіч, не без падастаў прыходзіць да думкі: «Ці адзін ён вінаваты ў перараджэнні? Пэўна, не, яшчэ больш вінаваты падхалімы. Якое ж гэта паганае племя—падхалімы. Варта толькі падняцца якому начальніку на ўпывовую прыступку, як закружацца мухамі вакол такой фігуры, гудуць на вуха: які ён мудры, які важны, які таленавіты, як не падобны ні на кога! Ды так старанна зумкаюць, што ён пачынае верыць у сваю геніяльнасць, у сваю богападобнасць. І першыя ж пачынаюць пакідаць свайго бажка, як толькі ён захістаецца на пасадзе... Хворы на славалюбства абавязкова трапляе ў лавушкіне падхалімаў. Цягне іх за сабой, апіраецца на іх, ужо не можа жыць без іх, без напамінаў, што ён—вялікі талент, выключны герой, пра якога трэба песні складаць. Ці не адсюль і пыха Бараноўскага?»

Вобразы Самуленкавай, Бараноўскага, на ўсім відаць, абагульняюцца. Імкнуцца шукаць прататыпаў у дадзеным выпадку—значыць некага пакрыўдзіць. Хацелася б глянуць на гэтае пытанне крыху ў іншым аспекце. Час ідзе, старэюць ветэраны, хто ўжо даўно на заслужанай пенсіі, а хто і вымушаны пайсці, бо па-новаму працаваць не ў стане. Гэта таксама драма. У нечым, пачалавечы, такіх людзей можна зразумець?

—Так, Самуленкава, Бараноўскі, як і іншыя героі рамана,—вобразы выдуманых. За кожным з іх не адзін прататып, якіх я назіраў у жыцці. І я з вамі згодзен: зразумець іх можна. Але імі кіруюць эгаізм, славалюбства, чэрствасць, пагарда да другіх людзей. Такія людзі нанеслі і наносзяць грамадству нямыя шкоды. А хіба няма такіх сёння? Хіба не сустранеш цяпер такіх чалавечкаў, якія імкнуцца на хрыбціне слэба ўзвысіцца, дарвацца да ўлады, каб камандаваць і карыстацца дабротамі? Згодзен, зразумець іх можна, і я стараюся зразумець, але не для таго, каб апраўдаць ці пашнада-

НА ШАЛЯХ СУМЛЕННЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5) Памяць. Гэта, разумеш тым больш выразна, чым больш заглябляешся ў раман. І тады бачыш, што зусім не эпизадныя персанажы—колішняя падпольшчыца Раіса Кірзеўна Самуленкава і былы сакратар падпольнага абкома партыі, камандзір партызанскага злучэння Бараноўскі.

Пра сутнасць гэтых і іншых, на іх падобных, людзей правільна сказаў адзін з падпольшчыкаў—Шагун: «Цяпер некаторыя дзеляць паміж сабой славу, ды ніяк не падзяляць. У

вайну апошнім кавалкам хлеба дзяліліся, а цяпер забываюць пра тое, стараюцца як мага прыгажэй сваё імя ў гісторыю занесці...»

Не абыходзіць І. Новікаў сваёй увагай і тых, хто ў суровыя гады сумленна змагаўся з ворагам, а потым, у нашы дні, не змог утрымацца на ранейшай маральнай вышыні. У рамане даследуюцца прычыны духоўнага перараджэння тых, хто колісь быў смелым і рашучым, а сёння больш дбае аб адпаведных узнагародах, пасадах.

ОЛЕКСА ЮШЧЕНКО

А. ЮШЧАНКА. У памяці маёй. Нарысы, эцюды, успаміны, эсэ. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Радніскі пісьменнік», 1986.

Лаўрэат Рэспубліканскай прэміі «Пачуццё сям'і адзінай» імя П. Тычыны, якая прысуджаецца на Украіне, А. Юшчанка ў сваёй новай кнізе «У памяці маёй» згадвае вядомых пісьменнікаў, з ім у розныя гады звялі яго шляхі-дарогі. Даўнія сувязі падтрымлівае А. Юшчанка і з беларускай зямлёй, вось чаму ў зборніку ёсць і матэрыялы, якія тычацца нашай літаратуры.

У артыкуле «Коласаў край» наш сябра піша пра народнага песняра Якуба Коласа, яго сувязь з украінскай зямлёй. «Старонкі мужнасці і веры»—штырхі да творчага партрэта народнага паэта Беларусі Максіма Танна. Воблік Алеся Зарыцкага паўстае з нататак «Дарунак беларускага сябра». «Легендарны сябра беларускія...»—уражаны ад сустрэч з Васілём Быкавым, Іванам Мележам, Рыгорам Няхамем.

ларусі — як паэзія яскрава выяўленага сацыяльнага зместу, па-грамадзянску актыўная і партыйнаму баявая — адчувальна дапаўняе нашу беларускую сённяшнюю паэзію і пэўным чынам падтрымлівае яе грамадзянскае самаадчуванне. Я маю на ўвазе пераклады на беларускую з Д. Мятодзіева і Х. Радзюскага, з Г. Джагаравы і Л. Леўчава, з М. Ісаева і Л. Стэфанавы і з многіх іншых. У нас, напрыклад, сёння няма паэта, у творчасці якога партыйна-палітычная тэма займала б такое месца, гучала б так маштабна і пераканана, як у Д. Мятодзіева. Няма ў нас і такога глыбокага самабытнага майстра паэтычнай сатыры, як Марка Ганчаў, — зрэшты, мне невядома падобная з'ява і ў сучаснай рускай паэзіі, і ва ўкраінскай. Духоўнаму свету беларускага чытача вельмі імпаўне мудрая, чалавечная, добрая паэзія Андрэя Германова і Вясліна Ханчова, Паўла Мацева і Аляксандра Герава, палымная патрыятычная лірыка Эўціма Эўцімава і Анастаса Стаянава, ярка маляўнічыя, густа замешаныя на водары роднай зямлі вершы Івана Давыдкава, чысціня тону, пшчотнасць і песеннасць паэтычных радкоў Найдзена Вылчова. Як і многія іншыя індывідуальныя асаблівасці «добрых і розных» сучасных балгарскіх паэтаў.

— А што, на ваш погляд, самае характэрнае ў паэтычнай сітуацыі Балгарыя — Беларусь?

— Асобна хачу вылучыць два моманты, якія дадаткова характарызуюць паэтычную сітуацыю Балгарыя — Беларусь. Першае — гэта вялікая цікавасць беларускага чытача да сучаснай балгарскай вершаванай сатыры. Тлумачыцца гэта, пэўна, адным — паспяховым развіццём сатырычных жанраў у балгарскай паэзіі, наяўнасцю моцных сатырычных талентаў, што зусім натуральна для народа, які здаўна славіўся сваім моцным маральным здароўем, жывым і цяперым розумам, развітым прыродным пацучцём гумару. Другое — гэта шырокае знаёмства маленькіх беларускіх чытачоў з балгарскай паэзіяй для дзяцей. Васемнаццаць гадоў назад у нас выйшла анталогія балгарскай дзіцячай паэзіі «Чарадзейны літарак» — дарэчы, першая ў Савецкім Саюзе. Некаторыя вершы з гэтай кнігі сталі, можна сказаць, хрэстаматыя папулярныя. Тлумачыцца гэта тым, што ў Балгарыі, дзе заўсёды існаваў і існуе культ дзіцяці, вельмі моцная народная педагогіка, таму і паэтычная творчасць для дзяцей развіваецца паспяхова. Балгарскім маленькім чытачам ёсць чым падзяліцца са сваімі сябрамі з іншых краін свету!

— Скажыце, калі ласка, што-небудзь пра асаблівасці перакладу з балгарскай. Мне даво-

дзілася часта параўноўваць беларускія і рускія пераклады аднаго і таго ж твора таго ці іншага балгарскага аўтара, і я не раз задумвалася: чаму часцей за ўсё беларускі пераклад бліжэй да арыгінала? Магчыма, карэнні гэтай з'явы трэба шукаць у накірунку асаблівасцей слоўнікавых, гутарковых, моўных і г. д. абедзвюх моў! Ці сустракаюцца якія-небудзь цяжкасці, звязаныя з аналітычным ладам балгарскай мовы?

— Асаблівасці перакладу, калі мець на ўвазе сам творчы працэс, залежаць і ад мовы, з якой перакладаеш, і ад мовы, на якую перакладаеш. Думаю, напрыклад, што з балгарскай на рускую, у сілу пэўных моўных асаблівасцей, перакладаць крыху лягчэй, чым на беларускую — мову, для якой амаль зусім чужыя царкоўнаславянскія, старажытнакніжныя звароты, выказванні, дэспрымтнікі на аш, яш і многае-многае іншае, што вельмі збліжае балгарскую літаратурную мову і рускую. Што датычыць аналітычнага ладу балгарскай мовы, то часам гэта, вядома, стварае дадатковыя цяжкасці пры перакладзе верша, але не настолькі ўскладняе справу, як можа падацца. Гэтыя цяжкасці заўсёды пераадоўныя.

— Ніл Сямёнавіч, пры ўсёй службовай і грамадскай, педагогічнай і творчай занятасці вы заўсёды знаходзіце час для работы з маладымі паэтамі і перакладчыкамі. Мне здаецца, што сёння можна гаварыць пра перакладчыцкую школу Ніла Гілевіча ў беларускай літаратуры.

— Я стаўлюся асцярожна да такіх дэфініцый. Можна гаварыць пра савецкую школу перакладу, перакладу рэалістычнага, вернага па духу, па сэнсу. А гаварыць пра школу асобнага перакладчыка? Ці апраўдана?

— Я мела на ўвазе тое, што вы выходзіце паслядоўна, што з вашай дапамогай многія паэты прыходзяць да перакладу з балгарскай і іншых славянскіх літаратур.

— Я імкнуся зацікавіць справой мастацкага перакладу са славянскіх моў як мага больш людзей, асабліва маладых. Памагаю парадамі, падручнікамі, кнігамі, слоўнікамі. На мой погляд, важная не толькі арганізацыйная падтрымка, але і маральная.

Прапагандуючы ідэі мастацкага перакладу, я вельмі многа ахвярую, не — для балгарскай літаратуры гэтае слова не падыходзіць, — аддаю сіл і часу справе перакладу. Мне здаецца, што я праз балгарскую літаратуру спасціг незвычайны лёс народа, які амаль сем стагоддзяў знаходзіўся ў няволі, але захаваў сваю нацыянальную самабытнасць, свой дух, найбольш яркім выяўленнем якога з'яўляецца Х. Боцеў. Тое, што я для сябе спасціг у балгарскай паэзіі, я

імкнуўся ўсімі даступнымі сродкамі: перакладам, артыкуламі, публіцыстыкай — перадаць нашаму чытачу, раскажаць яму пра лёс братняга народа, суадносячы яго лёс з лёсам народа свайго.

Магчыма, самае важнае — тое, што мне ўдалося зрабіць балгарскую паэзію сваёй у Беларусі. Галоўная мэта, якую я ставіў перад сабой, — парадніць нашы народы, каб яны лепш ведалі адзін аднаго.

— Ніл Сямёнавіч, скажыце, калі ласка, некалькі слоў пра вашы планы на будучыню ў галіне балгарскіх перакладаў!

— Калі дазволіць мне мой час, то я паспрабую зрабіць Боцева так, як я разумею яго сёння. Боцева я перакладаў і раней, публікаваў у часопісах, асобныя рэчы — у анталогіі балгарскага гумару і сатыры. Але да Боцева я рос, уздымаўся трыццаць гадоў. Сам сабе некалі сказаў: «Да Боцева масці дарогу!» Мне здаецца, што сёння ў душы я ўжо падрыхтаваны, каб працаваць над перакладамі з Х. Боцева. Хачелася б данесці да беларускага чытача тое, што значыць паэзія Х. Боцева для балгараў. І не толькі Х. Боцева, але і І. Вазова. А яшчэ мару пра Дз. Дзэбелянава.

Трыццаць гадоў аддадзены высакароднай перакладчыцкай дзейнасці. І ўсе гэтыя гады, кожны яго новы пераклад рабіўся падзеяй у літаратурным жыцці Беларусі.

Пранікнуцца сэрцам к другому народу і нацыі сціплай — хіба гэта не прызнанне!

Найноўшыя песні над краем крыляюць.

Але развінушы пісьменны стагоддзяў

Гляджу, як ласкава, бы й раньш, адчыняюць

Вароты братэрства Кірылы і Мяфодзія.

Гэтыя радкі напісала Яўгенія Янішчыц (верш «Чытаючы балгарскую паэзію ў перакладах Ніла Гілевіча»).

«Перакладчыцкі талент Ніла Гілевіча спраўды унікальны, — піша Васіль Быкаў, — і цяпер яшчэ цяжка сказаць, перад кім гэтай сваёй дзейнасцю ён мае большыя заслугі — перад Беларуссю ці перад Балгарыяй. Магчыма, гэта не самае галоўнае, у абодвух выпадках усе мы ў выйгрышы».

Сёння ў «выйгрышы» і Балгарыя, і Беларусь. Ніл Гілевіч нястомнай працай на агульнай ніве балгарскай і беларускай літаратуры дапамог шырока адчыніць «вароты братэрства».

Кавалер ордэна «Кірылы і Мяфодзія» і ступені, пастаянна і паўнамоцны пасланец Балгарыі на беларускай зямлі, Ніл Гілевіч — лаўрэат міжнароднай Боцеўскай прэміі — хіба гэта не прызнанне!

Інтэр'ю ўзяла
Роза СТАНКЕВІЧ

ваць. Іх трэба выкрываць і выкарчоваць з грамадскага жыцця.

Відавочна, што вопыт Новікава-дакументаліста шмат у чым дапамог Новікаву-празаіку. І ў першую чаргу ў тым, што раман успрымаецца як новае слова пра барацьбу савецкіх падпольшчыкаў у тыле ворага. Не адмаўляе значнасці гэтага вопыту і сам аўтар.

— Любы твор, незалежна, дакументальны ці мастацкі, патрабуе ад аўтара дасканалага ведання матэрыялу. Канечне, пра ўсё, што пісаў, я дасканала ведаю, шмат што сам бачыў, сам перажыў. Задача стаяла іншая: выбраць з таго, што назапашана за жыццё, найбольш важнае для маёй задумкі і пабудаваць сюжэт, стварыць вобразы, адпаведныя ідэі рамана. А эпизодаў у маёй памяці столькі, што іх хопіць не на адну кнігу.

— Галоўныя калізіі рамана звязаны з вайной, з памяццю аб ёй. Але, скажам, вобраз Караневіча раскрываецца і ў паказе яго пасляваеннай, журналісцкай дзейнасці?

— Я ўжо гаварыў, што «Ачышчэнне» — гэта не ваенны ра-

ман, а твор на маральна-этычную тэму. Журналісцкая дзейнасць Алеся Караневіча дазваляе мне паўней раскрыць яго вобраз. Ды і не толькі яго. Тая ж клаўдзішчыца, якая шукае справядлівасці, а сама яе не прытрымліваецца, тая ж старая, што скардзіцца на дзяцей, а сама кампраметуе іх, Вальцоў, які бескарэсліва прысвечвае сваю тэхнічную творчасць грамадству... Кожнаму герою я хачу даць такое асветленне, каб відаць было, што ён за чалавек, якіх прынцыпаў трываецца, які ставіцца да жыцця, да людзей, да грамадства. Не ведаю, ці ўдалося гэта мне, але задума была такая.

— Хачелася б пацуць вашу думку аб тым, якія асноўныя задачы стаяць перад савецкай «ваеннай прозай» на сучасным этапе?

— Ваенная проза, — гаворыць Іван Рыгоравіч, — нарадзілася разам з вайной і з таго часу развіваецца, абгагачаецца, паглыбляецца. Ваеннае пакаленне пісьменнікаў адыходзіць, наступнае месца пасляваеннаму, якое не ведае, што такое фронт і т. д. Усё часцей адчуваецца (хоць бы і ў веданні дэталей), што пішуць тыя, хто не чуў стрэлаў, не ляжаў пад выбухамі бомб і снарадаў, не паўзаў па-пластунску на перадавай.

Могуць запярэчыць: Леў Талстой таксама не ўдзельнічаў у Айчынай вайне, а напісаў «Вайну і мір». Правільна, затое ён удзельнічаў у Севастопальскай бітве, сам ляжаў пад абстрэлам, хадзіў пад кулямі і добра спазнаў, што гэта таное. Таму і змог так дакладна, з выключнай сілай перадаць перажыванні чалавеча, які глядзіць смерці ў вочы.

Мне давялося чытаць «Вайну і мір» яшчэ ў інстытуце перад вайной і перачытваць у акапах Сталінграда. Яное рознае было успрымманне батальных сцен! Толькі пад Сталінградам я ў поўную сілу ўсвядоміў геніяльнасць Талстога-баталіста. Вось што такое ўласны вопыт і для пісьменніка, і для чытача!

Першаступенная задача ваеннай прозы, на мой погляд, была і застаецца — пісаць праўду.

Гэтай праўдай і напоўнены раман І. Новікава. Кожны з яго герояў, застаўшыся сам-насам з памяццю, узважае перажытае на шалых сумлення і думае, як жыць далей. Гэта і вылучае раман І. Новікава сярод апошніх твораў нашай літаратуры аб мінулай вайне.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Неласкавым, пахмурным быў той дзень, калі ўрэшце выбраўся я на радзіму паэта-першапраходца, аднаго з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры. Церусіў дождж. Ні разу не выліснулі з-за свінцовых хмараў сонечныя праменні. Так хачелася ўбачыць край паэта ў лагодным святле, а яго не было. Ды радалася адно: угледжу яго мясціны, прайдуся яго сьцежкамі, якія назіраў з акна электрычкі.

І вось школа ў Рудзенску. Не

саромеўся», — сказала Ганна Іванаўна пра паэта. І дадала: «Адкрыты, любіў пагаварыць, хацеў кожнага паняць».

Ганна Іванаўна расказвала пра братаў Міхася Чарота: Паўла — аднаго з самых пісьменных рудзенцаў — і Аляксандра, які таксама быў адным з нямногіх адукаваных людзей у Рудзенску. У яе памяці захаваўся аблічча паэтавай маці, жартаўніцы, якая хінулася да людзей і да якой хінуліся людзі.

МАЕ ПЕСНІ-ПЕСНІ БУРЫ...

Міхась ЧАРОТ. 1925 год.

тая, дзе ён вучыўся, — новая, пабудаваная ў новы час, для дзяцей працоўных працоўнымі рукамі. Ён жа вучыўся ў Цітвянскай царкоўна-прыходскай школы. Ці не ў адной з тых, пра якую некалі пісаў Якуб Колас: «Мне здаецца, што самы хітры на выдумкі штука не прыдумаў бы болей злоснага насміхання над народнай асветай, як дастроіць гэтакую школу... Наша школа — самая нудная будова ва ўсім сяле».

У Рудзенскай сярэдняй школе ёсць усе ўмовы для плённых заняткаў. Есць і свой школьны краязнаўчы музей. На жаль, скупыя ў ім звесткі пра песняра-бунтара: двухтомнічак твораў, пералік дат жыцця. І ўсё. І ўся памяць пра слаўтага земляка, пра арганізатара літаратурнага руху маладых на Беларусі ў 20-я гады, прызнанага лідэра «Маладняка». Не ў крыўду рудзенцам, але ёсць школы, дзе памяць пра пісьменнікаў-землякоў шануецца больш свята і шчыра.

Выступіў перад настаўнікамі і вучнямі. Наведаў стрэчных сяцёр паэта Алену Іванаўну, Ганну Іванаўну і яго пляменніцу Ніну Сямёнаўну Давідоўскую. Выразнай акрэслілася чалавечае аблічча песняра палса гаворкі з родзічамі. Лілася жывая споведзь з вуснаў Алены Іванаўны, «Гэлькі», як яе, старэйшую ў сям'і дзядзькі Івана, пшчотна называў няўрымслівы завадатар вясковых вечарынак і сьнятаў Міхась Чарот. Расказала яна пра тое, як на каляды вясковыя хлопцы хадзілі па хатах з самаробным канём, пра першы ў жыцці палёт Міхася ў Мінск — у выбаўленым з бяды ім і яго аднавіскоўцамі самалёце, у «чырванакрылым вешчуне» новага. Ці не гэты эпизод жыцця стаў асновай напісання агульнавядомай паэмы? «Быў харошы, дружны», — дае ацэнку свайму старэйшаму брату стрэчная сястра.

Новыя рысы да аблічча песняра дадае і Ганна Іванаўна, якая жыве якраз насупраць таго месца, дзе стаяла хата паэтавага бацькі Сымона Кудзелькі. Не захавалася тая хата, не захавалася ігруша-дзічка, што памяталася паэта, няма любімай ім ліпы, няма і высокага ядлоўца, пасаджанага пад акном. «І вучыўся, і лапцей не

Многа светлага, нечакана радаснага, нягледзячы на пахмурнае надвор'е, чакала мяне ў хаце Ніны Сямёнаўны Давідоўскай. І перш за ўсё — яе шчыры, ціхі і разам з тым эмацыянальны расказ пра паэтавых бацькоў. Пра тое, што бабулька Чарота была карміцелькай («мамкай») панскіх дзяцей, што яго дзед быў таксама панскім дваровым чалавечкам, прыгонным, майстрам ткацкай справы, а таму і прозвішча займеў — Кудзелька, што сям'я Кудзелькаў «была вельмі культурнай», што дзякуючы ёй у многім у Рудзенск «лічыўся культурнай вёскай». З цікавасцю слухаў я і пра сястру Чарота Марыю, маці расказчыцы, якая ў 20-я гады, як і ўся Чаротава сям'я, прымала ўдзел у пастаноўцы п'ес на бытавую і рэвалюцыйную тэматыку.

Паступова мне адкрываўся сапраўдны воблік Чарота — паэта, празаіка, драматурга, народнага інтэлігента, які быў у цэнтры завірушнага, яркага, насычанага знамянальнымі падзеямі жыцця. З глыбін памяці усплывалі яго радкі — мужныя, страсныя, дынамічныя:

Мае песні — песні буры,
Гоман лесу ў непагоду,
Страшны посіёт злой
віхуры,
Смелы кліч майго народу.

Пачулае навяло на думку пра яскравае выяўленне асобы аўтара ў яго творчасці, пра дакументальныя пачаткі ў ёй, што супярэчыць абстрактнасці, пра якую не адзін раз мы пісалі, якую сцвярджалі ледзь не адзінай дамінантай Чаротавага стылю. Сутнасць яго творчасці ў спалучальнасці ў ёй рознародных стылявых элементаў. Гэтая спалучальнасць была выяўленнем тэндэнцый часу. М. Чарот быў не прыкладжаны, «не прычасаны», як і эпоха, у якую старое ламалася, а новае нараджалася не так хутка, як хачелася б.

Сёмага лістапада, уздымаючы чырвоныя сцягі ў гонар Вялікага Кастрычніка, мы падымем іх адначасова і ў гонар паэта-барацьбіта за «прыгожа-светлую даль», за камуністычную яву на планеце Зямля. У гэты дзень яму споўнілася б 90 гадоў.

Мікола МІШЧАНЧУК

Вольга ГУРСКАЯ

Вольга Гурская нарадзілася ў 1955 годзе ў пасёлку Альхоўка Астравецкага раёна, што на Гродзеншчыне. Пасля заканчэння ў 1977 годзе Мінскага інстытута культуры працуе ў бібліятэцы Беларускага політэхнічнага інстытута. Друнавалася ў калектыўным зборніку «Нашчадкі», «Дні паэзіі», часопісах «Полымя», «Маладосць», «Беларусь» і іншых выданнях.

● Перамен чаканья вятры...
На вачах
краіна маладзее.
Праўда з'езда —
нашая надзея,
абнаўлення веснавы парыў.
І змагацца з хібамі і злом
мы цяпер намер рашучы маем.
Ачышчаем
нашае жытло
ад таго,
што жыць нам замінае.
Не шукаць «уважлівых прычын»,
не маўчаць,
як хтосьці іх шукае.
Не ўратае:

«Я тут ні пры чым»,
бо цяпер не будзе хаты з краю.
Хоць пераканаліся наноў:
не здаецца дрэннае без бою,
будзе менш хвальбы
і гучных слоў,
будзе болей спраў у нас з табою.
● Каб часам «ікс»

наш не зробіўся час,
хай боль трывогі апякае скроні.
Павінен кожны з нас трымаць адказ
за ўсё,
што робім на зямлі сягоння.

Боль кожнага —
складаная твае,
агульначалавечая сумленне...
На свеце толькі праўда існуе,
і ніякіх не існуе

адценняў.
А некаму ўсё адмаўляць лягчэй,
чым зразумець:
планета —
не забўчаць.
...Час немагчымых хуткасцей яшчэ
дае нам на пагрэшнасці папраўку

а тут яшчэ чужыя,
як на здзек...»
Ты сёння
чалавеку дапаможаш,
цябе
ўратае заўтра чалавек.
Хай боль чужы, як свой, цябе пячэ.
Ад раўнадушша гэты боль —
замова.
Ты ад сябе самога не ўцячэш,
калі камусьці ў цеплыні адмовіш.
Расчараваньняў,
так,
не абмінеш.
Але ці варта гэтага баяцца?
Ты спачуванне выхавай найперш
у дзецях.
А астатняе — дадасца.

● Хоць сонца
з раныцы няма,
усё навокал быццам эзье.
А гэта —
прыгажосць сама,

ПРОЗА

ПАРАСТАК

Пакуль і я сядзеў на эстрадзе, за сталам святочнага прэзідыума, перад вачыма, ніжэй былі лаўкі, на лаўках густа сядзелі людзі, а за тымі, хто сядзеў, яшчэ і стаялі, таксама ў шчодрым сонцы і пад дрэвамі, у цянічку. Каб гэта адбывалася ў яким-небудзь памяшканні, сказаў бы пра перапоўненасць, а так жа прасторны сквер, і гарадок невялікі, і можна без перабольшання гаварыць, што землякоў паэта сабралася вельмі многа.

Пасля ўрачыстай часткі пачаўся канцэрт. З эстрады мы, мясцовае кіраўніцтва і госці, пераселі на лаўкі. Мне давалося прымасціцца ў першым радзе.

Эстрада, змайстраваная са свежых дошчак, невысокая, каля метра над травой. Аднак дзяўчаты і хлопцы, самадзейныя спевакі і танцоры з гэтага і суседняга раёнаў, і пяцюць, і танцуюць нам зверху. Зладжаны перастук мноства надзейных ног, гарэзнае пабліскванне белых трыко з-пад каляровых спаднічак, румянец азарту і стомы, вясёлыя вочы, усмешкі... Хораша!

А над усім гэтым — тое, чаго я не бачыў, сядзячы на эстрадзе або стоячы перад мікрафонам. Гэта — яго партрэт. На белай палатніне — чорны. Вялікі і падобны. Не задорна ўсмешлівы марачок, якім я ўпершыню ўбачыў паэта вясенню сорак пятага, а хварабліва худы, спакутаваны, рэзка маршчыністы на самым пачатку сёмага дзесятка. З-пад гаматнай, рабенькай кепкі — строгія вочы і падабенства ўсмешкі, якая ледзь-ледзь прабіваецца праз стрыманасць журботна сцягнутых вуснаў.

Смелы, сардэчны, тонкі і працавіты Дзіма, Дзмітрый Кавалёў, паэт.

І адбываецца гэта ў яго зялёнай, сонечнай, старадаўняй Ветцы, куды мы з Гомеля прыйшлі на белым цеплаходзіку шырокім паўнаводным Сожам.

Ніжэй, вышэй зялёныя берагі, спакойная і чыстая вада, раннія сонца. Мы раскалыхваем раку, гайдаем лодкі з цярплівымі рыбакамі. Нам добра маўчыцца, цёпла гаворыцца — пра яго.

Калі пра маўчанне і гутарку, дык я тут «мы» гавару пра двух. На верхняй палубе цеплаходнага носа мы сядзім з Дзімавым меншым. Гэты масквіч з маленства ведае Сож і аколцы. Матэматык, рыбак, фатограф, ён падобны на бацьку і з твару, і голасам, і смехам. Ён любіць, ведае яго паэзію. Зрэшты не толькі бацькаву, і не проста любіць — мае, здаецца, нейкую таямніцу і сам... Упершыню без бацькі, не па-сямейнаму — па-юбілейнаму пльвучы ў гарадок, з маленства любы і яму, Міша гаворыць трохі, больш маўчыць. І мне з ім блізка сумна, светла на душы...

Дзімы васьм гадоў няма, у гэтыя дні яму было б семдзесят. І ўжо не ён, не мы з ім, а толькі мы самі бачым і чуем, як яго ведаюць тут і любяць.

Учора ў Гомелі быў вечар у парку, у адкрытым тэатры. Выступалі паэты беларускія, рускія, украінскія, — свята яго і свята дружбы літаратур, на якім імя Кавалёва, беларуса па бацьку, рускага па маці, гучала як сімвал гэтай дружбы.

У Ветцы ўсё атрымалася прасней, свабодней, яшчэ больш сардэчна. Да паэтаў, з іх успамінамі і вершамі, падключыліся чытачы. З яго паэзіяй, якую па памяці гаварылі людзі розных узростаў і прафесій, выходзячы з натоўпу на эстраду, да непрывычнага мікрафона. Успаміналі сустрэчы, яго малавечую праўду, справядлівасць. Ганарыліся зямляцтвам. І няхай ва ўсім гэтым была нейкая доля разумнай арганізаванасці,

але ж і шчырасць была, і прыўзнялася сапраўднага свята.

А для мяне — яшчэ і такое: Маленькі хлопчык з соскай у губах вызваліўся ад маладога мамы, што сядзела з ім у першым радзе, трохі воддаль ад мяне. Вось ён — амаль зусім ужо ўпэўнена тэпае па траве, каля свежапагабляваных дошчак эстрады, нявысокай для дарослых. Для яго яна — высокая, бясконца доўгая сцяна. На сцэне нейкая цяця спявае, і голас яе — недзе вельмі высока над ім. А ён васьм тэпаў, тэпаў і дайшоў да таксама маленькага дрэўца. Быў клёнік, і яго зламалі. Не эстраду днямі майструючы, а раней. Старчак ство-

празаік, перакладчык. Паходжаннем наш зямляк. Гэта—калі даведана. А як цяплей у думках, з належнай удзячнасцю,—і чалавек небагі, і добры, а то і выдатны перакладчык беларускай літаратуры, перш за ўсё паэзіі.

Да гэтай працы яго, на працягу семнаццаці гадоў знаёмасці, я меў пэўнае, дапаможнае дачыненне. З перакладамі прозы—таксама. Тут ужо мы і адзін аднаго крыху перакладалі. У нас была перапіска, зрэдку сустрэчы, у Польшчы і ў Беларусі, былі збліжэнні, і разыходжанні... Жыццё.

А сёння васьм, зноў жа ледзь не праз месяц пасля атрымання жалобнай вест-

хацелася б мець, каб маткай была толькі яна—невядомая нам дзяўчына, якой, трэба думаць, завочна, у марах гаворыцца балюча і шчасліва заповітнае...

Але што ж гэта я—не скажу, пра які верш гаворка! Больш таго, мне хочацца і прывесці яго тут спачатку ў перакладзе, поўнасцю. І таму, што ён кароткі, і што не ў кожнага ёсць тая анталогія, і яшчэ больш таму, што ён мяне на гэты раз спачатку ўразіў бачаннем нашага збоку, адчуваннем двайным—і сваім, і староннім.

Więcej niczego nie pragnę, na świecie,
Zeby tylko mieć własne dziecię.

Córeczkę-niemowlę,
Anię, córkę Maksima,
Taką, ładniutką,
Ciepłą; mokrzutką,
Z czarnymi włosami i brewkami,
Z ciemnopiwnymi oczkami.
O rączkach zwiezłych, jakby ściągniętych niemi,
Zupelnie taka jak Pani,
Kiedy maleńką, byłaś dziewczynką.

Цяпер прыводзіць арыгінал, цытаваць агульнавядомае? Ну што ж, адзінаццаць радкоў,—іх вам зручней, паважаны чытач, перачытаць тут у мяне, чым уставаць ад стала, ісці да паліцы. А найважней, галоўнае тут—хочацца адразу пакласці на мову перакладу—слова самога аўтара.

Больш за ўсё на свеце жадаю я,
Каб у мяне быў свой дзіцёнак—
Маленькая дачушка-немаўлятка,
Аня Максімаўна,
Такая прыгожанькая,
Цёпленькая, мокрынькая,
З чорнымі валосікамі і бровкамі,
З цёмна-карымі вочкамі.
А ручкі, як перацягнутыя ніткамі.

Зусім такая, як Вы, Калі Вы былі маленькай дзяўчынкай.
Яшчэ раз адчулася тое адно для ўсіх, усюды, заўсёды бяспрэчнае: толькі так, як яно адчулася, як казалася аўтарам па-свойму,—толькі так яно гучыць найлепш.

Аднак і таму, хто гэты свяшчэнны агеньчык заўважыў, узяў і данёс да свайго чытача, аддаў яго ў скарбніцу яшчэ аднаго народа, таму мне хочацца сказаць:

Яне, ты гэта вельмі нядрэнна зрабіў!
І гэта, і нямала іншага!..
З сумам сказаць, не памятаючы добра, ці часта гаварыў такое ў свой час, да месца,—жывому...

ДВОЙЧЫ ПА ДВА

Таленавіты крытык, разумны, вясёлы таварыш з нялёгкім мінулым загадваў аддзела паэзіі ў так званым тоўстым часопісе. Калі заходзіў яшчэ адзін, далёка не першы, аўтар, малады ці старэйшы з выгляду, больш-менш адкрыта самаўпэўнены ці да часу прытоена сціпла, загадчык ветліва запрашаў яго прысесці каля стала і яшчэ больш ветліва, нават і па-французску, схіляўся ў пытанні:

— Ля паэзі?
У голасе і надзея была, і страх перад новай пакутай чытаць, бракаваць, выслухоўваць нязгоду, і проста вясёлая, дабрадушная стома. І ад жыцця ўжо тым часам, а то больш ад штодзённай процьмы рыфмаванай і белай прадукцыі. Яго, на жаль, ужо даўнавата няма. І ён мне нядаўна—з тым сваім пытаннем—прыемна ўявіўся ў адным з кабінетаў раённай газеты, куды мы з сябрам па-зямляцку забрылі.

Янка БРЫЛЬ

З НОВАЙ
КНИГІ

ліка пачарнелы даўно. А побач з гэтым чорным канчаром, з-пад кораня яго выйшаў у сонца парастак. З далюнкамі зялёнай радасці, новых лістоў. Яны яшчэ не вышэй за хлопчыка з пустышкай—яшчэ адной адзнакай найбольшай улады над душами. Малы спыніўся каля клёніка, пастаяў. Не тузянуў яго па звычай малянькіх рук, і не паглядзіў, як хацелася б каму-небудзь, а проста пастаяў і паглядзеў. Тады павярнуўся ў мой бок, таксама паглядзеў, знізу ўверх, вельмі зблізку. Я хацеў яго ціхенька прытрымаць, паказываць пад пашкамі або паглядзіць па галаве, а ён не даўся — крутануўся і пабег туды, дзе мама. Смеючыся з соскай у губах, якою ён выдатна авалодаў.

Падумаеш, такі ўжо ты герой!.. У майго чацвёртага, найменшага ўнучка звычайна бывае па сосцы ў кожнай руцэ. Паднімеш яго, вымеш з рота адну, — такі вялікі, як не сорамна! — а ён спакойна хан! другую ў рот і далей думае сваё...

І тут мне ў памяці — зірнуўшы на партрэт — пачуўся Дзімаў смех. Шыракароты, малады, па-руску кажучы заразительный, які я так часта чуў, не абьякава чуў, які прагучаў бы, напэўна, і тут, — калі б мы сядзелі ўдвух, каб я нашаптаў яму тыя дзве соскі.

Дзіма любіў жыццё. Яно было ў яго нялёгкае, — каваль, настаўнік, паўночны падводнік у ваіну, пасля ваіны бескватэрны літработнік, няўрымслівы праўдашукальнік і абаронца, — нялёгкае, а ён любіў яго на ўсю душу. І многае нам з яе перадаў — словам сваім і памяццю пра сябе.

Хай бы ж мы разам убачылі гэта: зялёны клёнік з-пад чорнага старчачка і чалавечы парастак, хлапчана, што зноў васьм тэпае па траве і смяецца...

ЗБОКУ

Вестка прыйшла са спазненнем на месца. З Лодзі ў Мінск, у прыватным пісьме. Памёр Ян Гушча. Польскі паэт,

кі, мяне—самотным вечарам, што як быццам таксама мае значэнне—пацягнула да зробленай Гушчай анталогіі нашай паэзіі. Не той, першай анталогіі, што і невялікая была, і называлася сціпла: «Вершэ бялоруске», а другой, ужо куды значнейшай. Выдадзена яна, можна сказаць, двойчы акадэмічна: і таму, што ў славутым «Ossolineum», і таму яшчэ, што ў гэты, даволі салідны том з вялікай прадмовай і бібліяграфіяй, увайшлі і некаторыя тэксты народных песняў, і ананімная паэзія, і творы паэтаў толькі памёршых, з адным выключэннем—вершамі Танка, з увагі не проста на ранг паэта, а на яго значэнне ў дружбе нашых літаратур.

Гартаю, думаю...
Гушча любіў Багдановіча. Значэнне яго разумеў. Перакладаў з веданнем мовы, з майстэрствам, сагрэтым любоўю.

Аднак я не толькі пра гэта—перш за ўсё я хачу яшчэ раз як след зразумець, усвядоміць тое, што хвалююча адчуваю: як гэта добра—сваё ўбачыць чужымі вачыма! «Чужымі»—кажучы ўмоўна. Можна, лепш будзе збоку, вачыма знаўцы іншамоўнага. Нават і ведаючы тую ці іншую мову, бачанне збоку наведвае нас нячаста. Затое ж радасна, з адчуваннем свежасці, навізны, глыбіні.

Хачу сказаць пра гэта на прыкладзе аднаго толькі верша, які не проста спыніў маю ўвагу, а ўразіў як штосьці зусім новае, нібы адчутае, убачанае ўпершыню.

Маленькі верш, адзінаццаць радкоў. Накід без рыфмаў. З раздзела, названага зусім празаічна: «З чарнавых накідаў 1909—1916 гг.». Дзіўна гэта і незвычайна, радасна—чарнавы шэдэўр! Высокая, найглыбейшая шчырасць, непасрэднасць пачуцця. У маладога, безнадзейна хворага. Можна, таму і адчуваў ён гэта, недасяжнае, з адпаведнай сілай,—цнатлівасць шчырай закаханасці, нязбыўнае шчасце бацькоўства. З такім чыстым і паэтычным намікам на тое, што каб маткай дачушкі, якую яму так

дзень дабрыню асвятляе.

І зразумееш ты наноў:
не сонца

ў радасным блакіце,
да роднае зямлі любоў —
вось што нам сагравае жыцці.

Не пажадаць нічога больш,
апроч таго,
каб быць шчаслівай,
і кожны дзень страцаць,

як дзіва,
забыцца ў радасці на боль.

Спазнаць людскую дабрыню,
цяпла не шкадаваць нікому,
і зведаць

радасную стому,
і зерне ўзяць у даланю.

Тых памятаць,
што паляглі
на вогненных шляхах-дарогах.
Навек пазбавіцца трывогі
за сынаў лёс,
за лёс зямлі.

Утрох з сакратаром рэдакцыі мы са-
ма разгаварыліся пра летнія справы
раёна, калі ў дзверы пастукалі і тут жа,
не пачакаўшы на «калі ласка», увайшла
і бойка прывіталася бабуля, яшчэ не
старая і ўжо не зусім вясковага выгля-
ду. Зрэшты, яна адразу і сказала, што
мінчанка, што прыехала да сваякоў,
бо раней і сама тут жыла. Гаварыла яна
на двох мовах, «гарадской» і «дзера-
венскай», ды трохі яшчэ і на мясцовы,
наваградскі лад.

— Я тут, таварышы, яшчэ такрок вам
свае сціхэ прыносіла. Цэлую цятрадзь.
А вы ўсё не пячатываеце. Я маю въз-
можнасць і ў Мінску іх памясціць, але
ўжо думаю: пусць лепей у радных
мястах.

Сакратар, пажылы працаўнік нізавой
журналістыкі, спакойна растлумачыў
аўтарцы, што шчытак яе, помніцца, у
рэдактара ў сталае, а сам рэдактар цяпер
у абласной бальніцы, у стол да яго не
палезеш. Тыдні праз тры, ён піша, па-
вінен вярнуцца. Заходзьце, тады пытан-
не і выяснім.

Па тлумачэнні гэтым няцяжка было
здагадацца, што там, у шчытку, за
«сціхэ»...

А мне яшчэ і верасень сорок чацвёр-
тага прыпомніўся, праца ў раёнцы і
таксама шчытак з вершамі.

Прывёз яго, — скажам па партызан-
скай памяці так, як у лясных газетах
пісалася, — Хведар С., які з камісара ат-
рада стаў літработнікам. Не здаўшы
пакуль што ні Сіўкі з сядлом, ні піста-
лета, ён выязджаў у раён з якім-небудзь
заданнем і вяртаўся, дай бог, дзеён праз
тры-чатыры. Дзяўчына была ў далека-
ватай вёсцы, жаніцца збіраўся. І вось
аднойчы ён, у апраўданне даўжэйшай
адсутнасці, прывёз «лэбскі, таварышы,
матэрыял» — тоўсты шчытак таксама жа-
ночых, мясцовых «сціхоў», як аказала-
ся, такіх, што хочаш плач, а хочаш
смейся... Паэтэса па іх пры мне не
прыходзіла, а потым я адтуль з'ехаў.

Цяпер бойкай бабулі проста так сабе з
рэдакцыі пайсці не захачелася, — яна
прапанавала нам паслухаць новае, уда-
гон таму шчытку, што ў рэдактарскай
шуфлядзе. Не прысела, хоць запрашалі,
а стоячы сярод кабінета, урачыста, з
умешкай упэўненасці затараторыла на
сваёй аграрна-урбаністычнай двухмоў-
насці. Яшчэ раз пра перамогу гістарыч-
най справядлівасці, пра новае ў жыцці
былой Заходняй Беларусі. Такое ўсё,
чаго не паўторыш у яго пацешнай без-
дапаможнасці.

Са шчытка, прывезенага нашым Хве-
дарам С., вось ужо сорок другі год ся-
дзяць у маёй памяці два радкі, якімі
пачынаўся паныла-нецікавы, сям-так
зарыфмаваны, карава непісьменны жы-
цяпіс вясковай пярэстаркі з пэўнымі
гарадскімі прэтэнзіямі:

Я радзілася ў тысяча дзевяцьсот
сёмым годзе
У горадзе Ленінградзе...

А тут мне бліснулі, каб зноў засесці ў
памяці, іншыя два радкі, куды больш
сучасныя:

Пры Польшчы быўшы халуём
Цяпер я ў «Волге» за рулём!..

Эстафета падхоплена.

Аднак і смяяцца няма чаго.

У газетах, часопісах, кнігах — нярэдка
бывае — па цэлых нізках ды цыклах
колькі папоўзаеш, па купі рыфмаў, не-
рыфмаванымі барознамі, нудна шукаю-
чы «ля поэзі». І хоць бы што засела ў
памяці, ужо не кажучы — у душы. Роў-
ненька, гладзенька, трохі стракаценька,
шурпаценька — і не больш.

А тут жа хоць двойчы па два радкі,
а помніцца!

Родны край жыве ў яго душы...

Помню, як у пачатку сямідзесятых гадоў на старонках часопіса «Маладосць» мы надрукавалі вершы студэнта Магілёўскага педагогічнага інстытута Міхася Казакова. Чамусьці асабліва запяў у яго памяць верш пра чатырох хлопцаў, што жывуць «у пакоі, дзе два акны, чатыры крэслы і кніжка многа». Мабыць, таму, што верш быў рытмічна непрыгладжаны і з падтэксту яго прагледзела не надта гледнае пасляваеннае жыццё юнакоў. Бацькі якіх загінулі на фронце. Сварка не пераступала парог гэтага пакоя, хоць ягоньня жыхары вельмі часта спрачаліся, а перад стыпендыяй разгружалі на прыстані баржы з пяском і, усхваляваныя «паведамленнем ТАСС аб запуску ракет да Венеры», дзялілі «ўсё, што ёсць у наго, — на чатырох, на чатыры роўныя часткі».

Міхась Казакоў належыць да таго пакалення, якое дапамагала старэйшым асвойваць ціліныя землі і ўзводзіць галініцы новабудулі краіны. Таму паэт з гонарам заўяўляе:

Мне тайга за працу маю
Падарыла алмазы,
Я прыкураваў ад зорак
цыгарку сваю,
Як рабіў верхалазам.

Яму здаецца, што таму і «крычаць цягнікі... і завуць непаседу», бо «ведаюць: ён — такі, што ў любоў дарогу паедзе. У вагоне ён засынаў у Еўропе, а працянаўся ў Азіі. І калі цягнік, «як фінішную істужку», разрываў «чырвоную палоску зары», юнак запляваў з дружбама: «Праца ў нас такая». «Я спячю ўсё ўсінку на плячо, я іду насустрач працы новай, — кажа паэт, — каб над родным краем хараство сонцам незаходзячым святліла».

З кароткіх суправаджаль-

ных прыпісак аўтара да сваіх новых вершаў, якія на-
ранейшаму час ад часу дру-
каваліся ў часопісе, я ве-
даў, што Міхась Казакоў
скончыў інстытут і праце
дырэктарам школы на Магі-
лёўшчыне.

Толькі педагог з уражлі-
ваю натураю мог гэтак ня-
звычайна, па-свойму глядзець
на настаўніцкую прафесію:

Словы —
Трушкі параненыя —
Крываточаць памылкамі.
Аловак
Здаецца скальпелем,
А шчытак —
Бальнічным пакоем.
Сядзіць над шчыткамі
Вечарамі,
Як доктар.
Схіліўся над словамі.
Каб зноў яны ў класе
Песнямі
Прывычна
Заўтра звінелі.

Датыпіваю паэтычнаю
Інтуіцыяй малады аўтар ад-
чуваў, як хлапчун-вучні,
што абгойсала рабінзонавы
сценкі, мараць падараваць
батаніцы кветкі з планеты
Марс. І прыкмятаў, як «за-
тоена ўздыхаюць сяміналі-
ніцы ў прадчуванні непаз-
бежнасці разлук» са сваімі
аднакласнікамі.

Пазней, калі наша выда-
вецтва папрасіла мяне ад-
рэдагаваць на грамадскіх
пачатках першы зборнік
вершаў М. Казакова —
«Млечны шлях» — і асабі-
ста пазнаёміла з аўтарам,
я, прызнацца, быў нечакан-
на здзіўлены, даведаўшыся,
што пачынаючы паэт пера-
сяліўся ў Крым да старэй-
шых сясцёр і праце там у
рэдакцыі раённай газеты.

Невядома, чым быў выклі-
каны гэты ягоны крок: по-
шукамі новых рамантычных
даляглядаў ці ўцёкамі ад
неўладкаванага халасцяцка-
га жыцця або пагоршан-
нем здароўя?

Як бы там ні было, але
пачатковец, што яшчэ не па-

спеў скласціся як паэт, уз-
вальваў на свае плечы да-
датковую цяжкую ношу. Бо
не так проста было бела-
рускаму маладому аўтару
прыжыцца на іншай моўнай
глебе і тэматычна адкры-
ваць новыя гарызонты ў да-
лёкім, незнаёмым краі. Праў-
да, абнадежвала і падтрым-
лівала тое, што ў часе ву-
чыбы інстытут рыхтаваў са
сваіх выхаванцаў выклад-
чыкаў шырокага профілю:
беларускай і рускай моў і
літаратур дый дапамагло
штодзённае знаходжанне ся-
род калег з якімі даводзі-
лася працаваць маладому
журналісту. З камандзіро-
ван ён прывозіў не толькі
газетныя допісы, але і тэм-
ы для новых паэтычных задум.
Так з'явіліся вершы «Крым-
скія сосны», «На таку»,
«Паўднёвы стэп, напоены
Дняпром», «Новы хлеб»,
«Вышыня», «У Бахчысарай-
скім музеі», «Дняпроўскі
дождж», «Будзем канал»,
«Лох над гранітам», крым-
ская легенда «Жывая вада»,
напісаныя ўжо на мясцовым
матэрыяле.

Неўзабаве з раёнкі мала-
дога журналіста накіроўва-
юць на вучобу ў Вышэйшую
партыйную школу пры ЦК
КПУ. Пасля заканчэння яе
ён прызначаецца спачатку
адназначным сакратаром, а по-
тым першым намеснікам рэ-
дактара абласной курортнай
газеты ў Ялце. Працуючы ў
русскіх газетах, М. Казакоў
з цягам часу пачынае вы-
ступіць у друку з вершамі
па-руску і перакладаць бела-
рускіх паэтаў на рускую
мову. Але матчынай мовы
ён не забывае, а на-раней-
шаму, працгвае пісаць на
ёй. Бо родны край жыве ў
яго душы і непакоіць яго
сэрца.

Пра бацькоўскую зямлю,
пра яе працавітых людзей і
пра родную прыроду М. Ка-
закоў напісаў самыя шчы-
рыя, найболей прачулыя

вершы, у прыватнасці, та-
кія, як: «Святло бяроз»,
«Родны край», «Чэрвень»,
«Восень цёплая, вёска, ран-
не», «Прыбярэжныя вербы
зайшлі па калені ў ваду»,
«Льецца мякка месяца свят-
ло», «Проня», «Восеньскае»,
«Суніцы» і пазмку-рэквіем
«Спадчына», прысвечаную
паміці бацькі, што не вяр-
нуўся з ваіны і на чужой
зямлі стаў безыменным абе-
ліскам.

Не выпадкова спаленая
югаслаўская вёска Ліпа на-
гдае паэту аб нашай Ха-
тыні, а расстраляныя гітле-
раўцамі калі сяла Ястрабі-
на балгарскія дзеці — пра
лёс яе жыхароў.

Перад вайнамі яліцінскага
дома творчасці пісьменнікаў
паміж кіпарысаў нехта па-
садыў калісці дзве бярозы.
Міхась Казакоў кажа, што
яны «прышлі ў госці не ў
журбе — напамінкам веч-
най песні матчынай», веда-
ючы пра ягоны нялёгі лёс,
разумеючы яго становішча,
і паэт стрымана прызнае-
ца: «Святла мне тут ад
святла бяроз, радасна ад
песень Багдановіча».

Землякі-пісьменнікі, якім
даводзілася адпачываць у
яліцінскім доме творчасці і
сустрэцца з гэтым прапа-
гандыстам і перакладчыкам
нашай паэзіі на рускую мо-
ву, не выпадкова жартам на-
зваюць яго паўпрадам бела-
рускай літаратуры ў Кры-
ме. Здарылася так, што па
стану здароўя штогод пра-
цяглы час я таксама жыў
тут. Зямляк дапамагае раз-
вейваць згрызоты сэрца і
інтуітыўнасць майго выму-
шанага доўгага знаходжан-
ня ў прыморскім «раі». На
пару з малодшым сябрам не
гэтак самотна наведваць ма-
гілу М. Багдановіча або
помнік яму ў Місхоры і ці-
кава сустрацца з земляка-
мі, якія адпачываюць у са-
наторыі «Беларусь».

Мінола АУРАМЧЫК

Міхась КАЗАКОЎ

Святло бяроз

Мяне цяпер заве часцей
Зямля, дзе я ўзышоў і рос,
Дзе для мяне, як для гасцей, —
Святло бяроз.
Мой родны край,
не дакарай,
Што гора я не перанёс,
І памяняў на цёплы рай
Святло бяроз.
Мяне і тут яны знайшлі.
Я прыкіпеў да іх, прырос:
Паклон ад бацькавай зямлі —
Святло бяроз.
Ім
я, калісці малады,
Прызнанне у любові прынёс...
Мне свеціць
з той пары заўжды
Святло бяроз.

Дняпроўскі дождж

Як даўно
яго зямля чакала!
Мы канал у стэпы правялі —
І вада з Дняпра —
і з дажджавалак —
Хлынула на крымскія палі.
Лье Дняпро
дажджамі
над садамі,
Музыкай
гаючых шчодрых струн...
Ловяць іх пасохлымі губамі
Прагна ўлетку
вінаград і рунь.
Наш Дняпро —
сын братняе Расіі,
Беларусі, Украіны сын...
У яго вады —
жывая сіла
Шчасця і дастатку
галасы.

ЛЮБЕ

Вырасла ты на Хароле,
Проня — калыска мая...
Злую чумацкую долю
Помніць старонка твая.
Доля маёй Беларусі
Горкай таксама была...
Мы не скарыліся скрусе —
Радасць у хаты прыйшла.
Зяе вяскла над нівай,
Сонечны дожджык ідзе.
Будзь жа вяскла, шчаслівай
Кожны адпущаны дзень!
...Воды Харола і Проні
Стрэліся
ў крымскім Дняпры.

П'юць іх ружовыя коні
У чыстай паводцы зары.
Шлях іх
з палтаўскай раўніны —
Шлях тваіх продкаў
у Крым...
Стала цяпер Украіна
Родным мне домам
Другім.

Станцыя Цёмны Лес

Манатонна грукоцучь колы.
З верхняй лаўкі таропка злез.
Правадніцы голас вясклы:
— Братка! Станцыя Цёмны Лес!
Я выходжу з вагона: «Дома!»
Рады сонцу
І светламу дню.
Ціха крочу
Я сцежкай знаёмай,
Ды як быццам упершыню:
Колькі новага, вуліц новых!
І усё — за некалькі год.
Побач з домікам Івановых
Вырастае новы завод.
Хлопец русы
Злез з рыштавання
І паляпае па плячы:
— Што будзеца тут?
Пякарня.
Бабы хлеба не хочуць пчы...—
Крочу радасны
Вуліцай весняй.
Знік за лесам імклівы экспрэс.
І гучыць у вушах
Светлай песняй:
— Вось вам станцыя
Цёмны Лес!

Пералесак.

Фотазцюд А. ВАНДАК

Новая пастаноўка «Яўгенія Анегіна» (музычны кіраўнік і дырыжор М. Калядка, рэжысёр В. Шышоў, сцэнограф Д. Мохаў) упершыню была паказана сёлета ў маі. Да канца сезона спектакль прайшоў некалькі разоў, з рознымі выканаўчымі сіламі. Розныя былі таксама ўражанні і меркаванні тых, хто пабываў на прэм'ерных паказах. Шчыра сказаць, музыкантаў і актывістаў тых, хто пабываў на прэм'ерных паказах. Шчыра сказаць, музыкантаў і актывістаў тых, хто пабываў на прэм'ерных паказах. Шчыра сказаць, музыкантаў і актывістаў тых, хто пабываў на прэм'ерных паказах.

Сапраўды, першыя паказы оперы ўразілі не лепшым чынам. Гучанне аркестра пад кіраўніцтвам М. Калядкі (а гэта, бадай, першая

сур'ёзная яго работа як дырыжора-пастаноўшчыка) ніяк не адпавядала аўтарскаму вызначэнню твора — «лірычныя сцэны». Да драбніц знаёмай музыкі здавалася, часам, чужою: замаруджанай, вязкай, грувасткай, штучна шматзначнай і... нуднай.

Можна, менавіта дзіўнаватая трантоўка партытуры П. Чайкоўскага адбівалася на агульным уражанні? Але ж нельга было не заўважыць ацёрскую самааддачу і пранікнёнасць Н. Губскай (Таццяна), дзівосную арганічнасць Н. Рудневай ва ўзроставай ролі (няня), майстэрства А. Саўчанкі, які спяваў Анегіна на беларускай сцэне і ў колішняй пастаноўцы, ярнасць работы В. Цішынай (Вольга), свежасць, юнацкую непасрэднасць сцэнічнага дэбюта І. Шуленіча, выпускнікі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (Ленскі).

Прэм'ера «Яўгенія Анегіна» была паказана ўжо ў новым сезоне. Восе ўражанне крытыка, які пабываў на тым спектаклі.

„і ўладарыць пачуццё...“

«Яўгенія Анегіна» у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР

Наўрад ці знойдзецца ў нас у краіне опера, якая можа параўнацца з папулярнасцю гэтага шэдэўра рускага музычна-лірычнага тэатра. З дня прэм'еры ў 1881 годзе назва оперы не сыходзіць з афіш тэатраў, а музыка яе сапраўды стала любімай мільёнамі слухачоў, для многіх ператварылася ў эталон оперы.

Аднаўлення на мінскай сцэне «Яўгенія Анегіна», пастаноўкі якога былі ў рэпертуары з часоў заснавання Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, аматары опернага мастацтва чакалі даўно. І вось — прэм'ера.

Жаданне сустрэчы з цудоўнай музыкай П. Чайкоўскага змагалася ўва мне з боязю расчаравання. Колькі ўжо разоў так было: ідзеш у тэатр, настравіваешся на ўспрымання опернага спектакля, стараешся загалюць зрабіць сякія-такія «допускі» на розныя выпадковасці, несупадзенні, неадпавед-

гэта не толькі спяваецца, але і іграецца, пражываецца на сцэне, — выклікае пачуццё глыбокага мастацкага задавальнення. І гэта пачуццё амаль не пакідала мяне на працягу спектакля. Закончылася першая дзея. Знаёмства з галоўнымі героямі і іх выканаўцамі адбылося: Анегіна — В. Скорбагатаў, Таццяна — М. Гулегіна, Ленскі — Э. Пелагейчанка, Вольга — Л. Афанасьева, Ларына — Н. Галева, няня — Н. Руднева.

Дзіўны і даволі рэдкі стан: у антрактах не хочацца размаўляць і думаць пра старонняе, здаецца кашчунствам, калі нехта можа разважаць зараз пра штосьці такое, што не датычыць оперы і яе выканаўцаў. Бадай, менавіта такі стан наб'ярае назваў «эмацыянальным захваленнем». Пачуццё супражывання, далучанасці да таго, што адбываецца на сцэне, часцей спадарож-

ная стрыманасць спалучаецца з годнасцю. Ён знаёшы інтанацыі, у якіх адчуваеш прыветнасць і пачцівасць (3 карціна), а гэтым парыванне і збытжанасць (7 карціна). І вельмі шкада, што раптоўны (замест захварэўшага А. Саўчанкі) увод акцёра ў спектакль усё ж адбіўся на выкананні вакальнай партыі ў фінале оперы.

З добрым адчуваннем стылю, высакародна выканаў партыю Грэміна Я. Пятроў.

У оперы няма другарадных дзейных асоб — і ўсе вакалісты выступалі з поўнай самааддачай. На сцэне ўстанавілася арганічная сувязь паміж партнёрамі.

Аркестр пад кіраўніцтвам Г. Праваторава чуіна ўвасабляў музыкаю драматургію. На працягу ўсяго спектакля дырыжор дамагаўся ад сімфанічнага гучання пругкасці і рухомасці, рэльефнасці і лёгкасці, бляску і стрыманасці. Дыханне аркестра было цесна звязана з вакальна-інтанацыйным стылем партытуры. Даўно ўжо мне не даводзілася чуць такога тонкага гукавога балансу паміж сцэнай і аркестрам.

У партытуры оперы, дзе на першым плане лірычныя пачуцці герояў, хорам адводзіцца невялікае месца. Гэта жанравыя сцэны і карціны, хор дзяўчат у 3 карціне, харавыя эпізоды 4 карціны. На жаль, на гэты раз слоў у харавых сцэнах немагчыма было разабраць. Ды, можа, усёму віной акустыка залы? Бывала ж, калі даводзілася слухаць оперныя спектаклі на балконе, харавыя эпізоды не выклікалі пачуцця неўразумеласці.

Танцавальныя сцэны ў пастаноўцы В. Бутрымовіча не зусім, на мой погляд, удалыя як у пастановачным плане, так і па якасці выканання.

З мастацкага афармлення спектакля (Д. Мохаў) у памяці засталася пейзажы першай, трэцяй і пятай карцін. Гэта свайго роду струны, настроеныя ў лад самым тонкім адценняў душэўнага стану герояў.

І зноў прыгадваю асаблівы стан душы, выкліканы спектаклем «Яўгенія Анегіна». Бо гэта потым ужо з'явіліся некаторыя крытычныя ноты і заўвагі, а тады было адчуванне радасці ад непабою гучных слоў, сустрэчы з цудоўнай музыкай і яе дастойным сцэнічным уваабленнем. Хацелася б даўжэй захаваць уражанне праўдзівасці і цудоўнага вакалу, якое падарыла слухачам М. Гулегіна, пагружэнне ў музычны свет спектакля, створаны дырыжорам Г. Праватаравым. Хочацца спадзявацца, што новыя сустрэчы ў зале тэатра оперы і балета прынясуць новыя «эмацыянальныя захваленні».

Іна ГУРАРЫЙ

НЕВЫЧЭРПНАЯ ЛЮБОЎ ДА ЖЫЦЦЯ

У народнай артысткі БССР, лаўрэата
Дзяржаўнай прэміі СССР А. НІКАЛАЕВАЙ — юбілей

Калі Аляксандра Васільеўна Нікалаева даведлася, што я збіраюся пісаць пра яе, то сказала: «Толькі не трэба зноў пра Зосек і Надзеек — нікому нецікава ўжо, ды і напісана шмат!» Пра яе цудоўнае майстэрства сапраўды багата пісалі балетмайстры, крытыкі, прафесары. Сведкі — захоплены і ўдзячна, тым, каму не пашчасціла ўбачыць сцэнічныя работы А. Нікалаевай, — з вялікай павагай да яе таленту, працы, асобы.

Выпускніца знакамітага Ленінградскага вучылішча, выхаваная ў акадэмічных сценах, яна магла б паехаць з Мінска, адпрацаваўшы год па кантракце. Бо тэатра не было, на месцы яго цяперашняга будынка яшчэ віраваў Траецкі рынак. Але яна не паехала. І менавіта ёй першай архітэктар І. Лангбард паказаў будучую сцэну ў тэатры, які будаваўся.

Менавіта Аляксандра Васільеўна, ці то інтуітыўна, ці то з-за прыхільнасці да ўсяго новага, падказала канцэртмайстру тэатра М. Крошнеру думку пра напісанне «Салаўя», балета, які стаў этапным у развіцці беларускага харэаграфічнага мастацтва.

— Вы, маладыя, цяпер думаете, што ў нас былі прымітыўныя пастаноўкі, праўда? А вось і памыляецеся! — Аляксандра Васільеўна пачынае азартна паказваць мне варыяцыю з «Капелі», потым з «Салаўя», і я здзіўляюся багаццю тэхнічных цяжкасцей. Двойныя піруэты, со-дэ-баскі па крузе, найскладаныя фуэтэ ў падскоку, прыдуманая пастаноўшчыкам балета «Салавей» А. Ермалаевым, які славіўся сваёй віртуознасцю, — усё тут было! Цяпер цяжка ўявіць, як у зусім не прыстасаваных памяш-

КАНЦЭРТНАЯ МАЗАІКА

НЯХАЙ ПРАДОЎЖЫЦЦА САДРУЖНАСЦЬ

Урачыстым гучаннем сімфанічнай паэмы А. Рэспігі «Рымскія святы» адкрыўся гэты вечар у Беларускай дзяржаўнай філармоніі. За дырыжорскім пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР — Эдуард Сяроў.

Гэтае імя сёння шырока вядомае. Выхаванец школы выдатнага савецкага дырыжора Яўгенія Мравінскага, ён яшчэ ў 1969 годзе атрымаў міжнароднае прызнанне, стаўшы адным з пераможцаў конкурсу «Фонд Герберта фон Караяна». Заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Э. Сяроў працаваў з рознымі выканаўчымі калек-

тывамі, на працягу некалькіх гадоў узначальваў створаны ім сімфанічны аркестр Ульянаўскай філармоніі, шмат гастралюваў па краіне і за мяжой. З 1975 года ён кіраваў Ленінградскім аркестрам старадаўняй і сучаснай музыкі, а зусім нядаўна дырыжор вярнуўся ў знакаміты аркестр Ленінградскай дзяржаўнай філармоніі імя Д. Шостакавіча.

Нямала твораў такіх буйных майстроў XX стагоддзя, як Б. Брытэн, П. Хіндэміт, Ч. Айвз, А. Веберн, былі выкананы пад кіраўніцтвам Э. Сярова ўпершыню ў СССР, нярэдка ён рыхтуе прэм'еры твораў савец-

Прагучала ў Полацку

У той дажджлівы восеньскі вечар да Сафійскага сабора нетаропка накіроўваліся людзі. Капрызлівае надвор'е не магло азмрочыць іх прыўзнятага настрою, добра вядомага ўсім, хто ідзе на сустрэчу з мастацтвам. У канцэртнай зале Полацка адкрываўся новы, трэці канцэртны сезон.

Пачаўся ён канцэртм саліста Маскоўскай філармоніі Аляксандра Фісейскага і Мінскага камернага аркестра (у рамках абанэментнага цыкла «Выбраныя старонкі сусветнай арганнай літаратуры»). Гучалі творы кампазітараў позняга барока. Вытрыманая ў адным стылі праграма вечара ўвабрала ў сябе чатыры зусім розныя па характары і па музычным месце канцэрты.

Першым выконваўся Канцэрт до мажор А. Вівальды для скрыпкі, габоа, армана і камернага аркестра — дзівоснае па прыгажосці і кампазітарскім майстэрстве сачыненне,

якое вызначаецца філіграннай адточанасцю кожнай сольнай партыі, манументальнай велічнасцю, мяккім пранікнёным лірызмам. У і частцы, у яе ажурнай інструментальнасці, віртуозным бляску кожнай партыі, асабліва саліруючых скрыпкі і габоа (партыю скрыпкі выконваў М. Штэйн, сола габоа — А. Прыходзька), выявіліся дасканалая тэхніка выканаўцаў, іх тонкае адчуванне ансамбля. Сумная, светлая споведзь габоа і скрыпкі, што падтрымліваецца строгімі акордамі армана і чэмбала, — Адажыо, II частка. Яе выкананне вызначалася ідэальным ансамблем салістаў М. Штэйна, А. Прыходзькі, А. Фісейскага, інтанацыйнай аднасцю. Тэма фіналу характарызуецца паўнагучнай імклівацю, шчыльнай фактурай, пераважаннем больш ёмістых «канкюрыруючых» пластоў музычнай тканіны. «Дыялог» тут у асноўным вялі не салісты, а аркестр і арган. У цэлым кан-

Сцэна са спектакля.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

насці і г. д. А ў выніку — сядзіш, слухаш, глядзіш і не разумееш: ці тая гэта музыка, якая заўжды здавалася такой цудоўнай? Ці тая гэта опера, вядомая табе да дробязей? І ўвогуле, сумуеш, чакаючы, калі прагучаць апошнія такты партытуры...

Гэтыя «развагі» перашкодзілі мне пайсці на прэм'еру «Яўгенія Анегіна» вясной гэтага года, але настаў новы сезон — і я ўсё ж адважылася.

Прызнацца, пісаць пра гэты спектакль не збіралася. Таму, натуральна, ніякай дадатковай інфармацыі пра падрыхтоўку оперы да пастаноўкі, пра работу дырыжора, рэжысёра, мастака, вакалістаў не цікавілася — была ў ролі звычайнага аматара оперы, ну, магчыма, у сілу прафесіі, больш падрыхтаваная. Але і больш скептычна настроеная.

...З першых жа тактаў уступу знакамітай тэмы Таццяны музыка ўзяла ў палон. Радасць сустрэчы са знаёмым, успаміны пра той час, калі ў кансерваторскім класе штудзіравалі партытуры П. Чайкоўскага... Але паступова з'явілася і ўсведомленне таго, што тое, як выконваецца ўсе гэтыя вядомыя дуэты, ары, арыэза, як усё

нічае глядачу на драматычным спектаклі. У оперы, з-за многіх спецыфічных умоўнасцей жанру, адчуць штосьці аналагічнае больш складана. Але тым больш радасна было ўсёй душой акунуцца ў «плынь атмасфер» спектакля.

Для мяне ў гэты вечар своеасаблівым цэнтрам прыцягнення стала М. Гулегіна. Спявачка, якая мае цудоўнае па тэмбры, сакавітае, яркае сапрана, надзяліла сваю гераіню драматызмам, страснасцю, актыўнасцю пачуццяў. Высокага эмацыянальнага напалу яна дасягае ў другой карціне. Усю неадназначную па станах сцэну пісьма Таццяны спявачка пражывае выразна, шчыра, тэмпераментна і па-акцёрску арганічна. Цудоўны вакал, імкненне да выяўлення ўсёй найскладанай гамы пачуцця свайёй гераіні дазволілі М. Гулегінай стварыць яркі, запамінальны і хваляючы вобраз.

Выканаўчая манера Э. Пелагейчанкі прываблівае лірычнай цеплыняй, унутраным натхненнем, выразнай і пластычнай кантыленай. Партыю Ленскага спявак правёў з вялікім пачуццём, усхвалявана і трапятліва.

В. Скорбагатаў стварыў вобраз Анегіна, у якім халод-

Народныя артысты БССР А. НИКАЛАЕВА і С. ДРЭЧЫН у спектаклі «Лебядзінае возера», 1948 год.

канях, у клубах, дзе не было ні залаў для рэпетыцый, ні грывуборных, а толькі маленькая і нязручная сцена, людзі ставілі новыя спектаклі. Ды яшчэ якія! «Капелія» Л. Дзліба, «Марная перасцярога» Г. Гертэля і нават «Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага.

Калі пачалася вайна, беларускіх артыстаў эвакуіравалі ў

Алма-Ату, дзе пасля спектакляў яны часта давалі славутыя начныя канцэрты, зборы ад якіх цалкам ішлі для дапамогі фронту. Потым быў Горкі, Масква, выступленні ў партызанскіх брыгадах і на франтах, у шпіталях і на заводах.

— Аляксандра Васільеўна, а на вайне вам страшна было? — пытаюся.

Яна глядзіць на мяне неўразумела і адказвае пытаннем: «Як вы думаеце, ці лёгка было танцаваць у Оршы ў саборы, дзе ніводнага акна і ўсе сцены ў іней? Ці ў брыгадзе ў Ракасоўскага, калі за тытунёвым дымам глядачоў не відаць?»

І я разумею, што тады яна не задумвалася над тым, страшна гэта ці не, небяспечна ці не. Яна танцавала балеты, канцэрты, ездзіла па франтах і ў тыле і кожным сваім выступленнем змагалася за перамогу.

На сценах у пакоі Аляксандры Васільеўны фотаздымкі: «Лебядзінае возера», «Салавей», рэпетыцыя ў пустой зале, акварэльны партрэт у пачы і пер'і Адыліі, а вось некалькі здымкаў з выхаванцамі. Бо А. Нікалаева была і мастацкім кіраўніком Беларускага харэаграфічнага вучылішча, а першы нумар вучняў, паказаны на справаздачы ў Маскве, быў пастаўлены ёю. Даводзілася ёй ставіць і канцэртныя нумары больш маштабныя: для выступлення на стадыёне Аляксандра Васільеўна аб'ядноўвала ў адно цэлае па 800 чалавек!

— А ведаеце, хто быў у нас у Ленінградскім вучылішчы піяністам? — раптам весела ўсміхаецца Аляксандра Васільеўна. — Ніколі не здагадаецеся! Мравінскі! Так, так, гэты самы, вядомы. Цікава, праўда?

Я гляджу на гэтую маладжаваю і жыццярэдасную жанчыну, і цяпер яна мне здаецца ледзь не равесніцай. Уся яе

энергія — у сённяшнім дні, у занятках народнага балетнага калектыву, у шматлікіх грамадскіх нагузках, у сапраўднай дзікавасці да жыцця. Яе ўвага спыняецца і на перадачы пра Інстытут чалавека («Вы не глядзелі? Шкада! Вельмі цікава!»), і на фотаздымках з урока джаз-танца ў Маскоўскім харэаграфічным вучылішчы, і на новым фільме. Дзіўна, як змагла Аляксандра Васільеўна праз нягоды і цяжкасці, праз страшную вайну пранесці такую яснасць духу, такі заразлівы аптымізм.

— Аляксандра Васільеўна, а што вы думаеце пра сённяшні беларускі балет? — пытаюся я, ведаючы, што Нікалаева не прапускае ніводнай прэм'еры Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР.

— Добрая пастаноўка, відэвішняя, прыгожая. Елізар'еў уздымае сусветныя праблемы, і гэта правільна, сучасна. Падтрымка, тэхніка — усё выконваецца віртуозна.

Аляксандра Васільеўна дастае газету з матэрыялам пра іспанскія гастролі нашага балета.

— Вы ездзіце за мяжу — гэта цудоўна! Я рада, што беларускі балет стаў такі знакаміты. Толькі не забывайце пра тое, як усё пачыналася... А ведаеце, многім маім равеснікам не падабаецца, як цяпер танцуюць і пад якую музыку. Старыя бурчаць, што класіка мала, а гімнастыкі шмат. Але ж гэта несправядліва! Час нарад-

жае такі рытм, без якога жыць немагчыма. Я, напрыклад, за сучасную музыку і сучасны танец!

Аляксандра Васільеўна хітравата прыжмурваецца і прадаўжае:

— Калі нават у Маскоўскім вучылішчы выкладаюць джаз-танец, значыць, і «акадэмія» прызнала яго неабходнасць.

Яна зноў вяртаецца да гадоў сваёй творчасці:

— Мы таксама, як і вы, шукалі, эксперыментавалі... Але нам было прасцей, таму што да нас ніхто такога не рабіў, ды і складаней было таксама менавіта таму.

Аляксандра Васільеўна глядзіць на мяне дапытліва:

— А можа, нашы намаганні не прапалі дарэмна? Як вы лічыце?

Вядома, не прапалі. Усё створанае такімі людзьмі, іх талент, натхнёная і самаадданая творчасць уваходзіць у залаты фонд нашага мастацтва. І сёння Аляксандра Васільеўна глыбока цікавіцца ўсім, што адбываецца ў свеце. Яна лічыць сябе асабіста далучанай і адказнай за ўсё, што зрабіў і робіць цяпер наш народ.

Цудоўна, што ля вытокаў беларускага балета стаяў такі майстар і такі чалавек, народная артыстка БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Аляксандра Васільеўна Нікалаева.

Наталля ЗЕМЧАНКАВА, артыстка балета

кіх кампазітараў.

Мінскім аматарам музыкі запамнілася сустрэча з выканаўчым мастацтвам Э. Сярова, якая адбылася некалькі гадоў назад. Тады гучала Дзевятая сімфонія Л. Бетховена. І вось цяпер — А. Рэспігі, М. Равель, С. Рахманінаў.

Класічная стрыманасць, без надуманасці, без лішняй афектацыі, перакананасць і воля, умненне падпарадкаваць агульнаму развіццю шматобразнасць выяўленчых дэталей... З першых жа тактаў паэмы «Рымскія святы», якая ўключае ў сябе чатыры разгорнутыя праграмныя эпизоды, дырыжор захапіў сваім тэмпераментам, мэтанакіраванасцю ў арганізацыі музычнага руху. Чуйны да ўладарнага жэсту Э. Сярова, аркестр быццам перагортвае старонкі рымскай гісторыі, узаўяўляючы карціны розных эпох з жыцця Вечнага горада: «Цыркавое відовішча» — любімая жорстка забавя старажытных рымлян, кривавая бой-

ка смяротнікаў-гладятараў; «Юбілей» — паломніцтва ў сярэднявекавы Рым натоўпаў вандроўнікаў-пілігрымаў; жанравыя сцэны часоў Адраджэння; нястрыманасць народнай гульбы і перамога магутнага самасцвярдзення рымскіх грамадзян у «Свяце хрышчэння».

Быццам на адным дыханні, лёгка і імкліва завабліваючы слухачоў у атмасферу дыянісійскага свята, была выканана Другая сюіта М. Равеля з балета «Дафініс і Хлоя». І рэзкім кантрастам гэтай светлай, захоплена-гімнаічнай музыцы прагучалі «Сімфанічныя танцы» С. Рахманінава — разважання пра жыццё, пра чалавека, адна з самых глыбокіх і складаных сімфанічных канцэпцый кампазітара, сачыненне, якое завяршыла яго творчасць.

Э. Сяроў імкнецца перш за ўсё да канкрэтнасці і дакладнасці ва ўзнаўленні аўтарскай задумы. Ці не дзякуючы самаадданай захопленасці музыкой нараджасца чулы кантакт па-

між дырыжорам і аркестрам, аркестрам і залай? «Аўтарскаму» адчуванню музычных твораў, па словах самога Э. Сярова, які прайшоў курс кампазіцыі ў прафесара Ленінградскай кансерваторыі В. Салманава, памагае і ўласны творчы вопыт, хоць для сістэматычных заняткаў кампазіцыяй напружаная, інтэнсіўная артыстычная дзейнасць амаль не пакідае часу.

Эдуард Сяроў — майстар з адметным тэмпераментам, воляй. Яго канцэрты робяцца сапраўднымі музычнымі падзеямі. З цеплынёй гаворыць дырыжор пра сумесную работу з Акадэмічным сімфанічным аркестрам БССР:

— Мне было прыемна выступіць у Мінску. У аркестры добрая, зацікаўленая атмасфера. Музыканты чуйныя да дырыжорскай ініцыятывы.

Будзем спадзявацца, што садружнасць Э. Сярова з нашым аркестрам прадоўжыцца.

В. ГАРТ

Аднак у сольных арганічных эпизодах такое ажурнае ўбранне здаецца занадта кволым.

Пасля антракту прагучаў адметны твор імяецкага кампазітара XVIII стагоддзя К. Ф. Э. Баха (другага сына І. С. Баха) — Канцэрт мі-бемоль мажор для аргана і камернага аркестра. Асабліва дзівосная сваім характаром і ўнутраным зместам музыка II часткі. Шырокія меладыйныя хады, нізкі рэгістр, строгі, высакародны стыль — усё, што перадае глыбіню чалавечых перажыванняў, атрыманна тут пераканальную выканаўчую інтэрпрэтацыю. Рэальная рэчаіснасць, жывая думка, пачуццё, боль, выказаныя аркестравымі сродкамі, нібы супрацьпастаўляліся ўнісламу, «незямному» свету, цудоўна перададзенаму мовай аргана.

Завяршыўся вечар яшчэ адным Канцэртам Г. Ф. Гендэля для аргана і камернага аркестра. Урачыста-велічнае, у асноўным дзякуючы партыі аргана, Ляргета змянілася радасным «шчабятаннем» II часткі. Арганісту ўдалося з максімальнай рытмічнай дакладнасцю перадаць лёгкасць, прыгажосць музычных характарыстык гэтага раздзела, выявіць непаўторныя фарбы інструмента. Уладарныя,

рашучыя воклічы арганнай кадэнцыі растварыліся ў ласкавых, запытальных інтанацыях аркестра, тонка перададзеных у ледзь улоўным «піянісіма» III часткі. І, нарэшце, — радасны фінал — свята святла і добра.

Увесь канцэрт прайшоў на адным дыханні і яшчэ раз прадэманстравалі высокую выканаўчую культуру калектыву Мінскага камернага аркестра, а ўлічым жа і той факт, што аркестр выступаў без дырыжора. Гэтую функцыю паспяхова выконваў саліст калектыву, скрыпач Міхаіл Штэйп.

Вяля вечар музыказнавец Кацярына Кірылава. Яна пазнаёміла слухачоў з асаблівасцямі стылю барока, з жанрам канцэрта, з творчасцю кампазітараў, чья музыка выконвалася, расказала пра Мінскі камерны аркестр, але, на жаль, ні слова — пра самі творы. А менавіта ж жывое слова пра музыку памагае непадрыхтаваным слухачам зразумець яе складаную і цудоўную мову!

Новы канцэртны сезон у Сафійскім саборы пачаўся. Яго насычаная, разнастайная праграма абяцае шмат цікавых сустрэч, прыемных уражанняў.

Л. ТАІРАВА

Прысвячалася Шастаковічу

Салістка — народная артыстка РСФСР Наталля Шахаўская.

Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам галоўнага дырыжора заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі Юрыя ЯФІМАВА.

Фестываль сімфанічнай і камернай музыкі Дзмітрыя Шастаковіча прайшоў на мінулым тыдні ў Мінску. У канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі і ў зале на Залатой Горцы выступілі беларускія

выканаўцы і нашы госці. Гэтыя здымкі Ул. Круна зроблены ў час першага сімфанічнага канцэрта, якім адкрыўся фестываль. Нагадаем, што сёлета шырока адзначаецца 80-годдзе з дня нараджэння Д. Шастаковіча.

КНІЖКА нарысаў В. Праскурава «Чорны хлеб» — яшчэ адно прызнанне ў сыноўняй любові да роднай зямлі, шчырая споведзь сэрца. І хоць зборнік невялікі — усяго дзевяць друкаваных аркушаў — ён грунтоўны і змястоўны, як і папярэднія кніжкі нарысаў В. Праскурава, якія перыядычна з'яўляліся на паліцах кнігарань і, трэба адзначыць, не залежаліся, знаходзілі свайго чытача. Аб чым жа новая кніжка В. Праскурава?

У полі зроку нарысста перш за ўсё людзі працы: ляснік і калгасны брыгадзір, перадаваў даярка і знакаміты старшыня калгаса... Гэтыя людзі для В. Праскурава — першааснова, той падмурак, на якім трымаецца ўсё астатняе: замілаванасць краявідамі, ваколліцамі і этнаграфічнымі рысамі роднага Палесся, маральныя ўзаемаадносіны паміж людзьмі, гонар за нашага, савецкага, чалавека.

Лепшы твор у кнізе — нарыс, а хутчэй апавесць «Рута-мята». Героём яе В. Праскураў выбірае маладога старшыню сельпо — чэснага, рамантычна-ўзніслага і разам з тым энергічнага і прынцыповага юнака. Свайм выбарам аўтар як бы заведана разбурае той стэрэатып адмоўнага героя «ад гандлю», які на працягу многіх гадоў сфарміраваўся ў літаратуры, і асабліва ў нашай кінапрадукцыі...

Перш за ўсё прываблівае ў апавесці чысціня чалавечых адносін. Сумленнымі адносінамі да працы — гэта лейтматыў усёй кніжкі — у нашым грамадстве і вымяраецца годнасць асобы, сцвярджае аўтар. Бо вярта адночы пайсці на маленькі кампраміс з самім са-

бой, грамадскія інтарэсы падпарадкаваць уласным — і бяда ўжо на парозе. Так менавіта ў пастку прыватнаўласніцкіх інтарэсаў трапляе і герайна твора Галіна, выпадкова знайшоўшы на старым яўрэйскім дварышчы каля раструшчанай маленькай печы гаршчок з золатам. Вы-

маральная чысціня людзей, якіх В. Праскураў выбірае ў свае героі, бездакорная, але гэта не самамэта, — яна паветра, якім дыхаюць гэтыя простыя, сціплыя людзі, ужо пажылыя, як вяртаўнік дзядзька Васіль, і маладзейшыя, як старшыня сельпо Аляксей.

жання, суровыя будні людзей, што кормяць і поцяць нас ад веку, вопыт і мудрасць чалавека, які пачынаў працаваць на гэтай старапалосіцы, затым абараняў гэтыя гоні ад ворага, зноў карчаваў, урабляў яе, у душы якога жыве заўсёднае жаданне спыніцца на знаёмым узмежку, сцінуць шапку, павітацца ўголас:

«Добры дзень, зямля! Чалом табе, стараполіца».

Ці не на такіх вострых знешне непрыкметных у жыцці «дзіваках», як брыгадзір Зуйкевіч, і трымаецца ад веку наша зямля?!

В. Праскураў — мудрая сялянская натура, ад лёгкага поспеху яму не пагражае галавакружэнне, да новага павеву часу, таксама як і да чалавека, будучага героя свайго нарыса, яму трэба ўважліва прыгледзецца, пахадзіць вакол яго, бывае, не год і не два, ды пабачыць яго не толькі ў справе, але і ў сям'і, і на вуліцы...

Прагрэсіўныя тэхналогіі — так, гэта вельмі важна на сённяшні дзень, лічыць нарысст, але ці толькі аб гэтым трэба гутарыць журналісту са старшынёй або спецыялістамі гаспадаркі?.. Неяк так атрымліваецца, што часта за справай мы апускаем галоўнае, і менавіта гэта сёння хвалюе, напрыклад, знакамитага старшыню калгаса «Аснежыцкі», двойчы Героя Сацыялістычнай Працы І. А. Ралько:

«— Была ў мяне даярка.

Слаўная жанчына, працавітая. Ордэнам яе ўзнагародзілі. Дык вось — звольнілася. Уладкавалася гадэробшчыцай у рэстаран. Сустрэліся аднойчы, калі быў на справах у горадзе. Ну, чаго ты, пытаюся, збегла? Што табе тут прыспічыла ў горадзе? А яна ў адказ: «Мне тут хараша — работа лёгкая і грошай хапае. Дык самі ж, кажу, будзем рэстаран, гасцініцу — там і рабіла б дома. Не, крычыць, дома не хачу! А чаму?.. Чаму нашым дзецім падабаецца адно лёгкае? Думаецца мне, — сказаў ён пасля кароткага роздуму, — зашмат агрэху нарабілі мы ў выхаванні сваіх нашчадкаў. Так, так, нарабілі. І я, і ты... Не прырэх, ты таксама. Ад каго, як не ад вас, журналістаў, пайшлі такія ўзорныя калгасныя сем'і: бацька і маці ў калгасе, а сын — інжынерам у сталіцы, другі гелалагам дзе-небудзь у Сібіры, трэці электравоз водзіць, дачка настаўніцай, другая дачка лабаранткай на вялікім камбінаце. А хлеб расціць каго вы пакінулі? Бацьку ды маці. Кароў хто даць будзе? Зноў бацька ды маці...»

На гэтай шчыравай, трывожнай ноце, якая камертонам гучыць на працягу ўсяго зборніка «Чорны хлеб», мне і хочацца скончыць гаворку. «Чорны хлеб» — кніга пра гаспадароў, кніга жывая і паўнакроўная, яна заслужана вылучана на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

Уладзімір ГЛУШАКОЎ

ПРА ТЫХ, ХТО СЕЕ ХЛЕБ

рвацца з гэтай пасткі ў дзяўчынны не стае сіл...

Галіна знаходзіць сабе спадарожніка жыцця «па густу», яны ўцякаюць з чамаданам грошай з родных мясцін, ды сумеснае жыццё, пабудаванае на знойдзеным гаршку з золатам, было недаўгавечным... Муж Галіны хутка співаецца, гіне пры недарэчных абставінах, але і Галіна маральна загінула яшчэ раней, і ў фінале апавесці перад рэдактарам раённай газеты, Аляксеем Фамічом, сядзіць здань той, былой Галіны, бляск залатых пярсцёнкаў слепіць яму вочы, не дае разгледзець у гэтай раздэбрышай, з патухлымі вачамі жанчыне жывога чалавека, якога ён таксама калісьці хахаў...

Нарысам «Чалом табе, стараполіца» адкрываецца зборнік, і як тут не прыпомніць назву папярэдняй кніжкі В. Праскурава «Пакланіся зямлі-карміцельцы»?! Такое ўражанне, што не змог аўтар да канца выказаць сваю любоў да роднае «стараполіцы» ў папярэдніх зборніках, вось яе, сыноўняе любові, поўнай мерай хапіла і для «Чорнага хлеба» ды ці на адну яшчэ кніжку хопіць гэтага шчодрага сэрца...

Падзеі, пра якія апавядае нам аўтар, знешне простыя і звычайныя, як кожны дзень вясковага брыгадзіра Івана Паўлавіча Зуйкевіча. Але за гэтай будзённасцю і, на першы погляд, невыразным малюнкам вясковага жыцця — напру-

БАЧЫЦЬ СУЧАСНІКА

Нярэдка ў рэцэнзіях на пэтычныя зборнікі сустракаеш знаёмую раскладку: вось гэты верш — сапраўдная ўдача аўтара, ён парадзе чытача, а вось наступны не вельмі ўдалы, няма ў ім глыбокай думкі, цікавага вобразнага вырашэння. Карыстаючыся такой схемай, і ў кнізе Валянціна Лукшы «Крылаты цэх» пра якую пойдзе наша гаворка, можна адзначыць лепшыя і горшыя радкі. Аднак большасць вершаў у зборніку ўражваюць, запамінаюцца.

Рукі маці —
Знаюць дзеці —
Даражэй
За ўсё на свеце,
Прыгажэй
За ўсё на свеце
І цяплей
За ўсё на свеце...

Простыя, звычайныя словы,

няхітрая рыфма ў вершы «Рукі маці», але ж, чытаючы яго, радасна згаджаешся з аўтарам: але, але, рукі маці цяплей за ўсё на свеце, яны і цяпер цябе саграваюць і падтрымліваюць.

У казках В. Лукшы паўстаюць вобразы і паданні цудоўнага краю, які «назваўся здаўна Белай Руссю». Вытокі гэтых казак — у народным слове, народнай мудрасці. Яны вучаць дзяцей бачыць і разумець дабро і зло, вучаць адвечным маральным каштоўнасцям. Праўда, часам сярод казачных твораў сустракаюцца шматслонныя, невыразныя па думцы, і таму не прыходзіцца гаварыць пра іх выхаваўчае значэнне. Да іх ліку я аднёс бы казку «Дубок і грыб». Аўтар паспя-

шаўся ўключыць яе ў зборнік. Разам з тым хацелася б адказаць і на гэткае сур'ёзнае пытанне: ці адпавядае «Крылаты цэх» крытэрыям сучаснай паэзіі, ці можна лічыць гэту кнігу адлюстраваннем агульнага, вечнага, неабходнага, а не толькі прыватнага, часовага, выпадковага (В. Бялінскі)? Без скідак на спецыфіку дзіцячай паэзіі.

Агульнае, вечнае, неабходнае ў кнізе «Крылаты цэх» можна ўбачыць няўзброеным вокам. Яно — у спрадвечных маральных каштоўнасцях, вобразнага распрацоўка якіх складае аснову многіх вершаў і казак, яно — у барацьбе добра і зла, перамозе добра над злом, у абагульненым чалавечым вопыце, які выступае паралельна з індывідуальным вопытам аўтара. Пэралікам твораў, насычаных менавіта такім зместам, займацца не варта. Іх у кнізе — большасць. І ўжо таму можна сцвярджаць, што дзіцячая літаратура папоўнілася не аднадзённай, а больш даўгавечнай кнігай.

Кожны пісьменнік, працуючы над творам, павінен помніць

простую ісціну: чытач — яго сучаснік. Дзіця, падлетак — таксама сучаснік. Гэта толькі гаворыцца, што дзеці ва ўсе вякі аднолькавыя. Ды не, навукова-тэхнічны прагрэс моцна закрануў і ў многім перайначыў нашых дзяцей. Яны штодня бачаць, чуюць, адчуваюць шмат чаго, што не было вядома і даступна нам. Тэлевізар, радыё, кіно працуюць і на дзяцей — прычым не толькі праз дзіцячыя праграмы і фільмы. Ды ці толькі сродкі інфармацыі ўздзейнічаюць на фарміраванне адметнасці юнага пакалення? Сама рэчаіснасць, навакольны свет, які мяняецца літаральна на вачах, робяць сваю справу.

Я перакананы, што школьнік даваеннага часу не ўспрыняў бы верш В. Лукшы «Крылаты цэх». Справа не толькі ў абрэвіятурах, якімі пазначаны маркі самалётаў, прадпрыемстваў, будоўляў. Справа хутчэй у самай сітуацыі і асацыятыўнай інтэрпрэтацыі гэтай сітуацыі. А вось мой пяцігадовы ўнук, які воляй лёсу апошнім часам зрабіў паветраныя рэйсы з Мінска на Сахалін і з Сахаліна ў Мінск, патоўкся з бацькамі ў

аэрапортах і на аэрадромах, пачуўшы верш адзін раз, потым не даваў спакою некалькі вечараў: прачытай яму «Крылаты цэх».

Дзіцячаму пісьменніку размаўляць са сваім сучаснікам куды складаней, чым аўтару, які піша для дарослай аўдыторыі. Кругагляд дарослага вызначаецца пераважна на ўласным пісьменніцкім вопыце: ён павінен быць такі, як і я. А дзіця? У якой прасторы яно жыве? Якое яго светаўспрыманне? Дзе асяродак унутраных канфліктаў, якія разам са знешнім уздзеяннем фарміруюць юную асобу? Колькі іх, складаных пытанняў, на якія дзіцячы пісьменнік павінен знайсці адказы, перш чым схіліцца над сталом за аркушам чыстай паперы. І часта знайсці самастойна, здабыць адказы праз уласны назапашаны вопыт. В. Лукшы імкнецца разабрацца ў псіхалогіі сучаснага юнага чытача. У адных яго вершах гэта адчуваецца больш выразна, у другіх — менш. Аднак такое імкненне нельга не вітаць.

Барыс СТРАЛЬЦОЎ

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У МУЗЫЦЫ-ЖЫЦЦЁ

Святлынь добрай душы; горкі одум; бязлітасны адчай; шчырая летуценнасць; вытанчаны гумар; паўната шчаслівай хвіліны... Якой неадзначанай бывае сапраўдная музыка! Не можа быць адзначанаю творчасць нампазітара, якога цікавіць свет, а ў ім — чалавек, мастак.

Зрэшты, пра багаты творчы свет народнага артыста Савецкага Саюза Яўгена Глебава, чый аўтарскі канцэрт адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, сказана і напісана ўжо нямаля. І — можна зноў паўтарыць — ніхто не скажаў і не скажа пра нампазітара лепш, чым ягоная музыка.

Цяжка перадаць словам устрывожанасць і міралюбівы пафас V сімфоніі «Да Свету», драматычныя канфлікты III сімфоніі для аркестра і саліруючага фартэпіяна, празрыстасць, ірохнасць і ў той жа час вобразную ёмістасць, «сцэнічную асязальнасць» музыкі балета «Маленькі прынц» (у канцэрце прагучалі фрагменты).

Канцэрт рыхтаваў Анадзімічны сімфанічны аркестр БССР, галоўны дырыжор Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР народны артыст РСФСР Г. Праватораў, піяніст Ю. Гільдзюк. А выкананне ўрыўкаў з музычнай камедыі Я. Глебава «Мільянерка» сталася сюрпрызам для слухачоў. Твор, як вядома, пастаўлены Маскоўскім дзяр-

жаўным тэатрам аперэты, рыхтуецца прэм'ера і ў Мінску. Музыка беларускага нампазітара

ра дэпамагла наладзіць спеасаблівы творчы кантакт з двума вядучымі салістам гэтых тэат-

раў — народнай артыстыцы БССР Н. Гайдзе і народнаму артысту РСФСР Г. Васільеву. У аўтарскім канцэрце Я. Глебава яны ўвасобілі вобразы Эпіфаніі і ўрача, выканалі сольныя фрагменты і заключны дуэт герояў «Мільянеркі».

Добра вядомыя старонкі музыкі Я. Глебава ажылі ў гэты вечар дзякуючы самаадданасці Г. Праваторава, які мала сказаць захоплены — «неістова» дырыжыраваў аркестрам. Быццам запрашаў усіх разам — і музыкантаў, і слухачоў — падзівіцца майстэрству нампазітара-сімфаніста.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Кветкі — народнаму артысту СССР Я. Глебава.

Фота Ул. КРУКА

Уладзіміру Якутаву—60

Праўленне СП БССР павіншавала з шасцідзясяцігоддзем пісьменніка Уладзіміра Якутава. У віншавальным адрасе гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Дзмітрыевіч! Шчыра вітаем Вас, аднаго з вядомых беларускіх дакумэнталістаў, з 60-годдзем з дня нараджэння.

Ваша юнацтва прыпала на віхурныя гады Вялікай Айчыннай вайны. На роднай Ушаччыне Вы ўступілі ў партызанскі атрад праслаўленай брыгады «Няўлоўныя», а пасля злучэння з Чырвонай Арміяй добраахвотна ўступілі ў яе рады. Былі цяжка паранены. Вашы ратныя подзвігі адзначаны ордэнамі і медалямі. У пасляваенныя гады доўга працавалі на намсамольскай рабоце ў братняй Літве.

Багатае на падзеі юнацтва вызначыла і тэму Вашых нарысаў, апавяданняў, эса. Яны былі прысвечаны героіцы подзвігу ў гады вайны і ў мірны час.

Больш як дваццаць гадоў Вы працуеце ў Інстытуце гісторыі партыі пры ЦК КПБ. Гэтыя гады былі плённымі для Вас як для даследчыка і літаратара. А чытач атрымаў цікавыя біяграфічныя кнігі пра вядомых саратнікаў У. І. Леніна, дзяржаўных дзеячаў Камуністычнай партыі і ўрада Беларусі, і ў прыватнасці пра М. І. Калініна, Д. І. Валковіча, М. М. Галадзеда, З. Х. Жылуновіча (Цішка Гарнага), А. Р. Чарвякова. У гісторыка-рэвалюцыйных творах з публіцыстычнай страснасцю, даследчычай дасведчанасцю раскрываецца высанародны воблік змагароў за народную справу. Трэба сказаць, што гісторыка-рэвалюцыйная тэма ў Вашай творчасці стала магістральнай, і з ёю звязаны найбольш прыкметныя поспехі ў апошнія гады.

Разам з тым Вы не забываеце пра публіцыстыку, эса, апавяданне, выступлілі ў жанры апавесці.

Жадаем Вам, дарагі Уладзімір Дзмітрыевіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых творчых поспехаў.

Супрацоўнікі штотыднёвіка шчыра віншуюць юбіляра і зичаць яму творчых здабыткаў.

А Б Ў В Ў

Беларуская дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага

аб'яўляе конкурс на замашчэнне вакантных пасадаў **прафесарска-выкладчыцкага складу** [канкурсанты павінны мець мінскую прাপіску]:

кафедра тэорыі музыкі: заг. кафедры прафесар-дацэнт — 1; кафедра кампазіцыі: дацэнт — 1, старшы выкладчык — 1; кафедра духоўных інструментаў: заг. кафедры прафесар-дацэнт — 1.

Тэрмін падачы заяў адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы згодна з Палажэннем аб конкурсе накіроўваюцца на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл: 22-49-42, 22-96-71.

ВЯСКОВЫЯ ДЫСПУТЫ

Бы, аля!

(Працяг. Пачатак на стар. 2—3)

Зразумела, што гэтыя і падобныя факты не ўпрыгожваюць нас, паколькі мы фарміруем і адлюстроўваем у значнай меры прэстыж партыі. Падобныя факты выклікаюць толькі здзіўленне і прыкрыя абгаворы ў людзей. А што наогул тычыцца палітыкі і стылю работы з кадрамі, то прычынова зазначу: мы часта ацэньваем работу маладога кіраўніка не па тым, што ў цэлым ён нясе ў вытворчасць, а па тым, як спраўляецца з правядзеннем бягучых гаспадарчых кампаній і выкананнем так званых мэр-прайемстваў, спушчаных зверху. Лічу, што гэты крытэрыі не галоўны — не адпавядае сутнасці лідэра.

Каб не павярхоўна і не суб'ектыўна меркаваць аб рабоце новага кіраўніка гаспадаркі, трэба даць яму спакойна прапрацаваць хоць бы тры гады і памагаць пры гэтым выяўленню ў яго здольнасцей. Рашаючым у ацэнцы працы кіраўніка павінен быць творчы рост усяго калектыву і, як паказчык яго дзейнай сілы: павелічэнне вытворчасці зерня, бульбы, лёну, малака і мяса. Арыенціроўка на атрыманне толькі прадукцыі, а не на выхаванне чалавека-творцы здольна прынесці нам не столькі добра і дастатку, колькі шкоды.

Перачытваючы, я выразна падкрэсліваю алоўкам апошнія радкі прамовы.

ТВОРЫ, У ЯКІХ ДЗЕЙНІЧАЕ ДУМКА. ВАСІЛЬЕўСКАЯ ТАКТЫКА АБ'ЕКТЫВІЗАЦЫІ

Некалькі тыдняў назад «Літаратурная газета» змясціла рэцэнзію на апавесць Івана Васільева «Сялянскі сын», даўшы твору вельмі высокую ацэнку. Васільева называлі прадаўжальнікам лепшых традыцый рускай прозы і параўноўвалі, па творчым духу, з Фёдарам Абрамавым і іншымі выдатнымі пісьменнікамі. Цікава было паслухаць, што ён сам мяркуюе пра сваю літаратурную працу.

— Для мяне галоўнае — не сюжэт, а думка, калі я працую над творам, — казаў Іван Апанасавіч. — Чаму мяне нарыс прыцягвае? Там ёсць прастора для разгортвання і значнай канцэнтрацыі думкі, для пошуку ісціны ў дыялектычным яе развіцці. Жыццёвы план... Аператыўнасць... А дзейнічае думка. Вось што важна! Другі пісьменнік напіша палатно алеем, так скажаць, а працягнеш некалькі старонак — няма думкі, і далей нецікава чытаць. Я от надаўна ўзяў у рукі адну апавесць. Напісана вобразна, ярка... Мова, каларыт паўночнага краю. А нецікава. Нарыс старэй. Прайдзе дзесяць гадоў, і ён робіцца ўстарэлым. Хоць — я перачытваю Глеба Успенскага. Ім паказаны селянін, яго нораў і звычкі, думкі і клопаты. Гэта цікава і цяпер чытаць... З сучасных пісьменнікаў мне бліжэй кнігі Фёдара Абрамава, Бялова і Быкава. От Распуцін уразіў сваім «Развітаннем з Мацёрай». Падабаецца Шукшын...

Неяк пазалетаць мне давалося пабываць у Івана Апанасавіча дома, на Пскоўшчыне. Размова хілілася да літаратуры. Маючы ніштатную бібліятэку, пераважка рускай класікі, ён амаль задавальняецца ёю,

хоць чытае ўсё больш-менш вартае, што з'яўляецца ў друку, асабліва па публіцыстыцы.

— Перачытаю, — працягваў Васільеў гаворку, — «Вайну і мір» Талстога, «Былое і думы» Герцена, тое, што найбольш насычана думкаю. У Талстога раней пранукаў філасофскія адступленні, цяпер больш за ўсё на іх спыняюся.

І пасля невялікай паўзы гаспадар назваў яшчэ прозвішча выдатнага даследчыка нівы:

— «Лісты з вёскі» Энгельгарта перачытаю. Усё гэта ўваходзіць у мой актыў.

Пры кожнай новай сустрэчы з Васільевым мы абмяркоўвалі нямаля пытанняў і часцей сы-ходзіліся ў поглядах на тую ці іншую рэч, на з'яву, але — не заўсёды, бывала, падоўгу спрачаліся. Я заўважыў, напрыклад, што ў чарговых сваіх публікацыях Іван Апанасавіч сёе-тое мяняе. У свой час я ўзяўся быў дакараць яго за няпэўнасць пазіцыі пры ацэнцы сістэмы планавання зверху гектараў і пагалоўна жывёлы (замест таварнай прадукцыі)... Гэта — прычыновае і даўно набалелае пытанне, яно не знята яшчэ і сёння; па сутнасці, падобнае планаванне — бар'ер у магчымасях калгасаў і саўгасаў на справе рэалізаваць сваю гаспадарчую самастойнасць, інакш кажучы, вольна, творча, актыўна працаваць.

У гутарцы Васільеў цвёрда выказаўся супраць «гектараў», а вось у нарысах — не тое, там ён прыводзіў довады як прыхільнікаў, так і праціўнікаў пагектарнага планавання. У апошняй жа публікацыі нарыса «Разгарні, чалавек» ён больш грунтоўна паказвае праблему і сваё стаўленне да яе, але ж ранейшы падыход застаецца, — я назваў бы яго васільеўскай тактыкай аб'ектывізацыі, паколькі для публіцыстыкі Васільева гэта характэрна наогул.

Я чытаў у нарысе:

«Быццам бы ніякіх спрэчак не павінна быць. Майскі (1982 г.) Пленум ЦК КПСС яшчэ раз падкрэсліў неабходнасць «рашуча пазбаўляцца ад адміністравання і дробязнай апекі ў адносінах да калгасаў і саўгасаў...» А між тым, спрэчкі не заціхаюць, а абвастраюцца. Славуць «галовы» і «гектары», што сталі сінонімам адміністравання і апекі, падзялілі сёння ўдзельнікаў спрэчак так выразна і беспаваротна, што замірэння бакоў наўрад ці можна чакаць».

І далей пісьменнік паглыбляе гаворку: «Сітуацыя такая: высокія партыйныя і ўрадавыя паставы натхнілі «нізы», надалі смеласці і напорыстасці нізавым гаспадарчым кіраўнікам, а яны ўжо не толькі з трыбуны патрабуюць самастойнасці, а адстойваюць сваё права, што называецца, явачным парадкам... выносяць свае планы пасеваў на агульныя сходны калгаснікаў і рабочых, зацвярджаюць іх і кіруюцца імі, супрацьпастаўляючы такім чынам уладу калектыву ўладзе паперы. Аднак другі бок, гэта значыць раённыя і абласныя планавыя органы, са сваімі лічбамі да народа не ідзе, не даказвае публічна разумнасць свайго плана, ён, цалкам спадзяецца на загад. Дэталі, — піша Васільеў, — вельмі і вельмі істотныя».

Учываючыся, удумваючыся глыбей і разважаны прыхільнікаў адміністравання, усё

больш выразна пачынаеш адчуваць, што яны беспадстаўныя, што за імі не столькі эканамічна абгрунтаванасці, колькі пэўнай традыцыі, пэўнага шаблону, што абумовіў ужо сваю псіхалогію, і яшчэ — перастрахоўка, надзвычай уласцівая сучасным адміністратарам. Васільеў піша між тым:

«Словам «гарантыя» яны б'юць, як абухом, прыхільнікаў самастойнасці, і тыя становяцца ў тупік. У іх няма важных довадаў... Пакінь, кажучы (ім), эмоцыі літаратарам, мы — эканамісты, ва ўлік бяром рэаліі, а не пачуцці. А рэальнасць такога характару: гектар засеяны — значыць, ён родзіць. Прынясе сярэдняю гарант аваную лічбу... Што, непераканаўча? Ну, добра, станем на месца гаспадара. Будзьба ў нашай вобласці — асноўная культура, ёю заняты вялікія плошчы. Яна працаёмкая і маларэнтабельная. Першае пакменне дырэктара саўгаса, як толькі здымем з яго абавязковы гектары, — пасадыць як мага меней. Няхай ён нават зрабіў усё, каб вырасла болей, але не ўдаўся год, падвялі машыны, мала людзей — план вытворчасці не выкананы. Чым пакрыць рэальныя страты? Няма чым. Вось у тым-та і справа. Абавязковы гектар — і толькі, нічога лепшага вы не прыдумаете».

— Так... — піша Васільеў. — Сказана рашуча і... пераканаўча».

Есць у прыхільнікаў самастойнасці ўсё-такі важкія довады, і ў тупік іх не так проста загнаць. «Чым пакрыць рэальныя страты?» Гэта — галоўнае пытанне праціўнікаў самастойнасці. Аднак, мне здаецца, гэта не больш і не менш, як жупел, якім прыкрываюцца і палохаюць перастрахоўшчыкі. Дзіўна, чаму іменна размова тут павінна ісці аб страхах, а не аб дадатковым прыбытку?

Вернемся да прапанаванага Васільевым прыкладу. Не ўрадыла бульба ў гаспадарцы... Дык жа калі яе меней было пасеяна і страт будзе меней! Затое недабор бульбы будзе кампенсаваны ўраджаем тых культур (збожжа, траў, кукурузы, агародніны), якія гаспадар паліць патрэбным пасеяць на плошчы, якую раней займаў пад бульбу. Мне помніцца год, калі ў знаёмай Васільеву Калінінскай вобласці бульбу не ўбралі амаль на палавіне плошчы, і яна пайшла пад снег. У асобных гаспадарках такое і ў нас надараецца. Дык што, неўраджай або безгаспадарчак можна апраўдаць вялікаю плошчай засеянай нівы? Барыс Мажасёў у нарысе «Быць гаспадаром» («Літаратурная газета», 1981, 1 ліпеня) паказваў, напрыклад, што дзеля планаванага гектара (не дзеля прыбытку!) на Разаншчыне бульбу садзяць у сярэдзіне лета.

Ажно ў сярэдзіне лета! Гэта значыць — бязглузда, без усялякага сэнсу.

«Аднак жа сёння наіўна было б лічыць разважаны пра гектар-гарант памылкаю. У іх ёсць рацыя. Яна — у сістэме аплаты працы. У нарадзе», — даводзіць Іван Апанасавіч, і мне, грэшным чынам, здаецца, што раўнавага пісьменніцкіх шалей з довадамі ўжо штучна падтрымліваецца. Хто ж сказаў, што пры адмене «гектара-гаранта» нарадная сістэма павінна захоўвацца? Ды не, тады ж проста падсечана будзе аснова, на якой яна трымаецца».

Але ж колькі год стаіць на малочнай ферме ў калгасе, саўгасе хударэбра галава-гарант? Яна з'яўляецца не малым тормазам у развіцці прадуктыўнасці жывёлагадоўлі, бо лічыцца каровай, а вымя часам не мае і толькі пераводзіць кармы, разлічаныя на дойны статок. Нягледзячы на гэта, у «галавы» скрозь у планавана-гаспадарчых органах хапала староннікаў, аж пакуль Генераль-

ны сакратар ЦК КПСС Міхаіл Сяргеевіч Гарбачоў (прыгадаем, забягаючы наперад) не пакрытыкаваў такое становішча, выступаючы ў Цалінаградзе. Ён прапанаваў высковаму люду сканцэнтраваную увагу не на росце пагалоўна, а на інтэнсіўным метадае вытворчасці прадуктаў жывёлагадоўлі...

Задача, безумоўна, не зводзіцца к таму, каб нарошчваць колькасць галоў, гектараў, а потым здаваць гавяду на мяса ваюю па 250 кілаграмаў, а на палетках збіраць «сярэдні» ўраджай, які адпавядае вазе той жа галавы... Мы здзівім свет! Хіба А. Энгельгарт яшчэ сто гадоў назад не пісаў пра тое, што і тады было важна і цяпер не лішне было б засвоіць? Чытаю яго «Лісты з вёскі».

«Рацыянальнасць у аграноміі заключаецца не ў тым, што ў гаспадара пасеяна... не ў тым, што карова стаіць у яго ўсё лета на прывязі і корміцца накошанай травой (найвялікшы абсурд у жывёлагадоўлі), не ў тым, што ён ходзіць за плугам у шэрым паўфраку і чытае вечарамі... Не. Рацыянальнасць заключаецца ў тым, каб, патраціўшы меншую колькасць пуда-футаў працы, атрымаць найбольшую колькасць сілы з сонечнага промня на агульную карысць».

Хто ж можа вырашыць гэту задачу? Вядома, селянін, паўнапраўны гаспадар, чалавек, які не парваў пулавіны, што звязвае яго з зямлёй.

Але ў маёй памяці от якая гаворка:

— У Тэтчар пра ўраджай галава не баліць... Там пра ўраджай думае фермер.

— Што праўда — то праўда, хоць і другая сістэма.

— Пакінем палітычную сістэму ўбаку... У нас пра ўраджай думае той, хто сядзіць ва ўпраўленні.

— І то — далёка не кожны! — Затое ў земляроба галава не баліць...

Ад нечаканасці свайго «адкрыцця» яны засмяліся. Праўда, смех іх быў сумны, бо ў словах таго і другога чулася горька.

Размаўлялі ж гэтак, сустрэўшыся ў Мінску, два вопытныя работнікі сельскага профілю, былыя раёншчыкі. Паслухаць іх — спраўды справа ў нас з ног на галаву пастаўлена. Калі так, то хто-ніхто ў нашых планавана-адміністрацыйных органах можа тым і ганарыцца.

Як працаваць? Па нараду зверху або ўкараняючы гаспадарчых разлік і гаспадарчую самастойнасць?

Іван Апанасавіч Васільеў вельмі слушна нітуе развіццё так званай безнарадкі, брыгаднага падраду з гаспадарчай самастойнасцю калгасаў, саўгасаў. Ён схільны да думкі, што шырокае развіццё самастойнасці (у розных формах) на полі, на ферме, у арганізацыі працы падарве адміністраванне. Я сказаў бы інакш: гектар-гарант і планавая галава, як і сістэма планавана-гаспадарчага адміністравання ў цэлым, стрымліваюць развіццё «безнарадкі», а гэта значыць, і вытворчасці ў яе перспектыве, у асобных гаспадарках і ва ўсім аграпрамысловым комплексе.

І ўсё ж Васільеўская «аб'ектывізацыя» найлепшым чынам стымулюе думкі, і чытач сам павінен шукаць выйсце з тупіка. Калі ласка... Тут усё «за», тут усё «супроць»... Сцяна лесу налева, сцяна лесу направа... Шукай сваю сцяжыну, чытач.

Адно я павінен дадаць: пры такім творчым падыходзе публіцыст з зайздросным умнем раскрывае сутнасць праблем, выяўляе ў іх розныя прыхаваныя сувязі, знітоўвае далёкае з блізкім, дакопваецца да караня... Васільеў неаднойчы здзівіў і ўражваў сваіх чытачоў умнем адкрываць, здавалася б, вядомае.

(Заканчэнне ў наступным нумары)

ПАЧАТАК лета 1943 года. З баямі выйшлі з блокады. Патрэбна ўзнаўляць паруханыя агентурныя сувязі. Сядлаю каця, еду ў вёску Мятлічына. Нечакана сустракаю знаёмага чалавека з Бродка Івана Пятровіча Гладку. Ведаю, што ён сувязны другога атрада, напэўна, і накіроўваецца на сустрэчу, часта ходзіць у Астрашыцкі Гарадок (недалёка: нейкія тры кіламетры ад Бродка), заданні яму даюць суседзі, а калі ёсць якія навіны, скажа і мне.

І сапраўды: пазнаўшы мяне, Іван Пятровіч падбегам (я сабе падсвідома адзначаю: нешта ёсць, звычайна ён ходзіць няспешна) у мой бок і, не прывітаўшыся, усхвалявана:

— Злавілі Колю Бароўскага...

— Як — злавілі? Ён жа ў атрадзе...

— Злавілі. Я быў у Гарадку, і з людзьмі гаварыў і сам бачыў. Колю з двума разведчыкамі паслалі пад Бяларучы, а там была паліцэйская засада. Ён першым ішоў, заўважыў, паспеў крыкнуць: «Уцякайце!» Было позна: іх тут жа забілі. Коля залег, адстрэльваўся, апошні патрон для сябе бярог, але здарылася асечка, і яго схпілі. Прывезлі ў Гарадок, дапрошвалі, білі, а потым вадзілі па цэнтральнай вуліцы і патрабавалі, каб ён гаварыў пра сябе «Я — бандыт»...

(У вачах маіх цемра, балюча заняла сэрца, я не перапытваю, слухаю).

— На грудзі яму дошку павесілі, на ёй напісаная «Я — бандыт», спераду рукі калючым драпам звязаны і на дрочце школьны званок. Па баках і ззаду паліцаі.

(У школе ад пачатку акупацыі казарма. Як ён захаваўся, той званок?)

— Я ішоў за гэтай працэсіяй ад плошчы. Каля антэкі паліцаі сталі загадваць: «Гавары: «Я — бандыт!». І ён спачатку тры разы, павольна ідучы, крыкнуў, але некалі неразборліва: «Я — Бадзьль!»

(Як прабіскі маланкі, раптоўная загадка: Бадзьль!!! Гэта ж каб зразумелі яго сябры-падпольшчыкі, удзельнікі спектакля «Партызаны», які мы школай ставілі за паўгода да вайны, што ён, Коля, нічога не сказаў ворагам, быў мужным і стойкім, як дзед Бадзьль, ролю якога ён іграў).

Іван Пятровіч працягвае: — Паліцаі крычаць: «Гавары разборліва: «Я — бандыт. Стралаў у нямецкіх салдат». А Коля зноў: «Я — Бадзьль!»

(Так, паліцаі не разумелі, на гэта і разлічваў Коля).

— А яны: «А ну, разборліва! Давай: «Я — бандыт, страляў у нямецкіх салдат». Коля чуць прыпыніўся і раптам сказаў так: «Бандыты вы, а не я. Я — Бадзьль, партызан, страляў у фашысцкіх сабак!» Людзі, а іх было многа на тратуарах, аж уздрыгнулі. Паліцэйскія сталі Колю біць. Здраднік Франц Красоўскі кінуўся да яго з кулакамі, хацеў здэрсці з яго плеч скураную куртку, ды не змог: у Колю ж рукі былі звязаны. Такія набраклыя, пасінеўшыя, акрываўленыя рукі. Яго штурхнулі прыкладам у спіну, ён прабег два крокі і паваліўся на брук, але твар не раз-

біў, на рукі паваліўся. І было прыкметна, што яму баліць: калючкі ж упіліся ў рукі, але ён нават не застангаў, толькі званок жаласна завінеў...

Мы нейкі час маўчым. Жудасны малюнак стаіць перад вачыма.

Але я павінна ўдакладніць, упэўніцца.

— Іван Пятровіч! Ці бачылі вы ў натоўпе каго-небудзь з маладых? Вы ж многіх ведаеце ў Гарадку: і бацькоў і дзяцей іхніх.

— Бачыў у натоўпе дачок Стафановіча, Стосюя, Урубеля, Аркашку Кручоўка і другіх — не ведаю іх прозвішчаў.

бо-о-о...

— Як гэта — без суфлёра? Такую вялікую п'есу?

— А што такое — мізансцена?

— Пасля ўрокаў!

Пасля ўрокаў засталіся ўсе дзевяцікласнікі, нават тыя, якія хадзілі ў школу з навакольных вёсак. Прышлі і многія вучні 8 і 10 класаў. І школьны конюх Коля Бароўскі са сваім другам Паўлікам Бацяноўскім — трынаццацігадовыя шасцікласнікі. П'еса працятана. Напружаная цішыня. І раптам нехта:

— Вось гэта п'еса!

— І мы паставім яе. Калі

З пані Яндрыхоўскай было асабліва складана: тут трэба і фанабрыстасць, і здэкліваць, і панская грэбліваць, і нейкі пэўны шук. Адалі Любе Урубель, аднакласніцы Тоні, таксама выдатніцы, вельмі прыгожай дзяўчыцы: свежыя авальны тварык з ружовасцю на шчоках, тоўстыя светлажоўтыя косы, сімпатычныя рэдкія вяснушкі.

— Ці здолееш, Люба?

— Я ненавіджу пані і пастараюся, каб яе ўзненавізелі гледачы. — І раптам паважна, ганарліва выходзіць на клас і гаворыць: — Слухайце, была! (З такой грэблівацю, пыхай,

6 лістапада 1940 года клуб перапоўнены: сельсавецкае начальства, настаўнікі, бацькі, прадстаўнікі ад устаноў і ўсіх навакольных калгасаў. Пасля ўрачыстай часткі — спектакль. Артысты хваляюцца, але іграюць натхнёна, шладжана, выразна чуваць маналогі і дыялогі, ніхто не блытае слоў. У зале то насцярожана цішыня, то смех. Кожная рэпліка Бадзьля — Колі — выклікае іменна тую рэакцыю, на якую разлічана. Колю, Любу, Паўліка не пазнаюць. Некаторыя гледачы наогул рашылі, што школа запрасіла некалькі артыстаў з тэатра.

Я-БАДЬЛЬ!

П'еса К. Крапівы «ПАРТЫЗАНЫ» і маладагвардзейцы Астрашыцкага Гарадка

Я думаю: Тоня Стафановіч — Настуля, Люба Урубель — пані Яндрыхоўская, Аркаша Кручоўка — Маргун, Ніна Стосуй — усе яны падпольшчыкі і сувязныя. Гэта ім Коля даваў знаць. А яны і так бязмежна верылі яму: ніхто з паланеннем-арыштам Колі не пакінуў Гарадок, зналі, што Коля не выдаць. Смела выйшлі і на гэту апошнюю развітальную сустрэчу з дарагім таварышам у такі трудны і горкі для яго час...

Не помню, як развіталася з чалавекам. Ад'ехала далей, у лес, саскочыла на зямлю і тварам у мох. І слёзы, такія недарэчныя сярод сяброў-партызан, якія прывыклі да небяспекі і смерці, несутрымна брылі з вачэй... І вярталася думкай у той шчаслівы час, калі пасля заканчэння педінстытута імя Горкага ў свае 19 гадоў прыехала выкладчыцай мовы і літаратуры ў родную школу Астрашыцкага Гарадка. Былі боязь і сумненні. Да наступлення ў інстытут была я піянерважатай. Мае піянеры — цяпер мае вучні 8—10 класаў. Ці прызнаюць мяне як настаўніцу? Прызналі. І вельмі скорда без маіх заўваг сталі звяртацца да мяне на вы і па бацьку...

9 клас. П'еса Кандрата Крапівы «Партызаны». Рашыла: не буду задаваць яе чытаць па актах самім, не буду характарызаваць вобразы. Я працятаю яе ім у класе, усю, на розныя галасы. Героі самі сябе пакажуць. І вось наступіў той урок. Чытаю. Празвінеў званок, крычаць:

— Чытайце далей! Не трэба нам перапынак. Але ж зараз па раскладзе ўрок другога настаўніка, і я гавару:

— Добра. П'есу дачытаем сёння... — Ура-а-а! — Пасля ўрокаў. Больш таго: мы паставім яе, і вы будзеце іграць, як у сапраўдным тэатры, без суфлёра, кожную мізансцену адрэпаціруем, масавыя сцэны...

— Ура-а! Як у тэатры. Сла-

будзеце добра працаваць — да Кастрычніцкіх свят. Ролі перапішаце і вывучыце за тыдзень. Размяркуем заўтра. Я буду думаць, і вы прыкніце, хто на якую ролю больш здатны.

Назаўтра размяркоўвалі ролі.

— Ну, а можа, хто з вас сам аблюбоваў сабе ролю?

Маўчаць, не рашаюцца. Раптам устае худзенькі, маларослы (адно вока пашкоджана) Аркаша Кручоўка і гаворыць: — Я хачу іграць кулака Маргуна...

Усе смяюцца: уяўляюць жа гада-кулака, ворага, мажым, пузатым, бязлітасным, а тут смяшлівы, бяскрыўны (вараб'я не спужае) Аркаша. А я падумала: а што, можа атрымацца.

— Не смейцеся. Давайце прыкнім. Бываюць нізкарослыя ворагі? Бываюць. Пуза Аркашу аформім, можна і горб невялікі. Дыкцыя ў яго добрая, а што голас зараз ламаецца, дык і для ролі добра: раптам у злосці пскляваць. Смяшней будзе.

І зараз мне здаецца, што лепшага выканаўца гэтай ролі я не ўбачыла.

На ролю Настулі знешне вельмі падыходзіла Ніна Стосуй: русавалосая, шэравокая, стройнічка (Ніна была выдатнай спартсменкай), пяшчотная і гордая, спявала, але... стрыжка пад хлапчука, танцаваць не ўмее, жэсты рэзкія, вуглаватыя. Памеркавалі і рашылі, што Ніна спяе ў масавай сцэне, а стрыжку сваю схавала пад хусткай, завяжа пад бараду. І ролю Настулі адалі камсору школы, выдатніцы ад першага класа Тоні Стафановіч. Праўда, паспрачаліся: папершае, Тоня брунетка, па другое, высокая, ды, мабыць, будзе вышэй і ямчэй за свайго дзеда. Але ўрэшце пагадзіліся: былі і ёсць і цёмнакосыя, чарнавокія, круглатварыя прыгожыя беларускія дзяўчаты. Ну, а калі ямчэй дзеда Бадзьля, дык яна ж у самым росквіце, а дзед і згорбіўся, і ўсох трохи...

уладнасцю, у вачах халодны бляск). Я кабета. (Па-жаноцку, з нейкай цнатлівасцю, але з адценнем самалюбавання). Я маю ў сабе сэрца і маю ў сэрцы бога... (Тут Люба няўмела хрысціцца. І — новыя інтанацыі, у якіх і адценне шчырасці — пані ж верыць, што яна «літасцівая», — і ханжаскі фальш)...

І якая пані была! А грывы: і мудрагелістую прычоску вылажылі, і валасы падвілі, і маршчыны падмалявалі...

Чыткі закончаны. Ролі вывучаны. Ідуць рэпетыцыі. Але... на ролю дзеда Бадзьля пакуль нікога няма. Рэплікі за яго падаю я.

На рэпетыцыі дазволілі прыходзіць усім жадаючым. Мае акцыры спачатку не згаджаліся, але іх удалося пераканаш: няхай лепш будуць з намі, і п'есу асвоіць, і падвучацца, лячэй будзе з іх каго потым ва ўдзельнікі браць. Закон для «гледачоў»: «Анямец і каб ні гуку. А то выставім за дзверы. І «закон» не парушалі, толькі, бывала, па ходзе п'есы заапладзіруюць, але гэта «акцёрам» нават падабалася.

Састаў гледачоў мяняўся, і толькі сябры-шасцікласнікі Коля і Паўлік нязменна былі з намі. І вось аднойчы, калі я павінна была сказаць словы дзеда Бадзьля, мяне апырэдзілі:

— Сам, сынку, варонай не будзь, дык і сарока не падвядзе.

І так па-старэчаму, трохі з'едліва, з хітрынкай, што ўсе на момант здзіўлена сумеліся, а потым дружна зарагаталі.

— Ды гэта ж Колька Бароўскі.

І тут жа без ваганняў аднагалосна прызналі: Бадзьль ёсць. А я думаю: Бадзьль, на шчасце, знайшоўся, але цяпер трэба даць ролю і Паўліку. Коля і Паўлік дружаць змалку. Знешне непадобныя. Коля — русавалосы, акруглы свежы ружовы твар, шэрыя, трохі выпуклыя з вясёлай смяшынкай вочы, прамы таўставаты нос, прыпухлыя вусны. Рухавы і гаваркі. Паўлік — шырэйшы ў плячах, як кажучы, моцна збіты хлапчук, вузельшы з цёмнажоўтым водбліскам вочы сядзяць глыбока, твар к падбародку звужаецца, валасы рываватыя, вяснушкі, голас глухаваты. Разважлівы і негаваркі. Так, Паўліку ролю трэба даць. І тут высвятляецца, што хлопчык, прызначаны на ролю начдыва, захварэў. Адаю Паўліку. Думаю: роля адказная, але невялікая, аднапланавая, дзе накірую, дзе вымуштрую. І на сцэне «начдыў» быў што трэба: у скуранцы, аплечаны партугейай, з планшэтам, з кабурай, а галоўнае — такі сталы, разважлівы, валывы, упэўнены, і яго глухаваты голас быў дарэчы.

Доўга не сціхалі апладысменты. А старшыня калгаса «Зара» Апанас Апанасавіч Навіцкі падняўся на сцэну і, звяртаючыся да ўдзельнікаў, якія цяпер без грывы, шчасліва паспехам стаялі перад гледачамі і, пакланіўшыся, апладзіравалі разам з імі, сказаў:

— Вялікі вам дзякуй, вучні, за вашу ігру. А ты, Коля, вучыся. Вялікі талент маеш. Гэта як божы дар. Вучыся! Вельмі нам усім спадабаўся дзед Бадзьль...

Літаратурна-драматычны гурток стаў дружным калектывам. Паспех акрыліў. Праз два тыдні паўтараем спектакль. На аб'яве: «Уваход на білетах. Цана 50 кап». Сумняваліся: ці пойдучь... «па білетах»? Вечарам у клубе цесната. Збор — 150 рублёў. Рашылі да Новага года падрыхтаваць камедыю Мальера. На вырочаныя за «Партызан» грошы возьмем на праект у Беларускам тэатры ў Мінску адпаведныя цэсьюмы.

30 снежня 1940 года ў клубе поўна людзей, хоць спектакль платны. Артысты ў маляўнічых касцюмах. Рэплікі, жэсты, учынікі знаходлівага «лекара» Колі выклікаюць у гледачоў усплёскі гучнага смеху. Удзельнікі спектакля папярэджаны: не спяшацца гаварыць свае словы, знаходзіць жэст, занятак, чаканьне, пакуль высмеюцца. Пасля першага акта выклікаюць Колю. Я падказала яму: «Выйдзі, пакланіся, а пасля — толькі сур'ёзна і шчыра — скажы так: «Паважаныя таварышы! Напярэдадні Новага года добра весела пасмяяцца, але просім вас: смяяцца цішэй і нядоўга, бо не пачуеце новых смешных слоў. Смешнага ўперадзе няма». І ён сказаў з такім гумарам і такой павагай, так проста і пранікліва, што яго паслухалі, пашілі, хоць смех ўсё роўна было многа. Збор 200 рублёў. Перадаём школе: можна дапамагчы чаравікам вучням, каму чаравікі купіць, каму якую адзежыну.

1 мая 1941 года паўтарылі «Партызан». На афішах пасля першага разу пісалі: «У галоўнай ролі вучань 6 класа піянер Мікалай Бароўскі». І зноў у клубе яблыку не ўпасці: старшыня калгасаў прывозілі калгаснікаў на машынах, на падводах, бедавалі, што не было магчымасці ўзяць на спектакль усіх жадаючых.

Да выпускнога вечара рыхтавалі п'есу Кандрата Крапівы «Канец дружбы». Выступлення не адбылося. Хто мог думаць, што спектакль «Партызаны» для маіх вучняў — прапрачы, што ў ім яны іграюць саміх сябе, што амаль усе артысты скоро стануць сапраўднымі партызанамі? ..Коля рос без бацькі. У шосты клас хадзіў у латаных

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 10

Нумар, прысвечаны творчасці моладзі, адкрываецца рэдакцыйным артыкулам «Дастойна несі эстафету ідэалаў».

Аб праблемах маладых — тэма гутаркі за «Круглым сталом» часопіса — «Маладыя творцы. Хто яны?»

Н. Значок даследуе волны час вясновай моладзі — «Побит, адпачынак і работа клубу».

Роздум пасля прэм'еры аперы «Вольны вечер» І. Дунаеўскага ў Дзяржаўным тэатры музыкамеды БССР змяшчае З. Шагаловіч — «Пра вечер, волнаці і падводныя рыфы».

Г. Ратнік раўняе фільм В. Рыбарова «Сведка» — «Два жыцці Колькі Леценкі».

Праблемы навучання ў музычных школах і асветленне пытанняў мастацтва на старон-

ках маладзёжных газет і часопісаў разглядаюць Ю. Златноўскі, Б. Спектар («Пад «ноламі» тэхнікі») і В. Пракопцава («Крылы ўзлёту — аналітычнасць і публіцыстычнасць»).

Інтэрв'ю з творчай моладдзю тэатраў рэспублікі друкую Ж. Лашкевіч — «Парадокс пра маладога анцэра».

А. Бялецкая разглядае работу беларускага рэжысёра-мультиплікатара Н. Лось — «Дэбют пасля «Дэбюта»».

Пра творчасць мастака В. Тоўсціна разважае Т. Бондар — «Жывём у часе запытальнага».

У. Жгунабудскі («Талент шчодры, шматгранны»), А. Касінец («Імненне да шырага дыялога»), У. Ягоўдзік («Пад ветразем пошуку»), А. Міхайловіч («Пераемнасць») — пішучы

пра творчасць маладых мастакоў У. Крываблоцкага, В. Юркова, М. Маеўскага і А. Гвоздзікава.

Пра беларускіх выхаванцаў майстэрні А. Баталава ва УДІН (Усеаюзным дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі) разказвае А. Сільвановіч — «Баталаўцы, на выхад!».

А. Фурс прадстаўляе батлейку вёскі Залесе Смагонскага раёна — «Сёння нам пакажуць батлейку...».

Нататкі Г. Сачанкі пра мастацка-спартыўнае свята «Мінск-86» — «Свята горада».

В. Ціхановіч («Жывыя вобразы прыроды») даследуе беларускую мастацкую вышыванку, а П. Змітровіч («Тварам у твар») аналізуе работу фотарэпаўтара У. Шубы.

Друкуюцца рэцэнзіі, «Старонкі календара» і «Хроніка мастацкага жыцця».

ТОЯ, каму хоць раз давялося пабываць у вёсцы Белае, не стане аспрэчваць, што яна — адна з прыгажэйшых на Лагойшчыне. Вясною і ў летнюю пару з усіх бакоў яе імкнуцца атуліць сваёй лістотай бярозы. Куды ні зірні — сирозь праз гнуткае зялёнае вецце прасвечваюць белыя ствалы. І міжволі думаеш: мо і назву вёска займела ад іх, беластвольных прыгажунь?

Сама вёска за апошнія гады прыкметна амаладзілася, пасвятлела. Да дзвюх яе ранейшых вуліц далучыліся яшчэ дзве — новыя. Вырас-

Раісы Драздовіч і іншых. Ім перадалося майстэрства ў спадчыну ад маці і бабুলі.

А Уладзімір між тым расказваў: — Паглядзелі б, якія ў нас у вучылішчы музейныя экспанаты выкананы. Есць тут некалькі рэчаў, якія я перадаў: тут, у нашых вясноўцаў, выявіў і забраў з іх дазволу прадметы старога сляйскага побыту, хатняга ўжытку. Ініцыятар стварэння музея Іван Іванавіч Нірчук — цудоўны чалавек, у нас фальклор выкладаў. Ездзілі з ім у экспедыцыі па Беларусі, з многімі цікавымі людзьмі сустракаліся, шмат

ботніка, Уладзімір Паплёўка папрасіўся туды.

Было тое мінулым летам, якраз перад жнівом. Зварнуўся тады да яго старшыня калгаса Сяргей Янаўлевіч Канановіч: памажы правесці свята першага снапа, нешта нахштат колшніх жэжынак — са жніўнымі песнямі, з караваем і снапом...

— Словам, своеасаблівы экзамен трэба было мне вытрымаць, — успамінае Уладзімір. — Я адразу да вясковых жанчын, старэйшых, вядома: «Цётчкі, дапамажыце, успомніце вашу маладосць». І тыя дапамаглі, успомнілі добры народны

мясцовай школы, у якіх на ўсё часу хапае.

...Яшчэ свежыя ў памяці працаўнікоў калгаса імя Валадарскага ўраканні ад свята вёскі Белае. Запомнілася яно і гасцям — культурным чынам ацанілі арганізатарскія здольнасці Уладзіміра Паплёўкі. На агульную думку, свята, якога дагэтуль не ведала Лагойшчына, удалося, атрымалася цікавым і змястоўным. Былі арганізаваны конкурсы на лепшы двор і лепшы кветнік, на лепшы каравай. Ушаноўвалі старажылаў, ветаэраў вайны і працы, самадзейныя артысты дарылі ім музычныя віншаванні...

Гаварыў у час нашай сустрэчы бялянскі культурработнік і пра тое, што не дае спакою, наводзіць на роздум. Непакоіць яго праблема замяшчэння кадраў у сельскіх установах культуры. Ён, напрыклад, адчувае сябе ўпэўнена ў бацькоўскім куце: ёсць дом, атрымлівае дапамогу ад калгаса, кіраўніцтва гаспадаркі ва ўсім дапамагае. А колькі вядома фантазі, калі ініцыятыва пачынаючага культурработніка гасне з-за няўвагі да яго партрэн — і службовых, і асаблівых — з боку мясцовага кіраўніцтва? У гэтым — адна з галоўных прычын цяжкасці кадраў, якая асабліва востра на Лагойшчыне.

— Не магу змярыцца з фармалізмам, якога так многа ў нашай сістэме, — гаварыў У. Паплёўка. — Колькі яшчэ сярод нас такіх, у каго і ў планах, і ў справах аднаго ўсё чыста-гладка. Я, напрыклад, не магу ўявіць, што кожны тыдзень можна праводзіць тое ці іншае мерапрыемства. Вось, скажам, рыхтаваў я да свята Перамогі праграму «Не, не забудзе салдат». Работа гэта заняла не менш як месяц часу (на нечэ, і іншыя справы і танкісма трэба было займацца). Давялося і ў Мінск з'ездзіць, каб каляровыя слайды падрыхтаваць, і песні часоў Вялікай Айчыннай вайны з нашымі хлопцамі і дзяўчатамі развучыць, запрашалыя білеты падрыхтаваць і разаслаць. Або тое ж свята вёскі. Хіба можна было падрыхтаваць да яго за тыдзень-два? Словам, і ў нас на першы план павінна ставіцца не колькасць, а якасць работы.

Выказаў незадавальненне Уладзімір і тым, як праводзіцца семінары, вучоба культурработнікаў. Многа ў гэтай справе яшчэ казёншчыны і фармалізму. Паўтараюцца надакучлівыя, аднастайныя павучанні, выступленні па паперках. А чаму б, скажам, не наладзіць цікавую экскурсію, не наведваць музей ў тых жа Раўбічах ці Заслаўі? А то працуюць некаторыя па шмат гадоў, а далей свайго раёна нідзе не бываюць.

Сам Уладзімір лічыць, што яшчэ не так многа зроблена ім на ніве культуры. Есць у яго цікавыя планы і задумы. І адна з іх, што не дае спакою, — стварыць добры, масавы хор. А яшчэ — арганізаваць пры Доме культуры этнаграфічны музей. На чарзе — арганізацыя клубу па інтарэсах, дзе б кожны змог праявіць свае схільнасці, знайсці справу па душы.

Зарукай таго, што задуманае здзейсніцца, — творчы склад натуры, няўрымсліваць Уладзіміра Паплёўкі, яго шчырае жаданне зрабіць жыццё аднавяскоўцаў духоўна багатым і змястоўным.

В. НЕСЦЯРОВІЧ
г.п. Лагойск

Матчынай зямлі карэнне

лі на іх акуратныя дамы, абкладзеныя белай цэглай. Побач з тымі, дзе справілі навасельце працаўнікі калгаса імя Валадарскага, на ваках узнікаюць сцены яшчэ некалькіх натадэжаў.

Месяцы тры назад адчуў шчасце навасельца і Уладзімір Паплёўка, мясцовы культурработнік. Акуратны цагляны дом, выдзелены калгасам ягонаю сям'яй, стаіць праз вуліцу насупраць школы-васьмігодкі. А побач з ёй у акружэнні ліп і таполяў — прасторны цагляны будынак калгаснага Дома культуры. Усё тут за апошні час непазнавальна змянілася: будынак капітальна адрамантаваны, тэрыторыя вакол прыбраная. А галоўнае — з'явіўся сапраўдны гаспадар, дырэктар СДК, нядаўні выпускнік Мінскага культасвету-чылішча.

У час нашай размовы з У. Паплёўкам, якая вялася спачатку ў фая, а затым у зале Дома культуры, я звярнуў увагу на прыгожа адобленыя ручнікі і абрусі, раскладзеныя на некалькіх сталах, — нешта найштатнейшая выстаўка. Гэтыя рэчы любоўна выраблены рукамі вясковых жанчын — Алены Бенда, Улімы Клямят,

песень запісалі. Сувязь з ім не прываю, ён нават на вяселлі маім быў дарагім гасцем. Прыязджаў сюды, у наша Белае, з харавым калектывам вучылішча. Вось на гэтай сцэне выступалі з праграмай «Вяселле на Віцебшчыне»...

Пра сваю вучобу ў вучылішчы, пра цяперашнія сувязі з ім гаварыў Уладзімір шмат і са шчырым захапленнем. А вучыўся ён там на народна-харавым аддзяленні. Выбар у хлопца быў невыпадковым. Іграць на гармоніку Валодзя пачаў яшчэ да школы. У іхняй сям'і ўсе сляваюць — бацька, маці, брат. А песні ў выкананні цётка Ніны і Анюты, матчыных сясцёр (жывуць яны ў суседнім Траянцы), Уладзімір запісаў на магнітафон і перадаў у Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Скончыў вучылішча юнак паспяхова, з адзнакай, меў магчымасць у Мінску на працу ўладнавацца. Аднак пры размеркаванні папрасіўся ў свой раён, на Лагойшчыну. Тут яго прызначылі загадчыкам аўтаномнага раённага Дома культуры. Але калі ў яго роднай вёсцы з'явілася вакансія культур-

звычай. Усё зрабілі, як, бывала, раней: і сноп зажалі, перавязалі стужкай пад жніўныя песні, і старшыні ўручылі...

Свой сярод вясноўцаў, якога яны ведаюць змалку, Валодзя хутка змог выявіць здольнасці людзей, падахвоціць іх. І пачаліся рэгулярныя рэпетыцыі, першыя выступленні, выезды з канцэртамі, Бялянскія самадзейныя артысты добра зявілі аб сабе і на мясцовай сцэне, і на выездах. Адзначылі іх поспех у час правядзення раённай пераездзускай эстафеты песні і працы, запрасілі да ўдзелу ў заключным канцэрце, які адбыўся ў Лагойскім РДК. А выступленне фальклорна-этнографічнай групы Бялянскага СДК па-сапраўднаму аздобіла вялікую святочную праграму на святкаванні 100-годдзя з дня нараджэння Змітрака Бядулі, якое праводзілася на радзіме пісьменніка — у суседнім Пасадцы.

Поспех забяспечваюць многія: маладыя даяркі Ірына Філіповіч і Алена Бенда, механізатар Аляксандр Вярэніч, шафёр Аляксандр Нямытых, пенсіянер, выдатны музыкант Валяцін Давідовіч. І ледзь не ўсе настаўнікі

Льбеца песня над вёскай Беляя... (Акампануе У. Паплёўка).

Фота Л. ЗАГОРСКАГА

ДНЁМ У ЦЭХУ, ВЕЧАРАМ НА СЦЭНЕ

Сёлетні год для калектыву народнага тэатра Мінскага трактарнага завода — юбілейны. Свой творчы шлях ён пачаў у 1946 годзе, калі на ўскраіне сталіцы рэспублікі пачалі ўзнікаць першыя нарпусы прадпрыемства. Спачатку самадзейныя артысты ставілі аднаактовыя п'есы. Слава мацнейшага драматычнага калектыву рэспублікі замацавалася за гэтым гуртком

пасля паказу спектакля па п'есе І. Козела «Папарацка-кветка» на заключным фестывалі, прысвечаным 40-годдзю БССР, дзе завядачанае занялі першае месца.

За вялікую работу па эстэтычным выхаванні працоўных у 1963 годзе калектыву прысвоена званне народнага. Багатымі на ўзнагароды былі і наступныя гады — тэатру прысуджаецца прэмія Ленінскага камсамо-

ла Беларусі, уручаецца Ганаровая грамата Вярхоўнага Савета БССР. Ён становіцца лаўрэатам першага ўсесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Цяпер тэатр рыхтуе ініцыятыўны па рамане М. Горькага «Маці».

Хто ж яны, самадзейныя артысты? Рабочыя, інжынеры і служачыя прадпрыемства. Гэта — абрусічыч Геннадзь Куцкін, слесары Геннадзь Санкоўскі і Мікалай Ерафееў, загадчыца дзіцячага сада Галіна Прыма,

эканаміст Аляксандр Шароў і іншыя. Вольга Крамарэнка і Георгій Пушкевіч аддалі тэатру па 30 гадоў свайго жыцця.

Кіруе народным тэатрам Мікалай Шутаў, які дваццаць гадоў назад у гэтым налентыве ўдзельнічаў у мастацкай самадзейнасці. Захапленне тэатрам не перашкодзіла былому слесару закончыць сярэднюю школу для працуючай моладзі і Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут.

Л. ВАЛУК

3 10 па 16 лістапада

10 лістапада, 20.15

«ВІНШУЕМ ВАС!»

Музычная праграма прысвечана Дню саветскай міліцыі. У ёй выступаюць аркестр Ленінградскага тэлебачання і радыё, артысты тэатра оперы і балета імя Фрэнкель, А. Камбурава, дуэт братаў Франконісаў, трыо «Мерыдыян», Я. Еўдакімаў, Н. Бярнацкая, В. Беланожка, Г. Хазанай, Р. Марозавіч, танцавальны ансамбль «Рытмы планеты».

11 лістапада, 18.20

«СУЗОР'Е».

Звінеў, спяваў, гандляваў пірагамі, бублікамі, глечыкамі, саламянымі і драўлянымі фігуркамі і іншымі таварамі Лагойскі кірмаш, якому і прысвечана перадача. Шмат было людзей на ім, былі нават гістарычныя персанажы, якія жылі калісьці ў гэтых мясцінах. Гаспадарылі на ім Цярэшна і Несцерка.

14 лістапада, 19.50

ПАКАЗВАЕ БРЭСТ. ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС «БУГ».

Вы даведаецеся, як на Брэстчыне праходзілі Дні літаратуры і мастацтва Эстонскай ССР у Беларускай ССР, пазнаёміцеся са зборнікам М. Бусько «У Нёмана на плячах», сустрэнецеся з мастаком-афарміцелем Ю. Малышэўскім з Рукан, які пільна працуе ў даволі рэдкім відзе народнай творчасці — выцінанках.

15 лістапада, 11.15

«НА СЦЯЖЫНЕ ЖЫЦЦЯ».

Перадача знаёміць з творчасцю заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Гугеля.

15 лістапада, 13.05

«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ».

Выступленне пісьменніка М. Герчыка. «Есць на Пастаўшчыне невялікі куточак зямлі, асабліва блізка і дарагі майму сэрцу. Гэта вёска Наваасёлкі — цэнтр калгаса імя Суворова і невялікія вёсачкі вакол яе — Прамышляды, Жукі, Радзевічы». Пра надзённыя клопаты і праблемы сваіх земляноў і расказа пісьменнік.

15 лістапада, 19.00

ЛІЗАВЕТА ПАУЛОУСКАЯ — ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ФАЛЬКЛАРЫСТКА.

У 1853 годзе выйшаў зборнік «Народныя беларускія песні». Укладальніца яго схавала сваё імя пад ініцыяламі Е. П.

Вядучы — пісьменнік С. Букчын расказвае пра жыццё і лёс гэтай незвычайнай жанчыны.

15 лістапада, 19.50

«ДРОБЯЗІ ЖЫЦЦЯ».

Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання. Аўтар сцэнарыя — А. Чарняўская. Рэжысёр — В. Басаў.

15 лістапада, 23.05

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЌІ».

Эстрадная музычная праграма з удзелам С. Ратару.

16 лістапада, 19.55

У НЯДЗЕЛЮ ВЕЧАРАМ. «ПЕСНІ РОДНАГА КРАЮ».

Канцэрт Дзяржаўнага народнага хору БССР.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

Р. БЯРОЗКІН. Чалавек напярэдні. Расказ пра Максіма Багдановіча. Мн., «Народная асвета», 1986. — 25 к. УСПАМІНЫ ПРА УСЕВАЛАДА КОЧАТАВА. Зборнік. На рускай мове. М., «Советскі пісатель», 1986. — 1 р. 50 к.

І. ПАНЧАНКА. ...І вечнай будзе музыка. Дакументальная апавесць. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 90 к.

Л. ПРОКША. Туніка Несса. Раман. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 10 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05987 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарысаў — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выхавання мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на машыны (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатолий ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Звір АЗГУР, Алякс АСПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэл СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.